

Vrijednosti budućih nastavnika kao čimbenik skrivenog kurikulumu

Lakotić, Mia

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:972297>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

Mia Lakotić

VRIJEDNOSTI BUDUĆIH NASTAVNIKA KAO ČIMBENIK SKRIVENOG
KURIKULUMA
DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2020.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

Mia Lakotić

VRIJEDNOSTI BUDUĆIH NASTAVNIKA KAO ČIMBENIK
SKRIVENOG KURIKULUMA

DIPLOMSKI RAD

Mentor:

Izv. prof. dr. sc. Siniša Kušić

Komentorica:

Izv. prof. dr. sc. Kornelija Mrnjaus

Rijeka, 2020.

UNIVERSITY OF RIJEKA
FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF EDUCATION

Mia Lakotić

THE VALUES OF STUDENT TEACHERS AS AN ASPECT OF
THE HIDDEN CURRICULUM

MASTER THESIS

Mentor:

Siniša Kušić, PhD, Associate Professor

Co-mentor:

Kornelija Mrnjaus, PhD, Associate Professor

Rijeka, 2020.

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOG RADA

Ovime potvrđujem da sam osobno napisala rad pod naslovom: *Vrijednosti budućih nastavnika kao čimbenik skrivenog kurikuluma* te da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi i ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežnim izvorima, literaturi i drugom) u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime studentice: Mia Lakotić

Datum:

Vlastoručni potpis: _____

Sažetak

Vrijednosti su poželjne predodžbe prema kojima pojedinci biraju svoje akcije, vrednuju ljude i događaje te objašnjavaju svoje akcije i vjerovanja (Schwartz, 1999, prema Mrnjauš, 2008). Važno je da škola, društvena institucija od izuzetne važnosti za razvoj društva, promišlja o vrijednostima. Danas je prevladao stav kako vrijednosno neutralna škola ne postoji, no ipak ne postoji konsenzus oko toga koje vrijednosti trebaju biti zastupljene u odgojno-obrazovnom radu te na koji način. Obrazovni sustav formira ili blokira određene vrijednosti putem kurikuluma i skrivenog kurikuluma, a ključnu ulogu ovdje imaju nastavnici čije su osobne vrijednosti također važne budući da upravljaju njegovim ponašanjem, odabirom nastavnih metoda, komunikacijom i odgojno-obrazovnim radom, a dio su skrivenog kurikuluma. Kako bi nastavnik mogao poticati temeljne vrijednosti kod učenika, neminovno je da ih i on sam posjeduje te da se one odražavaju kroz njegov rad. Diplomski rad nastoji prikazati dosadašnje spoznaje o vrijednostima, odgoju za vrijednosti, vrijednostima nastavnika te vrijednostima koje su poželjne da ih učenici usvoje. Opći cilj istraživanja bio je ispitati stavove budućih nastavnika o vrijednostima te prenošenju vrijednosti na učenike. Provedeno je kvantitativno istraživanje metodom anketiranja. Rezultati su pokazali kako ispitanici budući nastavnici najviše cijene nezavisnost, univerzalizam i dobrohotnost (ponajviše odanost, uslužnost i jednakost), a iste vrijednosti smatraju poželjnim za učenike. Svjesni su složene i odgovorne uloge koju imaju u prenošenju vrijednosti, a smatraju kako će vrijednosti najčešće prenositi vlastitim primjerom te načinom na koji se odnose prema učenicima, kolegama i drugim zaposlenicima škole. Skriveni kurikulum odražava se upravo u osobinama nastavnika, vrijednostima koje su važne nastavnicima, odnosu koji nastavnici imaju prema učenicima i kolegama te kroz njihovo ponašanje u razredu (Veugelers i Vedder, 2003, prema Mlinarević, 2016). Smatraju kako će vrlo često koristiti neizravni pristup odgoja za vrijednosti, a često i izravni pristup, stavljajući naglasak na kritičko mišljenje i univerzalne vrijednosti.

Ključne riječi: odgoj za vrijednosti, prenošenje vrijednosti, skriveni kurikulum, vrijednosti, vrijednosti nastavnika

Abstract

Values are desirable notions according to which individuals choose their actions, assign value to people and events, and explain their actions and beliefs (Schwartz, 1999, according to Mrnjajus, 2008). It is important that school, a social institution of great importance for the development of society, reflects on values. The prevailing view today is that there is no value-neutral school, but no consensus on what values should be represented in educational work and in what way has yet been reached. The education system forms or blocks certain values through curriculum and hidden curriculum. The teachers play a key role here, since their personal values are important as they manage their behavior, choice of teaching methods, communication and educational work, and take part in the hidden curriculum. In order for the teachers to be able to encourage fundamental values in students, it is inevitable that they themselves possess them and that they are reflected through their work. This master thesis aims to present previous findings about values, education for values, values of teachers and desirable values for students. The general goal of the research was to examine the attitudes of student teachers about values and the transfer of values to their students. Quantitative research was conducted via the survey method. The results showed that the student teachers surveyed value self-direction, universalism and benevolence the most (mostly loyalty, helpfulness and equality), and consider the same values desirable in their students. They show awareness of the complexity and responsibility of their role in transmitting values. They believe that these values will most often be transmitted by their own behavior (by setting an example) and the way they treat students, colleagues and other school employees. The hidden curriculum is reflected in teachers' traits, values that are important to them, relationship that teachers have with their students and colleagues and through their behavior in the classroom (Veugelers and Vedder, 2003, according to Mlinarević, 2016). They believe that they will be using indirect approach very often, and direct approach often to inculcate values in their students, with emphasis on critical thinking and universal values.

Keywords: hidden curriculum, teacher values, value transfer, values, values education

Zahvala

Od srca želim zahvaliti svim onima bez kojih izrada ovog diplomskog rada ne bi bila moguća.

Zahvaljujem se mentoru izv. prof. dr. sc. Siniši Kušiću te komentorici izv. prof. dr. sc. Korneliji Mrnjajus na vodstvu, trudu, pomoći i razumijevanju tijekom izrade diplomskog rada, ali i svim učiteljima, nastavnicima i profesorima na mom odgojno-obrazovnom putu.

Najveća zahvala ide cijeloj mojoj obitelji Lakotić i Gašparović na motivaciji te bezuvjetnoj potpori i podršci tijekom studiranja.

Također veliko hvala svim mojim prijateljima, onima s fakulteta i van fakulteta na iskrenom prijateljstvu, pomoći, savjetima, smijehu i podršci tijekom studiranja. Hvala Vam što ste obogatili ovaj period mog života!

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Kurikulum – pojmovno određenje.....	3
2.1. Nacionalni i školski kurikulum.....	4
2.2. Skriveni kurikulum	8
3. Vrijednosti	11
3.1. Definiranje pojma vrijednosti	11
3.2. Teorija vrijednosti Milтона Rokeacha	11
3.3. Schwartzova teorija vrijednosti	12
4. Odgoj za vrijednosti.....	18
4.1. Izravni pristup.....	22
4.2. Neizravni pristup	23
4.3. Spajanje pristupa.....	24
4.4. Uloga nastavnika u prenošenju vrijednosti učenicima	24
5. Pregled relevantnih istraživanja.....	29
6. Metodologija istraživanja	35
6.1. Ciljevi i zadaci istraživanja.....	35
6.2. Uzorak istraživanja	36
6.3. Instrument i metoda istraživanja.....	38
6.4. Prikupljanje podataka	38
6.5. Obrada podataka	39
7. Rezultati istraživanja	40
7.1. Osobne vrijednosti budućih nastavnika	40
7.1.1. Razlike s obzirom na spol, godinu i smjer studija.....	43
7.1.2. Osobne vrijednosti budućih nastavnika s većim brojem ispitanika.....	44
7.2. Vrijednosti koje budući nastavnici smatraju poželjnima za svoje učenike	48

7.2.1.	Razlike s obzirom na spol, godinu i smjer studija.....	50
7.2.2.	Usporedba osobnih vrijednosti budućih nastavnika i vrijednosti koje budući nastavnici smatraju poželjnima za učenike	51
7.3.	Načini kojim bi budući nastavnici prenosili vrijednosti svojim učenicima u budućnosti	54
7.3.1.	Pristupi odgoju za vrijednosti budućih nastavnika	55
7.3.2.	Razlike s obzirom na spol, godinu i smjer studija.....	56
8.	Zaključak	59
9.	Popis tablica.....	62
10.	Literatura	63
11.	Prilozi.....	70
11.1.	Anketni upitnik	70
11.2.	Rezultati procjene osobnih vrijednosti budućih nastavnika	78
11.3.	Rezultati procjene vrijednosti koje budući nastavnici smatraju poželjnima za svoje buduće učenike.....	81
11.4.	Rezultati procjene osobnih vrijednosti budućih nastavnika s većim brojem ispitanika	85

1. Uvod

Tema odgoja i obrazovanja od važnog je interesa za svaku državu i svakog pojedinca jer smo danas više nego ikada svjesni da je dobro obrazovanje temelj razvoja i društva i obitelji, okvir za osobni razvoj i sreću, blagostanje pojedinca, obitelji i zajednice u cjelini. Škola je mjesto posebnog svjetonazora, humanističkog i okrenutog djetetu. Brinući za najbolji interes djeteta, škola otvara prostor i za različite poglede na svijet (Pavičić Vukičević, 2019). Dakle, osim obrazovne, škola ima i odgojnu funkciju koja uključuje prijenos vrijednosti. Uz obitelj, škola ima najveću ulogu kod prijenosa vrijednosti, budući da se one primarno usvajaju kroz proces socijalizacije (Reić Ercegovac i Koludrović, 2012). Možemo reći kako odgojem i obrazovanjem izričemo kakvog čovjeka želimo obrazovati i kakvo društvo želimo biti. Stoga je važno da škola promišlja o vrijednostima i dugoročnim odgojno-obrazovnim ciljevima te da djeluje u skladu sa društveno-kulturnim vrijednostima (Miljević-Riđički i sur., 2000).

Schwartz (1999, prema Mrnjauš, 2008) vrijednosti definira kao predodžbe poželjnoga prema kojima sudionici u društvenim procesima biraju svoje akcije, vrednuju ljude i događaje, objašnjavaju svoje akcije i vjerovanja. Iz ovoga možemo vidjeti važnost uloge vrijednosti u životu pojedinca i društva. U životu mladih, usvajanje vrijednosti važno je za njihovo odrastanje, stjecanje identiteta te cjelokupno ponašanje kao prosocijalno usmjerenih i odgovornih osoba. Vrijednosti možemo smatrati odgovornima za regulaciju funkcioniranja cjelokupne zajednice ukoliko gledamo osnovne funkcije vrijednosti kroz standarde ponašanja (Lebedina Manzoni, 2007).

Zbog navedenog nije neobično da su česta pitanja poput koje je vrijednosti potrebno prenijeti i poučavati? Za koje vrijednosti je potrebno odgajati? Koji su vrijednosni prioriteti mladih? Koji su vrijednosni prioriteti nastavnika budući da su oni jedni od primarnih „prenositelja“ vrijednosti? Vujčić (1987) ukazuje na važnost ovih i sličnih pitanja, budući da su ona orijentir učiteljima, nastavnicima, odgajateljima i roditeljima u moralnom odgoju te odgoju za vrijednosti mladih. Vrijednosti koje su okosnica obrazovnog sustava navode se u Okviru nacionalnoga kurikulumu, no vrijednosti se prenose i skrivenim kurikulumom kojeg čine osobine nastavnika, vrijednosti koje nastavnici smatraju važnima, odnos koji nastavnici imaju prema učenicima i kolegama te njihovo ponašanje u razredu (Veugelers i Vedder, 2003, prema Mlinarević, 2016).

S obzirom na aktualne društvene, političke i ekonomske uvjete koji mogu izvršiti znatan pritisak u tom pogledu, vrijednosti su promjenjive, stoga ih treba istraživati u aktualnim društvenim okolnostima. Autorice Bojović, Vasiljević i Sudzilovski (2015) potiču daljnja istraživanja vrijednosnih orijentacija mladih koja su potrebna radi potpunijeg razumijevanja

pozicije njihovih vrijednosnih opredjeljenja i njihova ponašanja. Problem vrijednosnih opredjeljenja budućih učitelja, nastavnika i odgajatelja trebalo bi promatrati ne samo na opazajnoj razini, već kao razvojni fenomen. Proučavanje vrijednosnih orijentacija mladih ima višestruke funkcije: rezultira uvidom u odnose u društvu i postojeće procese te otkrivanjem trendova koji anticipiraju moguća buduća kretanja. To može pridonijeti boljem razumijevanju sadašnjeg stanja u društvu te kvalitetnijem odnosu prema mladima (Lebedina Manzoni, 2007).

Shvaćajući važnost vrijednosti i ulogu koju nastavnici imaju u njihovom prijenosu na djecu i mlade, otvorilo se pitanje koje su vrijednosti nastavnicima važne, koje vrijednosti žele prenijeti svojim učenicima te na koji način. Tema ovog diplomskog rada su vrijednosti budućih nastavnika kao čimbenik skrivenog kurikuluma, budući da skriveni kurikulum podrazumijeva vrijednosti, stavove i uvjerenja nastavnika (Vujičić, 2011). Sadržaj diplomskog rada obuhvaća teorijski i istraživački dio. Teorijski dio sadrži definiciju temeljnih pojmova (kurikulum, skriveni kurikulum, vrijednosti), prikaz različitih teorija vrijednosti te prikaz različitih pristupa odgoju za vrijednosti. Osim toga, prikazan je značaj osobnih vrijednosti nastavnika. Ukratko su prikazane poželjne vrijednosti za učenike i poželjne vrijednosti za nastavnike dobivene pregledom literature, te su prikazana dosadašnja istraživanja relevantna za temu. Opći cilj istraživanja je ispitati budućih nastavnika¹ o vrijednostima te prenošenju vrijednosti na učenike.

¹ Pod „budućim nastavnicima“ podrazumijevaju se redoviti studenti na studijskim programima nastavničkog usmjerenja na Sveučilištu u Rijeci

2. Kurikulum – pojmovno određenje

Postoje različita određenja kurikuluma. Kurikulum možemo shvatiti ovisno o tome kako ga doživljavamo: kao objektivnu stvarnost koja postoji neovisno o iskustvu ili kao subjektivno iskustvo svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa kao propisani plan, deskriptivna iskustva učenja i poučavanja te ukupnu kulturu škole (Ellis, 2004). Dakle, kurikulum se različito shvaća, tumači i provodi. Gledajući zajedničke točke i komponente definicija kurikuluma, može se definirati kao ciljno usmjereni pristup odgoju i obrazovanju: to je relativno pouzdan, optimalan i precizan način provođenja procesa obrazovanja, učenja i stjecanja kompetencija koji je fleksibilno planiran (Previšić, 2007, Pavičić Vukičević, 2019).

Kurikulum obuhvaća i način vrednovanja nastavnih i učeničkih postignuća, stručno usavršavanje nastavnika te upravljanje školom; on proizlazi iz sveukupne koncepcije škole, ali i određuje njenu sveukupnu koncepciju. Osim nacionalno-simboličkih sadržaja poput jezika, religije, običaja, povijesti i slično, danas su na sceni nove etičke, kulturne i druge vrijednosti koje su nezaobilazne prilikom izrade nacionalnih kurikuluma poput stavova, ponašanja, menadžmenta, natjecateljstva, multinacionalnog biznisa, interkulturalnih odnosa, solidarnosti, ljudskih prava i slično (Previšić, 2005). I Sekulić Majurec (2005) skreće pozornost kako kurikulum, osim što sadrži znanja i vještine koje bi se procesom obrazovanja trebale postići, nužno mora sadržavati i vrijednosti koje bi se u školi trebale usvojiti. Dakle, on treba sadržavati definiciju ciljeva koje obrazovanjem želimo postići (koji osim kognitivne obuhvaćaju i vrijednosnu komponentu), ali i načine na koje ćemo ih postići što uključuje ne samo načine poučavanja već i odnose među sudionicima odgojno-obrazovnog procesa.

Izrada kurikuluma kontinuiran je proces: on se neprestano mijenja, revidira i inovira kako bi odgovorio izazovima i potrebama s kojima se suvremeni čovjek susreće (Pavičić Vukičević, 2019). Provedivim i kvalitetno izrađenim kurikulumom razvijaju se učinkoviti i nezavisni učenici a zatim i aktivni, odgovorni i kritični građani. Osim normativnih i strategijskih dokumenata na odgojno-obrazovne ishode će utjecati i kultura škole odnosno aspekti skrivenog kurikuluma (Brust-Nemet i Mlinarević, 2016). Sekulić Majurec (2005) upozorava na opasnosti prevelike usmjerenosti na propisani, zamjetni kurikulum i prenaplašavanje njegove uloge: na taj način u školi se može prezentirati planirano gradivo te se poželjni obrazovni rezultati mogu ostvarivati, a da se pritom sudionici odgojno-obrazovnog procesa (učenici, nastavnici i roditelji) osjećaju loše. Pedagog je taj koji može usmjeriti pozornost sudionika odgojno-obrazovnog procesa na skriveni i doživljajni kurikulum

iniciranjem niza aktivnosti koje će potaknuti na razmišljanje o tome odvija li se u rad u školi u okruženju koje je osim što je intelektualno poticajno i emocionalno zaštićeno.

2.1. Nacionalni i školski kurikulum

Prema Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, odgoj i obrazovanje u školi ostvaruje se temeljem nacionalnog kurikuluma, školskog kurikuluma i nastavnih planova i programa. Nacionalni kurikulum definira svrhu, vrijednosti, ciljeve i načela određenih dijelova sustava odgoja i obrazovanja, smjernice za poticanje i prilagodbu iskustava učenja te vrednovanje postignuća. Sadrži načela odgojno-obrazovnog procesa, učenja i poučavanja te vrednovanja i izvješćivanja karakteristična za pojedinu vrstu odgoja i obrazovanja (MZOS, 2020). Jurić (2007) nacionalni kurikulum opisuje kao dokument koji donosi osnovne smjernice s poželjnim kompetencijama, sadržajima i standardom, koji su proizašli iz potreba i težnja u odgojno-obrazovnom području.

Škola bi trebala razmišljati o dugoročnim odgojno-obrazovnim ciljevima i vrijednostima te djelovati u skladu s društveno-kulturnim vrijednostima (Miljević-Ridički i sur., 2000). Shodno tome, nacionalni kurikulum treba polaziti od sadržaja nacionalne i tradicionalne kulture (znanosti, umjetnosti i povijesti) i biti u skladu sa novim pismenostima, vrijednostima, aktualnim promjenama te suvremenim tehnikama i tehnologijama (Previšić, 2005). Vrijednosti nisu samo sastavnica kurikuluma, već i vrijednosni okvir kurikuluma u kojem se reflektiraju sve sastavnice kurikuluma, ali i ukupna praksa odgojno-obrazovne ustanove pa time vrijednosti utječu i na odgojno-obrazovne ishode i evaluaciju sustava (Pavičić Vukičević, 2019). Glavni ciljevi nacionalnog kurikuluma prema Sekulić Majurec (2005) trebaju biti stvaranje suštinski nove škole, primjerene demokratskom društvu koja bi uspostavljala i njegovala humanije odnose među dionicima odgojno-obrazovnog procesa, a škola bi trebala i uvažavati brzi porast znanja te tehničke i tehnološke mogućnosti dolaženja do novih spoznaja i opismenjavati mlade za doba u kome žive. Škola treba biti humana i kreativna zajednica koja pomaže učenicima da odrastu i djeluju u cjelokupnoj punini svoga individualnog i socijalnog bića (Previšić, 2005).

Zbog dubokih promjena u kojima se nalazi hrvatsko društvo, uzrokovanih globalizirajućim okruženjem i unutarnjih društvenih, ekonomskih, kulturnih i demografskih promjena, izrađena je hrvatska Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (2014). Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (MZOS, 2014) teži cjelovitom, učinkovitom i fleksibilnom sustavu odgoja i obrazovanja temeljenom na zajedničkim pozitivnim vrijednostima, načelima

i ciljevima. Usmjeren je na razvoj kompetencija za cjeloživotno učenje koje se ostvaruju razvojem inicijativnosti, kreativnosti, odgovornosti, inovativnosti i kritičkog mišljenja. Pod cjeloživotnim učenjem podrazumijevaju se sve aktivnosti stjecanja vještina, znanja, vrijednosti i stavova tijekom života s ciljem osobnog, profesionalnog i društvenog razvoja pojedinca. Kao ključne kompetencije izdvajaju se kritičko mišljenje, odgovornost prema sebi, drugima i okolini, timski rad, estetsko vrednovanje, usmjerenost na rješavanje problema, temeljne etičke vrijednosti, građanski aktivizam, vještine roditeljstva, medijska, potrošačka i financijska pismenost i druge. Jednako tako, promiču se društvena jednakost i demokratske vrijednosti koje pridonose gospodarskom i društvenom razvoju zemlje, razvoj sposobnosti za aktivno sudjelovanje u kulturnim i društvenim zbivanjima te osposobljenost za prihvaćanje i sudjelovanje u izgradnji sustava vrijednosti primjerenog načelima suvremene demokracije, osposobljenost za komunikaciju u multikulturnoj i mnogojezičnoj zajednici, sposobnost djelovanja u tehnički razvijenom društvu u kojem se njeguje održivi razvoj, razvoj osobnih kreativnih potencijala i njihovo korištenje za osobnu dobrobit i dobrobit društva. Naglasak je stavljen na osposobljenost za cjeloživotno učenje i trajno stjecanje znanja, vještina, stavova i vrijednosti potrebnih za uspješno prilagođavanje promjenjivim uvjetima života i rada.

Nacionalni okvirni kurikulum (2011) kao odgojno-obrazovne vrijednosti ističe znanje (budući da se je Republika Hrvatska opredijelila za razvoj društva znanja), solidarnost (osjetljivost za druge, posebno marginalizirane skupine), identitet (odnosi se na izgradnju osobnog, kulturnog i nacionalnog identiteta pojedinca) te odgovornost (odnosi se na aktivno sudjelovanje djece i mladih u društvenom životu i njihovu odgovornost prema općemu društvenome dobru, radu i prirodi, prema sebi samima i drugima). Nastavnička profesija trebala bi se tretirati kao društveno vrijedna, važna za promicanje ključnih socijalnih i ljudskih vrijednosti. Nove vrijednosti koje bi trebalo osigurati profesionalnim razvojem su proaktivnost i odgovornost nastavnika za osobni i profesionalni napredak i rast u području nastavnčkih i općih generičkih kompetencija, aktivna uloga u organiziranju primjerenih uvjeta za učenje učenika, motivacija učenika da postignu što više mogu te stvaranje kurikuluma. Okvirom nacionalnog kurikuluma (MZO, 2017) ovim vrijednostima (znanje, solidarnost, identitet i odgovornost) priključene su i vrijednosti integriteta (autentičnost i iskrenost svih uključenih u odgojno-obrazovni proces), poštivanja (poštivanje vlastite osobnosti te vrijednosti i jedinstvenosti svih osoba) zdravlja (razumijevanje zdravlja kao osnove vlastite dobrobiti te zdrave zajednice i društva) i poduzetnosti (aktiviranje osobnih potencijala na inovativan, kreativan i konstruktivan način). Okvir nacionalnog kurikuluma predstavlja nacionalni krovni

kurikularni dokument u kojemu su određeni elementi kurikularnog sustava za sve razine i vrste dovisokoškolskog odgoja i obrazovanja na općoj razini. On čini osnovu za izradu nacionalnih kurikuluma za pojedine razine i vrste odgoja i obrazovanja.

Okvir nacionalnoga kurikuluma (2017) obuhvaća i međupredmetne teme koje su izrazito važan dio odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj: Učiti kako učiti, Poduzetništvo, Osobni i socijalni razvoj, Zdravlje, Održivi razvoj, Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije i Građanski odgoj i obrazovanje. Zbog znanstvenog, tehnološkog i društvenog razvoja koji iz dana u dan postavljaju nove izazove koji iziskuju nove vještine, znanja i vrijednosti, Učiti kako učiti važna je kompetencija koja omogućuje cjeloživotno učenje u različitim okruženjima. Obuhvaća sposobnost reguliranja i organiziranja vlastitog učenja, upravljanja učenjem, usvajanja, vrednovanja i obrade informacija te rješavanje problema. Poduzetnost je vrijednost koja podrazumijeva aktiviranje osobnih potencijala na inovativan, konstruktivan, kreativan i odgovoran način u svrhu prilagodbe promjenjivim okolnostima u različitim društvenim ulogama i područjima. Osjećaj za poduzetništvo i inicijativu jedna je od ključnih kompetencija potrebnih za (samo)zapošljavanje te osobni razvitak u društvu znanja, a uključuje organizacijske i upravljačke sposobnosti, otvorenost za nove ideje, izradu projektnih prijedloga, razumijevanje ekonomskog okružja, upornost i radne navike i slično. Osobni i socijalni razvoj odnosi se na cjelovit razvoj djece i mladih osoba s ciljem izgradnje kreativne, zdrave, zadovoljne, samopouzdanе, odgovorne i produktivne osobe sposobne za suradnju i doprinos zajednici. U sklopu ove međupredmetne teme učenici razvijaju sliku o sebi, samopoštovanje i samopouzdanje, empatiju, uvažavanje različitosti, suradnju, socijalne i komunikacijske vještine, donošenje odluka, odgovorno ponašanje prema sebi i drugima u zajednici, planiranje obrazovanja, strategije rješavanja problema i uspješnog suočavanja sa stresom. Jedna od temeljnih vrijednosti odgoja i obrazovanja je i zdravlje. Svrha učenja i poučavanja međupredmetne teme Zdravlje je stjecanje znanja i vještina te osposobljavanje učenika da sami preuzmu brigu o svojem zdravlju. Međupredmetna tema Održivi razvoj obuhvaća okolišnu, društvenu i ekonomsku održivost i njihovu međuovisnost, a ciljevi su stjecanje znanja o raznolikosti prirode, razvijanje kritičkog mišljenja i odgovornosti za održivost, stjecanje znanja o ljudskim utjecajima na prirodu, razvijanje solidarnosti, empatije prema svim živim bićima i okolišu i djelovanja na dobrobit okoliša i svih ljudi, aktivno djelovanje u školi i zajednici s ciljem doprinosa zajednici te poticanje razmišljanja orijentiranoga prema budućnosti. Međupredmetna tema Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije obuhvaća odgovorno, učinkovito, stvaralačko, primjereno i

pravodobno služenje informacijskom i komunikacijskom tehnologijom, a Građanski odgoj i obrazovanje odnosi se na osposobljavanje i osnaživanje učenika za aktivno i učinkovito obavljanje građanske uloge čiji su ciljevi razvijanje građanske kompetencije informiranih, odgovornih i aktivnih članova društvene zajednice, usvajanje znanja o ljudskim pravima, dužnostima i odgovornostima građana, promicanje demokratskih načela, razvijanje odgovornosti, uvažavanje različitosti i solidarnosti kao temeljnih vrijednosti u demokratskom društvu.

Dok se nacionalnim kurikulumom propisuju zajednička znanja i vrijednosti za sve učenike uglavnom u preskriptivnoj formi, školski kurikulum predstavlja mnogo više. Svaka škola ispunjava očekivanja na svoj vlastiti način (Male, 2012). Školski kurikulum trebao bi predstavljati optimalan put odgoja i obrazovanja te formiranja identiteta modernog građanina, a u obzir mora uzeti mnoga društvena, filozofska, tehnička, kulturološka i pedagoška iskustva, znanja i kompetencije (Previšić, 2005). Prema Zakonu o odgoju i obrazovanju, škola radi na temelju školskog kurikuluma i godišnjeg plana i programa rada, a školski kurikulum utvrđuje kratkoročni i dugoročni plan i program škole s izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima. Donosi se na temelju nacionalnog kurikuluma i nastavnog plana i programa, a njime se utvrđuje strategija razvoja škole, aktivnosti, programi i projekti, njihova namjena, njihovi nositelji, odgovornosti nositelja, način realizacije istih, vremenik i troškovnik aktivnosti, programa i/ili projekata (MZOS, 2020).

Previšić (2010) upozorava kako se nastavnicima i učiteljima mnogi nameću, te su odveć sputani slijepim držanjem za „propisani“ plan i program. Kurikulumska perspektiva školskog rada otvara mogućnosti oslobađanju nastavnika, dajući im više otvorenosti, fleksibilnosti i primjerenosti sadržaja i načina rada prirodnom razvoju djece i mladih. Ona nikada ne bi iz vida trebala izgubiti samog učenika, zbog čega je važna socijalna kompetencija i njezine sastavnice koje su povezane s društvenim vrijednostima: prosocijalno ponašanje u okolini, interpersonalne vještine, sposobnost donošenja odluka (samokontrola), osobno samopouzdanje i razumijevanje drugih. Nastava bi trebala biti u funkciji učenikova razvoja znanja, umijeća, navika, razvijanja sposobnosti te usvajanja sustava vrijednosti. Sustav vrijednosti, s pedagoškog stajališta, je skup stavova koje pojedinac razvija i oblikuje, prisvajajući univerzalne ljudske vrijednosti kao svoje (Antić, 2000).

2.2.Skriveni kurikulum

Osim što obrazovni sustav prenosi znanje propisano službenim kurikulumom, on prenosi, formira, učvršćuje ili blokira određene vrijednosti, orijentacije i kulturne izbore. Skriveni kurikulum označava sve javno nepropisane, neprepoznate i nepredviđene vrijednosti, stavove i znanja koja učenici dobivaju i preoblikuju u ponašajne životne obrasce. Pod skrivenim kurikulumom podrazumijevaju se vrijednosti koje učenici primaju u školi, a implicirane su organizacijom, planiranjem, realizacijom, evaluacijom putem društvenih i spolnih uloga, vrijednosti, stavova i drugih aspekata življenja (Mlinarević, 2016). Kelly (2011) skriveni kurikulum definira kao vrijednosti koje učenici nauče u školi zbog načina na koji je škola organizirana, a te vrijednosti ne moraju biti nužno uključene u planiranje ili svijest onih koji su odgovorni za vođenje škole.

I u samu strukturu nacionalnog kurikulumu ugrađene su implicitne poruke preko ciljeva, vrijednosti, ishoda i sadržaja, a svaki nastavnik ima vlastitu vrijednosnu orijentaciju koju interakcijom prenosi na učenike te koja se očituje u kulturi škole (Mlinarević, 2016). Vujičić (2011) pod skrivenim kurikulumom podrazumijeva vrijednosti, stavove i uvjerenja nastavnika koje mogu biti povezane sa svim dimenzijama kulture ustanove. Skriveni kurikulum se dakle odražava u kulturi i vrsti škole, predmetu koji nastavnik poučava, osobinama nastavnika, vrijednostima koje su nastavnicima važni, odnosu koji nastavnici imaju prema učenicima i kolegama te kroz njihovo ponašanje u razredu (Veugelers i Vedder, 2003, prema Mlinarević, 2016). Kultura škole, u koju spada i skriveni kurikulum, se najčešće sagledava u prožimanju tri čimbenika: stavova i uvjerenja društvene zajednice i osoba unutar institucije, kulturnih normi institucije te odnosa unutar institucije. Odnos navedenih čimbenika najjače utječe na kvalitetu odgojno-obrazovne ustanove. Dakle, pod školskom se kulturom podrazumijevaju obrasci značenja koji uključuju vrijednosti, uvjerenja, norme, rituale, tradiciju, ceremonije i motive koji ovise o dionicima odgojno-obrazovnog procesa. Može se reći kako pozitivna školska kultura pozitivno djeluje na motivaciju nastavnika i učenika za postignuće i uspješnu realizaciju postavljenih ciljeva (Vrcelj, 2003).

Jerald (2006) u svom radu čija je tema skriveni kurikulum izdvaja slijedeća ponašanja koja šalju snažne poruke o vrijednostima: rituali, odnosno ceremonije, proslave, obredi i zajednička ponašanja, zatim isticanje uzora, hijerarhije i javne nagrade, potom pričanje u koje spada i humor, anegdote, mitovi, usmena i pismena povijest, zatim simbolični prikaz gdje spada uređenje, umjetnička djela, trofeji i arhitektura te posljednje pravila gdje spada i etiketiranje, formalna pravila, tabui te prešutna dopuštenja. Čak i izbor udžbenika kojeg nastavnik koristi

može znatno utjecati na sadržaj i vrijednosti, odnosno što i kako će nastavnik poučavati (Marsh, 1994). Osim izbora opreme za nastavu, skriveni kurikulum uključuje i način odijevanja, način pozdravljanja i komunikacije, način provođenja školskih odmora, korištenje određenih idioma, metafora, slenga te neverbalnu komunikaciju. Reflektira se na pravila ponašanja u školi kao što su dnevni raspored, kašnjenje, naglašavanje vrednovanja ishoda učenja i tako dalje. On sadrži pravila i smjernice koje se ne poučavaju eksplicitno, već se za njih podrazumijeva da se znaju, a to su sadržaji koji određuju socijalne interakcije i školski uspjeh (Mlinarević, 2016).

Tijekom cijeloga boravka u školskoj sredini učenici uče o vrijednostima gdje raznim socijalnim interakcijama dobivaju poruke za cijeli život. Važno obilježje skrivenog kurikuluma je njegova implicitnost, koja često nije skrivena samo učenicima već i nastavnicima i drugim odgojno-obrazovnim djelatnicima. Uloga skrivenog kurikuluma je višestruka: na taj način se uče vrijednosti kao što su spolne i društvene uloge, vrijednosti, stavovi i drugi čimbenici življenja koji se prenose među generacijama kao neupitne, samorazumljive, trajne činjenice. Skriveni kurikulum svakako nije bezazlen. Primjerice, Myles, Trautman i Schelvan (2004, prema Pavičić Vukičević, 2013) dokazuju kako skriveni kurikulum djeluje u prenošenju stereotipnih uloga za koje društvo smatra kako bi ih učenici trebali usvojiti. U školi se „zna“ i uspješno se prenose ritualni kako se ponašaju, odijevaju, verbalno izražavaju i način na koji se druže dječaci, a kako djevojčice. Skriveni kurikulum može imati zamke na koje nastavnik može odgovoriti pedagoškim kompetencijama, osobnim karakteristikama i profesionalnom etikom, osvještavajući principe djelovanja skrivenog kurikuluma i svoje implicitne teorije cjeloživotnim učenjem i stručnim usavršavanjem kao vrijednostima koje treba prenijeti i svojim učenicima.

Naravno, nastavnikova uloga prilikom realizacije skrivenog kurikuluma ne mora biti isključivo negativna. Nastavnik-humanista koji zagovara koncept učenika kao samostalne i cjelovite osobe može utjecati na školsko ozračje i kulturu škole. Nastavnik može biti nositelj pozitivnih promjena u školi u kojoj se uče vrijednosti i sadržaji važni za cijeli životu samo ukoliko dobro poznaje sve potencijalne negativne elemente skrivene u ukupnom školskom okruženju (Pavičić Vukičević, 2013). Kao jedan od primjera pozitivnog učenja Mlinarević (2016) navodi učenje o poštenju kao vrijednosti ukoliko je ono prisutno u školi. Putem skrivenog kurikuluma učenici uče taktike i strategije socijalizacije koje će im pomoći u budućnosti: primjerice kako koristiti slobodno vrijeme, kako biti uspješan u društvu vršnjaka i nastavnika, kako izbjeći neugodne obveze i tako dalje. Odgovarajući skriveni kurikulum razrednog ozračja potiče intrinzičnu motivaciju te smanjuje strah od škole što rezultira

povećavanjem kvalitete znanja, zadovoljstva i uspjeha u školi (Relja, 2006). Tako mnogi školu vide kao poticajnu okolinu za usvajanje vrijednosti i stavova (Jerald 2006, Relja, 2006, Previšić 2007). Jerald (2006) raspravlja o čimbenicima skrivenog kurikuluma koji podupiru podržavajuću školsku kulturu koja potiče usvajanje i razvijanje vrijednosti, ali utječe i na akademski uspjeh. Takva pozitivna klima njeguje, podupire i poboljšava produktivnost, trud, suradničke aktivnosti (što rezultira boljom komunikacijom i sposobnošću rješavanja problema), pozitivne promjene, predanost, povezanost učenika i nastavnika sa školom, motivaciju te usmjerava svakodnevna ponašanja na ono što je važno i što se cijeni.

Dio skrivenog kurikuluma čine i implicitne teorije nastavnika. Svaki nastavnik ima jedinstvene emocionalne, socijalne, kognitivne i fizičke osobine koje se posljedično pojavljuju i u obnašanju njegove profesionalne dužnosti. Isto vrijedi i za nastavnike vrijednosti, norme i navike koje se oblikuju tijekom cijeloga života te će svaki nastavnik na nastavi i izvannastavnim aktivnostima dati svoj osobni pečat sadržaju koji poučava te načinu na koji to čini (Mlinarević, 2016). Mušanović (2001) implicitne teorije nastavnika definira kao stajališta i vrijednosti koje oblikuju osobno razumijevanje i percepciju odgojno-obrazovnog procesa. Ta stajališta i vrijednosti često se razlikuju od službenih teorija koji su zastupani u javnim programskim dokumentima i politikama. Implicitna teorija odražava vrijednosti i vjerovanja nastavnika s obzirom na to kako on vidi dijete, shvaća pojam djetinjstva te koju teoriju učenja zastupa. Implicitna teorija najčešće se prepoznaje u specifičnom oblikovanju prostora, raspodjeli uloga, strukturiranju vremena i stilu komuniciranja s djecom. Dakle, implicitna teorija najbolje se prepoznaje u akciji. Nastavnik organizira i kontrolira nastavu, određuje kako će se raditi, nagrađuje ili kažnjava pridržavanje ili nepridržavanje pisanih i nepisanih pravila koja se ne propituju. Naravno, učenici ne upijaju samo ono što nastavnici promiču, budući da je nastava interaktivan odnos. Učenici pridaju vlastiti smisao raznim sadržajima (Mlinarević, 2016). Upravo zbog mogućih utjecaja implicitnih sustava vrijednosti nastavnika ističe se važnost demokratske dimenzije kurikuluma s ciljem osiguravanja neovisnosti mišljenja, osnaživanja građanskog odgoja, prihvaćanja različitosti i mišljenja, poštovanja slobode drugoga i obogaćivanja individualnog života pojedinca u društvu (Kelly, 2011). Implicitna teorija nastavnika ima uzajaman odnos sa skrivenim kurikulumom: jednom naučen skriveni kurikulum postaje dijelom implicitne teorije nastavnika. Skriveni kurikulum putem implicitne teorije nastavnika učenicima šalje poruke o tome što se od njih očekuje, što se treba izbjegavati, a što je prihvatljivo (Pavičić Vukičević, 2013).

3. Vrijednosti

3.1. Definiranje pojma vrijednosti

Vrijednosti su složen pojam koji se može gledati s različitih stajališta, što je dovelo do različitih tumačenja i definicija samog pojma vrijednosti. Vrijednosti su prisutne u svim aspektima individualnog i društvenog života: u potrebama, željama, motivima, ponašanju i odnosu prema okolini, pa su stoga zanimljive u svakom razmišljanju o čovjekovu razvoju (Rafajac, 1991). Vrijednosti možemo shvatiti kao standarde koji praktično upravljaju svim načinima ponašanja: stavovima, ideologijama, društvenim akcijama, evaluacijama, moralnim prosudbama i obranama (sebe i drugih), usporedbama, osobnim prezentacijama i pokušajima da se utječe na druge (Rokeach, 1973). Prema English i English (u Rokeach, 1973), svaka ljudska vrijednost je društveni produkt koji se kroz jednu ili više društvenih institucija u sukcesivnim generacijama prenosi i čuva. Polovicom dvadesetog stoljeća znanstvenici postižu konsenzus o sadržaju osnovnih vrijednosti koje su objedinjene u Schwartzovoj teoriji vrijednosti. Schwartz (1999, prema Mrnjauš, 2008) vrijednosti definira kao predodžbe poželjnoga prema kojima sudionici u društvenim procesima biraju svoje akcije, vrednuju ljude i događaje, objašnjavaju svoje akcije i vjerovanja. Dvije najpoznatije, najviše primjenjivane i najčešće citirane teorije vrijednosti su već spomenute teorije Rokeacha (1973) i Schwartza (1992).

3.2. Teorija vrijednosti Milтона Rokeacha

Rokeachov primarni znanstveni interes bio je usmjeren na proučavanje društvenih stavova, a postupno se sve više usmjeravao na proučavanje vrijednosti što je rezultiralo prvom sveobuhvatnom teorijom vrijednosti, novim pristupom mjerenju vrijednosti i novim mjernim instrumentom (Ferić, 2009). Prilikom izučavanja ljudskih vrijednosti, Rokeach (1973) je utvrdio pet ključnih postavki o njima: smatrao je da čovjek posjeduje relativno mali broj vrijednosti (1) da svi ljudi, barem u nekom stupnju, posjeduju vrijednosti, a razlike se javljaju s obzirom na važnost koju oni pridaju tim vrijednostima (2), vrijednosti su organizirane u vrijednosne sustave (3), vrijednosti ostavljaju trag u društvu, kulturi, ličnostima i institucijama (4) te da se ljudske vrijednosti manifestiraju u gotovo svim pojavama relevantnim za istraživanje i razumijevanje čovjeka (5) (Vujčić, 1987). Vrijednosne sustave Rokeach (1973) definira kao stabilne i trajne organizacije vrijednosti duž kontinuuma relativne važnosti, a vrijednosti je podijelio na terminalne (poželjna krajnja stanja) i instrumentalne (poželjni načini ponašanja). Instrumentalne vrijednosti pridonose ostvarivanju terminalnih vrijednosti. Obje

vrste vrijednosti imaju motivacijsku ulogu; terminalne su motivirajuće budući da predstavljaju biološki važne ciljeve, dok su instrumentalne motivirajuće kao način postizanja tih željenih ciljeva. Vrijednosti su i internalizirana viđenja poželjnog s obzirom na opća društvena opredjeljenja, stoga djeluju kao standard ponašanja: vode pojedinca u razrješavanju socijalnih konflikata, donošenju odluka, zauzimanju stajališta o određenim društvenim pitanjima, religijskim opredjeljenjima, prosudbi, nagrađivanju, kažnjavanju i tako dalje. Rokeach je izradio instrument za mjerenje vrijednosti koji ispitanicima nudi konkretne vrijednosti, a od ispitanika traži da izravno procijene njihovu važnost. Upitnik je nazvan *The Value Survey* (Upitnik vrijednosti), a sastojao se od dva popisa abecedno poredanih vrijednosti koje je ispitanik trebao rangirati prema važnosti. Popis su činile instrumentalne i terminalne vrijednosti, a kasnije je vrijednostima dodao i kratak opis u zagradi. Najveći broj kritika odnosio se na nepostojanje teorijskog objašnjenja strukture vrijednosnog sustava (način na koji su vrijednosti međusobni povezane) (Ferić, 2009).

Tablica 1. Upitnik vrijednosti (Rokeach, 1973, prema Ferić, 2009).

Terminalne vrijednosti	Instrumentalne vrijednosti
DRUŠTVENO PRIZNANJE (divljenje, poštovanje)	AMBICIOZAN (željan uspjeha, marljiv)
ISTINSKO PRIJATELJSTVO (blisko druženje)	ČIST (uredan)
JEDNAKOST (jednake mogućnosti za sve)	HRABAR (otvoreno iskazuje svoja uvjerenja)
MIR U SVIJETU (svijet bez sukoba i ratova)	INTELEKTUALAN (pаметan, inteligentan)
MUDROST (zrelo razumijevanje života)	ISKREN (pošten, istinit)
NACIONALNA SIGURNOST (zaštita od napada)	LOGIČAN (razuman, dosljedan)
OSJEĆAJ ISPUNJENOSTI (trajno usavršavanje)	MAŠTOVIT (nekonvencionalan, kreativan)
SAMOPOŠTOVANJE (dobro mišljenje o sebi)	ODGOVORAN (pouzdan, na koga se može osloniti)
SIGURNOST OBITELJI (skrb o voljenim osobama)	POSLUŠAN (pokoran, ispunjava dužnosti)
SLOBODA (sloboda izbora, nezavisnost)	PRISTOJAN (uglađen, učtiv)
SPAS DUŠE (vječni život, spas od grijeha)	PUN LJUBAVI (nježan, osjećajan)
SREĆA (zadovoljstvo)	SAMODISCIPLINIRAN (umjeren, kontroliran)
SVIJET LJEPOTE (ljepota umjetnosti i prirode)	SAMOSTALAN (samodostatan, samopouzdan)
UGODAN ŽIVOT (uspješan, sretan život)	SPREMAN NA PRAŠTANJE (voljan opraštati)
UNUTARNJI SKLAD (bez unutarnjih sukoba)	ŠIROKIH POGLEDA (bez predrasuda, otvorena uma)
UZBUDLJIV ŽIVOT (aktivan, poticajan život)	USLUŽAN (raditi za dobrobit drugih)
ZADOVOLJSTVO (lagodan život pun užitaka)	VEDRA DUHA (veseo, srdačan)
ZRELA LJUBAV (duhovna i seksualna bliskost)	VJEŠT (učinkovit, kompetentan)

3.3. Schwartzova teorija vrijednosti

Schwartzova teorija vrijednosti (1992) posebno je relevantna za ovaj rad. Punim imenom Schwartzova teorija univerzalnih sadržaja i strukture vrijednosti općeprihvaćena je i vodeća teorija vrijednosti. Ona vrijednosti definira kao poželjne ciljeve, različite važnosti, koji djeluju kao usmjeravajuća načela u čovjekovu životu. Teorija definira deset motivacijskih

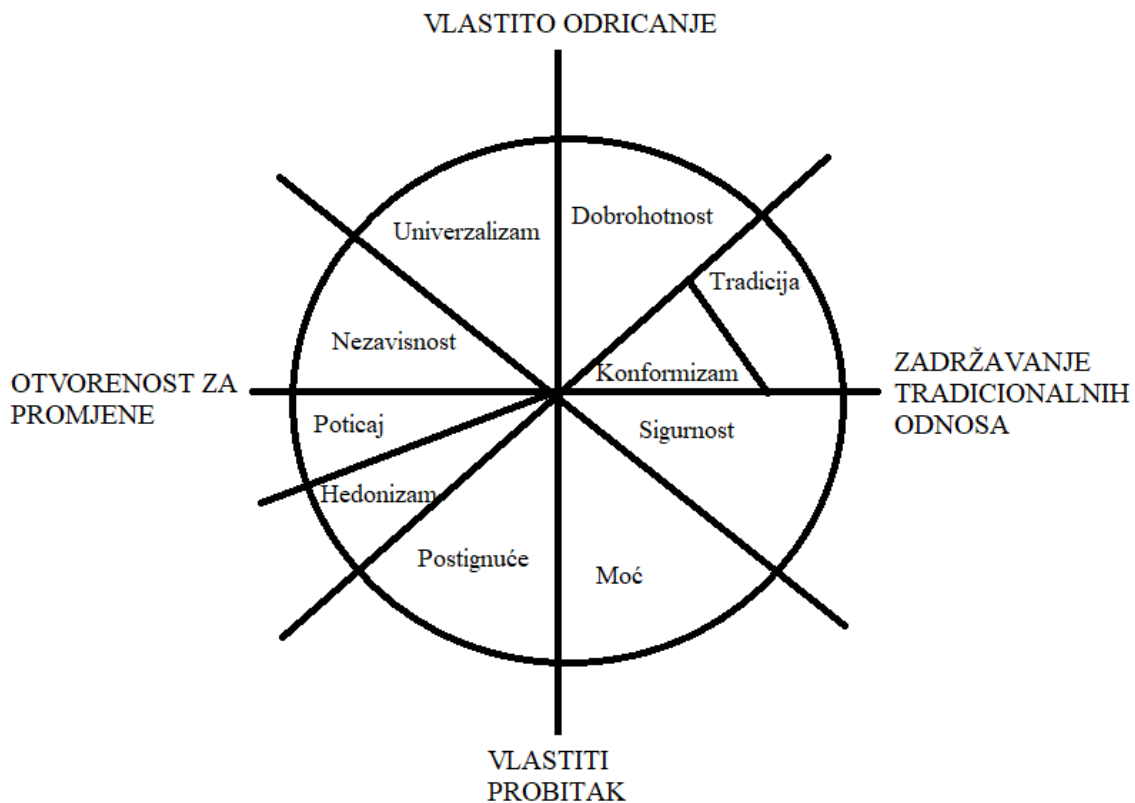
tipova vrijednosti sadržajno određenih (motivacijskim) ciljevima kojima su usmjereni i specifičnim vrijednostima koje ih predstavljaju. Motivacijski ciljevi proizlaze iz univerzalnih zahtjeva ljudskog postojanja, a to su biološke potrebe, potreba za opstankom i funkcioniranjem grupa te potreba za usklađenom socijalnom interakcijom. Pojedine specifične vrijednosti predstavljaju određeni tip vrijednosti onda kad ponašanje koje vodi njihovu ispunjenju podupire motivacijski cilj tog tipa. 56 specifičnih vrijednosti sadržajno predstavlja deset motivacijskih vrijednosti.

Tablica 2. Tipovi vrijednosti, njihovi motivacijski ciljevi i specifične vrijednosti koje ih predstavljaju (Schwartz, 1992, prema Ferić, 2009).

Tip vrijednosti i motivacijski cilj	Specifične vrijednosti
MOĆ: društveni prestiž i status, kontrola i dominacija nad materijalnim dobrima i pojedincima	Društvena moć, društveni ugled, autoritet, bogatstvo, očuvanje slike o sebi u društvu
POSTIGNUĆE: ostvarivanje osobnog uspjeha kroz iskazivanje kompetencije u skladu s društvenim standardima	Ambicioznost, uspješnost, samopoštovanje, sposobnost, inteligencija, utjecajnost
HEDONIZAM: uгода ili zadovoljenje vlastitih tjelesnih želja	Uživanje u životu, zadovoljstvo
POTICAJ: izazov u životu, novost, uzbuđenje	Uzbudljiv život, raznovrstan život, odvažnost
NEZAVISNOST: sloboda djela i misli, istraživanje novog, kreativnost	Sloboda, odabiranje vlastitih ciljeva, kreativnost, znatiželja, privatni život, samostalnost
UNIVERZALIZAM: Razumijevanje, prihvaćanje, poštovanje i zaštita dobrobiti svih ljudi i prirode	Jednakost, tolerancija, društvena pravda, unutarnji sklad, mudrost, mir u svijetu, jedinstvo s prirodom, svijet lijepog, očuvanje okoliša
DOBROHOTNOST: Očuvanje i unapređivanje dobrobiti ljudi s kojima je pojedinac u čestom osobnom kontaktu	Odanost, iskrenost, zrela ljubav, iskreno prijateljstvo, duhovni život, smisao u životu, uslužnost, odgovornost, spremnost na opraštanje
TRADICIJA: Održavanje, prihvaćanje i poštovanje običaja i ideja tradicijske kulture i religije kojoj pojedinac pripada	Poštovanje tradicije, pobožnost, umjerenost, poniznost, prihvaćanje vlastitog života
KONFORMIZAM: Suzdržavanje od akcija, sklonosti i namjera koje bi mogle povrijediti ili uznemiriti druge osobe te narušiti društvena očekivanja i norme	Pristojnost, poslušnost, samodisciplina, poštovanje roditelja i starijih
SIGURNOST: Sklad, stabilnost i sigurnost unutar društva, međuljudskih odnosa i samog pojedinca	Osjećaj pripadnosti, obiteljska sigurnost, nacionalna sigurnost, društveni poredak, uzvratanje usluga, čistoća, zdravlje

Osim što teorija određuje i definira motivacijske tipove vrijednosti, pretpostavlja i postojanje dinamičkih odnosa među njima. Određeni tipovi vrijednosti kompatibilni su jedni s drugima budući da imaju zajedničku motivacijsku orijentaciju, primjerice postignuće i moć (koji naglašavaju osobni uspjeh i dominaciju). Također, vrijednosti mogu biti i u konfliktu, primjerice postignuće i dobrohotnost budući da u pravilu, usmjerenost na vlastiti probitak koči skrb o dobrobiti drugih. Cjelokupni odnos kompatibilnosti i konflikata prikazan je u kružnoj strukturi vrijednosnog sustava na kojem se kompatibilni tipovi nalaze jedan pored drugoga, dok se konfliktni tipovi nalaze jedan nasuprot drugoga.

Tablica 3. Strukturalni odnosi između 10 motivacijskih tipova vrijednosti (Schwartz, 1992, prema Ferić, 2009).

Osim spomenute kompatibilnosti moći i postignuća (1.) koje stavljaju naglasak na društveni ugled i društvenu superiornost, kompatibilne su još i:

2. postignuće i hedonizam koje naglašavaju skrb o samome sebi (na neki način egoističnost)
3. hedonizam i poticaj koje naglašavaju želju za emocionalno ugodnim uzbuđenjem,

4. poticaj i nezavisnost koje odražavaju intrinzičnu motivaciju za novim znanjima i promjenama
5. nezavisnost i univerzalizam stavljaju naglasak na pouzdanje u vlastite prosudbe i prihvaćanje raznolikosti postojanja
6. univerzalizam i dobrohotnost naglašavaju skrb o dobrobiti drugih i nadilaženje sebičnih interesa
7. dobrohotnost i tradicija/konformizam uključuju odanost vlastitoj grupi i njezinim članovima
8. tradicija/konformizam i sigurnost odražavaju skladnost društvenih odnosa i zadržavanje poretka
9. sigurnost i moć uključuju izbjegavanje ili nadilaženje nesigurnosti i prijetnji kroz kontrolu dobara i društvenih odnosa.

Krug nije u potpunosti pravilnog oblika, budući da ga je Schwartz revidirao 1994. godine kada je motivacijski tip vrijednosti tradicije smjestio iznad vrijednosti konformizma umjesto između dobrohotnosti i konformizma, sukladno ispitivanjima. I konformizam i tradicija obilježavaju prilagodbu društveno određenim očekivanjima, a razlika je u tome što konformizam označava podređivanje osobama dok tradicija označava podređivanje apstraktnim pojmovima poput religijskih i društvenih običaja i ideja. Pritom je konformizam bliže središtu kruga budući da se veže uz manje apstraktne pojmove i česte društvene interakcije.

Iz grafa je vidljivo kako se deset motivacijskih tipova dalje organizira u četiri tipa vrijednosti više razine:

1. Vlastito odricanje gdje spadaju dobrohotnost i univerzalizam, a odražavaju skrb za dobrobit drugih te prihvaćanje drugih kao jednakih
2. Vlastiti probitak gdje spadaju moć i postignuće, a odražavaju dominaciju nad drugima i postizanje osobnog uspjeha
3. Otvorenost za promjene gdje spadaju poticaj i nezavisnost, a odražavaju sklonost ka promjenama te slobodu misli i djelovanja
4. Zadržavanje tradicionalnih odnosa gdje spadaju tradicija, konformizam i sigurnost koje odražavaju poslušnost i ograničavanje vlastitih akcija s ciljem održavanja postojećeg stanja.

Iznimku čini hedonizam, koji nije svrstan u ni jednu od četiri vrijednosti više razine stoga što je istodobno povezan s otvorenošću za promjene i s vlastitim probitkom. Ova četiri tipa vrijednosti više razine zapravo su suprotni polovi dviju dimenzija: otvorenost za promjene nasuprot zadržavanju tradicionalnih odnosa te vlastito odricanje nasuprot vlastitog probitka. Prvi konflikt predstavlja naglasak na slobodi vlastitih djela i misli te želji za promjenama nasuprot submisivnog samoograničavanja, očuvanja stabilnosti i održavanja tradicije, dok drugi konflikt predstavlja prihvaćanje drugih kao jednakih i skrbi za njihovu dobrobit nasuprot težnje za ostvarivanjem vlastitog uspjeha i dominacije nad drugima.

Schwartz je smatrao da ovakva organizacija vrijednosti, s konfliktima i kompatibilnostima različitih tipova omogućuje proučavanje sustava vrijednosti kao cjeline što rezultira potpunijim i preciznijim objašnjavanjem odnosa između vrijednosti i ponašanja pojedinca. S ciljem da provjeri teorijske koncepcije univerzalnih sadržaja i strukture vrijednosti, Schwartz je izradio i novi instrument za mjerenje vrijednosti *Schwartz Value Survey*, po uzoru na upitnik Rokeacha, koji sadrži 56 vrijednosti razdijeljenih u dva popisa instrumentalnih i terminalnih vrijednosti.

Tablica 4. *Schwartz Value Survey* (Schwartz, 1994, prema Ferić, 2009)

Popis 1	Popis 2
JEDNAKOST – podjednake mogućnosti za sve	BITI SAMOSTALAN – samodostatan, oslanjati se na vlastite snage
UNUTARNJI SKLAD – duševni mir	BITI UMJEREN – izbjegavati pretjerane osjećaje ili ponašanja
DRUŠTVENA MOĆ – dominacija, kontrola nad drugima	BITI ODAN – vjeran prijateljima, ljudima koji me okružuju
ZADOVOLJSTVO – zadovoljenje želja	BITI AMBICIOZAN – težiti postignućima, marljiv
SLOBODA – sloboda djela i misli	BITI TOLERANTAN – tolerirati drukčija uvjerenja i ideje
DUHOVNI ŽIVOT – naglasak na duhovnom umjesto materijalnom	BITI PONIZAN – samozatajan, skroman
OSJEĆAJ PRIPADNOSTI – osjećaj da je drugima stalo do mene	BITI ODVAŽAN – spreman na rizik, pustolovan
DRUŠTVENI POREDAK – stabilnost društva	ČUVATI OKOLIŠ – štiti prirodu
UZBUDLJIV ŽIVOT – poticajna iskustva	BITI UTJECAJAN – imati utjecaja na događaje i ljude
SMISAO U ŽIVOTU – cilj u životu	POŠTOVATI RODITELJE I STARIJE – iskazati poštovanje
PRISTOJNOST – lijepo ponašanje, uljudnost	ODABIRATI VLASTITE CILJEVE – donositi vlastite odluke
BOGATSTVO – novac, materijalna dobra	BITI ZDRAV – ne biti bolestan; tjelesno i mentalno
NACIONALNA SIGURNOST – zaštita domovine od neprijatelja	BITI SPOSOBAN – kompetentan, djelotvoran, poduzetan
SAMOPOŠTOVANJE – osjećaj vlastite vrijednosti	PRIHVAĆATI SVOJ ŽIVOT – pomiriti se sa životnim okolnostima
UZVRAĆANJE USLUGA – izbjegavanje dugovanja	BITI ISKREN –pošten, istinit

KREATIVNOST –mašta, originalnost	ČUVATI SLIKU O SEBI U DRUŠTVU – čuvati vlastiti ugled
MIR U SVIJETU – svijet bez ratova i konflikata	BITI POSLUŠAN –ispunjavati dužnosti, pokoran
POŠTOVANJE TRADICIJE – čuvanje starih običaja	BITI INTELIGENTAN – misaon, logičan
ZRELA LJUBAV – duboka emocionalna i duhovna intimnost	BITI USLUŽAN – raditi za dobrobit drugih
SAMODISCIPLINA – otpornost prema iskušenju, suzdržavanje	UŽIVATI U ŽIVOTU – uživati u hrani, odmoru, seksu itd.
PRIVATNI ŽIVOT – pravo na privatnost	BITI POBOŽAN – pridržavati se vjere
OBITELJSKA SIGURNOST – sigurnost bližnjih	BITI ODGOVORAN – pouzdan, na koga se može osloniti
DRUŠTVENI UGLED – uvažavanje od strane drugih, poštovanje	BITI ZNATIŽELJAN – istraživati, pokazivati zanimanje za sve
JEDINSTVO S PRIRODOM – uklapanje u prirodu	BITI SPREMAN NA PRAŠTANJE – voljan opraštati drugima
RAZNOVRSTAN ŽIVOT – ispunjen promjenama, novostima	BITI USPJEŠAN – ostvarivati ciljeve
MUDROST – zrelo shvaćanje života	BITI ČIST – uredan
AUTORITET – voditi druge i zapovijedati drugima	
ISKRENO PRIJATELJSTVO – bliski prijatelji koji me podržavaju	
SVIJET LIJEPOG – ljepota umjetnosti i prirode	
DRUŠTVENA PRAVDA – skrb za slabije, ispravljanje nepravde	

Zadatak ispitanika u ovom upitniku nije rangirati vrijednosti prema važnosti, već procijeniti važnost svake vrijednosti na ljestvici od 1 (najmanja važnost) do 7 (najveća važnost). Upitnik je utemeljen na Schwartzovoj teoriji koja se sustavno provjeravala te je potvrđena u više od 60 zemalja svijeta, a rezultati su prikupljeni na različitom uzorku: ispitanici su pripadali različitim religijskim, jezičnim i etničkim skupinama. *Schwartz Value Survey (SVS)* u kratkom roku prihvatili su mnogi istraživači kao dobar i kvalitetan mjerni instrument, no Schwartz i suradnici u međuvremenu su konstruirali novi upitnik koji se primjenjuje sve češće, a riječ je o upitniku nazvanom *Portrait Values Questionnaire (PVQ)*, koji je korišten i za potrebe ovog diplomskog rada. Za razliku od SVS upitnika, ovaj upitnik manje je apstraktan budući da vrijednosti nisu prikazane izvan konteksta te također mjeri istih 10 konstrukata vrijednosti. Zbog toga je manje zahtjevan, pristupačniji ispitanicima te vrijednosti mjeri indirektnim putem. O njemu će biti više riječi u istraživačkom dijelu rada.

4. Odgoj za vrijednosti

Tijekom vremena javljala su se različita mišljenja o tome na koji način škola treba utjecati na razvoj vrijednosnog sustava učenika: od stavova prema kojima škola treba biti što više vrijednosno neutralna, do ideja prema kojima su nastavnici svojevrsni propovjednici vladajućih vrijednosti u društvu koje trebaju naučiti mlađe generacije (Ledić, 1999). Durkheim (1956) koji se može smatrati ocem modernog moralnog odgoja, smatra da je cilj odgoja u djetetu potaknuti i razviti fizička, intelektualna i moralna stanja koja će od njega zahtijevati društvo i sredina kojoj će pripadati, a školu smatra najvažnijom za moralni odgoj djeteta (prema Ledić, 1999). Suprotno tome, pristup razjašnjavanja vrijednosti (*values clarification*) vrijednosti smatra osobnom brigom, rezultatom osobnog promišljanja i izbora, pa vanjskim snagama ne bi trebalo dopustiti uplitanje. Pritom je nastavnik orkestrator situacija u kojima se uči, a koje omogućuju razvoj postupka određivanja vrijednosti. Prema ovom pristupu, nastavnikove vlastite vrijednosti i ponašanje nisu izravno bitni za njegovu nastavničku djelatnost. Kohlberg (1981) predlaže kognitivno-razvojni moralni odgoj, koji vjeruje u vrijednost upravljanja, ali na način da se poštuje djetetov integritet i da odražava sadržaje koji se mogu provjeriti (prema Ledić, 1999). Pritom nastavnik pridonosi procesu moralnog razvoja, unaprjeđuje proces mišljenja, rasuđivanja i odlučivanja. Prema Kohlbergovoj kognitivno-razvojnoj teoriji, moralne odluke su proizvod vrijednosti, prava i načela koja su prihvatljiva ili mogu biti prihvatljiva svim pojedincima koji tvore društvo čiji su cilj pravedni i dobrotvorni običaji, a u skladu s tim trebalo bi formulirati odgojne ciljeve u školama. Kohlbergovo viđenje osnovnih moralnih načela u skladu je s temeljnim načelima svjetskih autoriteta na kojima se zasnivaju ideje odgoja i obrazovanja, primjerice Ujedinjeni narodi i Europska zajednica. Ovim pristupima je zajedničko to što smatraju da je moralni odgoj ispravna pedagoška aktivnost, no postoje i oni koji tvrde da moralni odgoj nije legitimna školska djelatnost (poput Tolstoja, Ivana Illica, Paula Freirea...) iako nisu ujedinjeni u jedinstvenom pokretu, već imaju različita obrazloženja (Ledić, 1999).

Kao što je već rečeno, kod formiranja i usvajanja vrijednosti primarnu ulogu ima obitelj, nakon čega slijedi škola, a tek onda svi ostali čimbenici (Crkva, mediji, kino, kazalište i dr.) Danas je prevladao stav kako vrijednosno neutralna škola ne postoji, odnosno škola koja je lišena vrijednosti, budući da obrazovanja nema bez odgoja, a odgoja nema bez vrijednosti. Odgoj uvijek pretpostavlja vrijednosti koje se procesom socijalizacije prenose novim generacijama (Pavičić Vukičević, 2019). Dakle, vrijednosti su same po sebi oduvijek imanentne odgoju te se uključivanjem fenomena vrijednosti u sadržaj pojma odgoja ne

proširuje predmet proučavanja pedagogije (Rafajac, 1991). Pedagogija vrijednosti ili aksiološka pedagogija bavi se proučavanjem i razumijevanjem odnosa fenomena vrijednosti i fenomena odgoja. Razvijanje i prepoznavanje odgovarajućeg sustava vrijednosti kod odgajnika jedan je od istaknutih zadataka odgoja. Izgradnja moralne osobnosti pojedinca, kao važan zadatak odgoja, može se postići jedino putem jasno utvrđenih poželjnih vrijednosti kojima bi odgojni proces trebao težiti (Vukasović, 2010).

Ne postoji konsenzus oko toga koje vrijednosti se trebaju promicati u odgojno-obrazovnom radu, već različite institucije i autori imaju različita mišljenja. Previšić (2010) postavlja pitanje je li odgoj uopće moguć bez jasna cilja, normi i vrijednosti? Čovjeka bi trebalo pripremiti za život, a ne samo za njegovu funkciju, što znači da se ne treba usredotočiti samo na menadžerske sposobnosti, poduzetničke kompetencije i slično, već na estetske, moralne i socijalne vrijednosti. Također postavlja pitanje je li danas u školi doista moguće odgajati kada razoreni sustav vrijednosti ostavlja mogućnost svemu i svakomu da djeci i mladima nameće neke svoje interese, stilove ponašanja i loše primjere identifikacije.

Prema Zakonu o odgoju i obrazovanju, ciljevi odgoja i obrazovanja u školskim ustanovama su poticanje i unapređivanje intelektualnog, tjelesnog, moralnog, duhovnog, estetskog i društvenog razvoja učenika u skladu s njegovim sklonostima i sposobnostima. Vrijednosti koje su pritom ključne su razvijanje svijesti o nacionalnoj pripadnosti, očuvanju povijesno-kulturne baštine i nacionalnog identiteta kod učenika, odgajanje i obrazovanje učenika u skladu s općim civilizacijskim i kulturnim vrijednostima, ljudskim pravima i pravima djece, osposobljavanje za življenje u multikulturalnom svijetu, za toleranciju, poštivanje različitosti, aktivno i odgovorno sudjelovanje u demokratskom razvoju društva, stjecanje temeljnih i stručnih kompetencija, osposobljavanje za život i rad u promjenjivom društveno-kulturnom kontekstu te osposobljavanje za cjeloživotno učenje. Jedno od načela odgoja i obrazovanja na razini osnovnog i srednjeg obrazovanja je promicanje spomenutih odgojnih vrijednosti u skladu s pravom roditelja da samostalno odlučuju o odgoju djece (MZOS, 2020).

Partnerstvo za vještine 21. stoljeća ističe komunikaciju, suradnju, kritičko mišljenje i kreativnost kao četiri osnovne vještine i sklonosti koje svi učenici moraju savladati kako bi bili uspješni u današnjem sve složenijem svijetu (The Partnership for 21st Century Skills, 2010). Komunikacija označava proces uzajamne razmjene značenja ili proces stvaranja značenja između dvije ili više osoba. Sam proces odgoja ima tri aspekta koji su međusobno povezani: društveno-generacijski, individualni i interakcijsko-komunikacijski. Odgoj se događa u

međuljudskom odnosu, zasniva se na suradnji, ovisi o kvaliteti komunikacije i interakcije u odnosu te usavršava ličnosti odgajatelja i odgajnika (Bratanić, 1993). Kreativnost možemo shvatiti kao stvaralaštvo kojim se stvara nešto drugačije od dotadašnjeg, a uključuje rješavanje problema na vlastiti način, otkrivanje do tada nepoznatog. Škola bi kao mjesto sustavnog razvijanja trebala poticati razvoj kreativnosti iz kreativnog potencijala pojedinca. Ovdje važnu ulogu ima učitelj odnosno nastavnik koji potiče razvoj kreativnosti učenika, stvara pozitivnu razrednu klimu koja ima posebno značenje za razvoj kreativnosti, ali i kroz vlastitu kreativnost nalazi najbolju motivaciju za svoje djelovanje (Solomanji i Bognar, 2008). Kritičko mišljenje složen je proces i rezultat analize i vrednovanja tvrdnji, pronalaženja opravdanja za tvrdnje, uspoređivanje tvrdnji te konačno zauzimanje stava (Buchberger, 2012). Kritičko mišljenje kao važan cilj obrazovanja ističe se i u mnogim dokumentima poput Pariške deklaracije (CEU, 2015), Zaključku Vijeća Europske unije o razvoju medijske pismenosti i kritičkog mišljenja (CEU, 2016), Strategiji obrazovanja, znanosti i tehnologije (MZOS, 2014), Eurydice (2016) i drugim. I ovdje nastavnici imaju ključnu ulogu u razvoju kritičkog mišljenja kod učenika prvenstveno kroz metode aktivnog učenja i poučavanja (Buchberger, Bolčević i Kovač, 2017).

Sedam temeljnih kompetencija koje bi učenici u školi trebali usvajati prema Staničiću (2006) jesu rješavanje problema, razvoj samopouzdanja, interpersonalna učinkovitost, motivacija prema postignuću, komunikacijske vještine, donošenje odluka, postavljanje ciljeva, planiranje, kroskulturalna učinkovitost i društveno odgovorno ponašanje. Prema Hrvatić i Piršl (2007) suvremeni nastavnik trebao bi odgajati poštene, istinoljubive, odgovorne, mirotvorne, solidarne i tolerantne osobe, osobe stvaralačkoga duha s dubokim osjećajem za očuvanje hrvatske nacionalne baštine i za obitelj, pojedinca koji poštuje vrijednosti drugih kultura i naroda. Relja (2010) piše kako bi odgoj trebao biti usmjeren humanosti (ljubav, poticanje i pomaganje, velikodušnost, toplina, socijalna i emocionalna inteligencija, razgovor, pomaganje potrebitima, rješavanje problema i tako dalje), mudrost (želja za učenjem, kreativnost, radoznalost, kritičko mišljenje, otvorenost prema novim idejama i slično), pravednost (moralnost, vođenje, poštenje, odgovornost i slično), hrabrost (iskrenost, samopouzdanje, marljivost, entuzijizam, upornost, integritet, jasno izražavanje svojih stavova, uvjerenja i vrijednosti, donošenje odluka i tako dalje), transcedentnost (nada, humor, zahvalnost, ljepota, optimizam, razigranost, duhovnost, izvrsnost, radost i slično) te umjerenost (skromnost, samokontrola, disciplina, razboritost, opraštanje i tako dalje).

Vican (2006) temeljem sadržajne analize dokumenata (dokumenti Europske Unije, pojedinih europskih zemalja, dokumentima što se odnose na odgoj i obrazovanje a preneseni

su u zakone o školstvu te u kurikulumu), radi identifikaciju i kategorizaciju aktualnih vrijednosti zapadnoeuropskih zemalja. Prema autorici vrijednosti se mogu podijeliti u tri skupine: 1.) metapolitičke vrijednosti, koje služe socijalnoj homogenizaciji (solidarnost, mir, sloboda, ljudska prava, blagostanje, demokracija, tolerancija...), 2.) vrijednosti koje izražavaju društvene, a istodobno i odgojno-obrazovne ciljeve (stabilnost, gospodarski rast, blagostanje, bogatstvo, zadovoljstvo, napredak, inicijativnost, poduzetništvo, zdravlje... i 3.) vrijednosti koje odražavaju svojstva osobnosti ili karaktera (samopoštovanje, poštovanje drugih osoba, odgovornost, poduzetničko ponašanje, samostalnost...). Vrijednosti i ciljevi koje je autorica izdvojila kao važne za promjene u odgojno-obrazovnom kontekstu su tolerancija, kompromis, jednakost, kompetentnost, uspjeh, odgovornost i demokracija. Pri tome tolerancija podrazumijeva izdržljivost ili otpornost, trpljenje, sposobnost osobe da podnese napor ili kušnju s ciljem prihvaćanja suživota s drugim ljudima (različitog spola, dobi, rase, etničke ili vjerske pripadnosti itd.), dok je kompromis nagodba različitih stavova i mišljenja i temelji se na uzajamnim ustupcima. Jednakost označava ista prava za sve ljude, jednake obrazovne mogućnosti, jednakost svih ljudi pred zakonom te vrijednost svakog ljudskog bića bez obzira na rasu, spol, etničku pripadnost, vjeru ili dob. Kompetentnost je stupanj razvijenosti sposobnosti u odnosu prema postavljenim standardima, a u izravnom je odnosu s uspjehom (školskim, poslovnim, životnim i slično). Osjećaj odgovornosti podrazumijeva uočavanje svega onoga što djelovanjem ili pak propustom uzrokuje ili bismo mogli uzrokovati i za što smo odgovorni pred nekim autoritetom. Zajedno s vrijednosti slobode (teritorijalne, slobode govora, tržišta, znanstvenog stvaranja) u Hrvatskoj je zaživjela vrijednost demokracije, koja je povezana s prethodno navedenim vrijednostima. Učinkovitost i uspjeh demokracije veći su što su ljudi obrazovaniji, kulturno osvješteniji i što više teže višim civilizacijskim vrijednostima. Konvencije UN-a njeguju univerzalne vrijednosti kao što su mir, sloboda, pravednost, društveni napredak, ista prava i ljudsko dostojanstvo, atmosfera sreće, ljubav i razumijevanje (UN, 1989).

Autorica Vican (2006) skreće pažnju na nedostatak *odgojnoga* u školama, zbog učestalosti spominjanja nepoželjnih ponašanja. Iako ne umanjuje potrebu i vrijednost preventivnih programa (prevencija droge, nasilja, alkoholizma i tako dalje), smatra kako bi odgoj trebao biti sam po sebi preventivan te se zalaže za *odgoj za umjesto prevenciju od*. Kako bi vrijednosti bile razumljive i shvatljive djeci i mladima, kako bi dobili stav o vrijednostima i svijest o djelovanju s vrijednostima kao težnjama potreban je program za vrijednosti kroz sve nastavne predmete, školske aktivnosti i odgojno-obrazovne sadržaje. Ističe kako u školskom

sustavu i nacionalnom kurikulumu nedostaje vrijednosti bez kojih nema ni ciljeva odgoja. Ukoliko je cilj odgoja formiranje ličnosti, osobnosti, karaktera (sam termin karakter označava postojanost uvjerenja i dosljednost ponašanja) osobe, onda treba poštivati činjenicu da se do osobnosti dolazi s vrijednostima. „Ciljevi i zadaće odgoja i obrazovanja, napose školstva, nisu unošenje odgojno-obrazovnih sadržaja u smislu govorenja o vrijednostima, nego odgoj i obrazovanje za određene vrijednosti (odgoj i obrazovanje za demokraciju, za odgovornost, za interkulturalno razumijevanje itd.)“ (Vican, 2006:15). Pavičić Vukičević (2019) piše kako je cilj učenja i poučavanja stjecanje ishoda učenja ili kompetencija kao jedinstveni skup vještina, znanja, sposobnosti i stavova koje učenik usvaja tijekom odgojno-obrazovnog procesa. I Sekulić Majurec (2005) naglašava kako cilj obrazovanja ne treba biti samo učenje, već osposobljavanje za samostalno učenje koje je utemeljeno na samospoznavanju, poticanju razvoja svijesti o sebi, svojim potencijalima, sposobnostima, mogućnostima i interesima te izgradnji pozitivne slike o sebi, što znači da naglasak treba biti i na afektivnoj komponenti. Prema autorici, škola pruža najveću mogućnost izgradnje nove društvene svijesti, budući da promjene u školi predstavljaju temelj promjena odnosa u društvu.

Sam pojam odgoj za vrijednosti nije jednoznačan (kao i pojam vrijednosti): „odgoj za vrijednosti (*values education*) koristi se kao neutralno skupno ime koje prije svega stoji za moralni odgoj (*moral education*) i građanski odgoj (*civic education*), ali uključuje i religiozni, politički, socijalni i gospodarski odgoj, odgoj o nazoru o svijetu i odgoj o pravima“ (Mrnjauš, 2008:29). Odgoj i obrazovanje za vrijednosti može se definirati kao proces učenja i poučavanja o vrijednostima, odnosno to je svaka aktivnost kojom se učenicima prenosi znanje o vrijednostima, pomaže u njihovu razumijevanju vrijednosti te koja razvija specifične vještine i sposobnosti potrebne za djelovanje u skladu s poželjnim vrijednostima kao pojedinci i članovi društva (Hooper i sur., 2003). Odgoj za vrijednosti može se sažeti u dva pristupa: izravnom i neizravnom.

4.1. Izravni pristup

Izravni pristup naglašava ulogu škole u poučavanju za vrijednosti. Osnovna metoda izravnog pristupa je izravno poučavanje univerzalnih vrijednosti uz pomoć propisanih moralnih vrлина. Naglašeno je ohrabrivanje učenika da se ponašaju u skladu s tim vrijednostima, dok analiza vrijednosti nije naglašena (Hooper i sur., 2003). Dakle, izravni pristup karakterizira izravno i otvoreno poučavanje temeljnih vrijednosti i vrлина koje se smatraju zajedničkim svim ljudima, ohrabrivanje učenika da se ponašaju u skladu s vrijednostima poput hrabrosti, odgovornosti, prijateljstva i slično (Hooper i sur., 2003),

proučavanje biografija osoba koje mogu služiti kao uzor i primjer (Lickona, 1993, prema Rakić i Vukušić, 2010), korištenje programa poput izgradnje samopoštovanja, obrazovanja o drogama, upravljanja sukobom i slično (Lapsley i Narvaez, 2006, prema Rakić i Vukušić, 2010) te pokušaj usađivanja socijalno poželjnih vještina kod učenika (Nucci, 1997, prema Rakić i Vukušić, 2010). Ipak, ovakav pristup nailazi na kritike. Važno je da učenici spoznaju valjanost vrijednosti koje im se predlažu. Oni moraju osvijestiti vrijednosti putem iskustva (Hentig, 2007). Ako je odgojna praksa prvenstveno usmjerena na usvajanje postojećih, općeprihvaćenih društvenih vrijednosti i to mehanički i nekritički, onda je njen krajnji cilj održavanje postojećeg, a neposredni rezultat takvog odgoja su bića čiji se ukupni angažman svodi samo na poboljšanje materijalnih uvjeta života u datim okolnostima. S druge strane, ako je odgojna praksa motivirana i utemeljena na univerzalnim humanim vrijednostima, usmjerena na mijenjanje onoga što jest, ona rezultira ličnostima koje su vođene humanim ciljevima usmjerenim na stvaranje dostojnijih humanih društvenih odnosa i izmjenu globalnih materijalnih ciljeva. Mladi se često prisiljavaju da usvajaju društvene vrijednosti na takav način samo da bi postali poslušni i odani postojećim društvenim institucijama, pri čemu se zanemaruju kritički orijentirani sadržaji, kritički odnos prema pozitivnim vrijednostima i razvoj vrijednosne autonomije što nije u funkciji razvoja pojedinca ni društva (Rafajac, 1991).

4.2. Neizravni pristup

Neizravni pristup naglašava učenikovu samostalnu izgradnju sustava vrijednosti te poticanje i razvoj razmišljanja kod učenika. Univerzalne vrijednosti ne postoje za ovaj pristup, već je on relativan, ovisan o društvenom kontekstu i osobi (Hooper i sur., 2003). Ovaj pristup karakterizira naglašavanje kreativnog mišljenja, rješavanja problema i zaključivanja, omogućavanje učenicima da sami uvide što je ispravno, poticanje učenika na razjašnjavanje vlastitih, individualnih vrijednosti (Hooper i sur., 2003), diskutiranje o moralnim dilemama (Lapsley i Narvaez, 2006, prema Rakić i Vukušić, 2010) te razvijanje vještina kritičkog mišljenja kod učenika (razumijevanje logike i moralnih dispozicija, biti otvorena uma, biti nepristran i tako dalje) (Veugelers, 2000, prema Rakić i Vukušić, 2010).

Okvir nacionalnoga kurikuluma (2017) kao oblike mišljenja koje bi nastavnici trebali poticati ističe upravo rješavanje problema (prepoznavanje, analizu i aktivno pristupanje problemima u različitim područjima), donošenje odluka (prepoznavanje, analiza i vrednovanje pojedinih mogućnosti djelovanja te učinkovito razmatranje mogućih posljedica i učinaka, povezivanje i interpretacija informacija i argumenata, odgovornost za svoje odluke i racionalno odlučivanje), metakogniciju (svjesnost i refleksija o vlastitim procesima učenja i mišljenja,

aktivno planiranje i postavljanje ciljeva), kritičko mišljenje (sustavna analiza i procjena relevantnosti i valjanosti informacija i obrazloženja), te kreativnost i inovativnost (otvorenost prema novim idejama, perspektivama i mogućnostima, stvaranje novih i vrijednih ideja, analiza i razrada postojećih ideja)

Kritike ovog pristupa uglavnom se odnose na prenaplašavanje kognitivne dimenzije dječjeg razvoja, zanemarujući pritom ponašajnu i emocionalnu dimenziju (Raić i Vukušić, 2010).

4.3. Spajanje pristupa

Oba pristupa imaju svoje prednosti i svoje manjkavosti, zbog čega Veugelers (2010) smatra kako iz oba pristupa treba uzeti ono najbolje kako bi se stvorio holistički, jedinstven pristup (prema Rakić i Vukušić, 2010). Prema tome, naglasak na univerzalnim vrijednostima, što je obilježje izravnog pristupa te vještine razmišljanja, što je obilježje neizravnog pristupa, trebaju omogućiti poučavanje učenika određenim grupama vrijednosti uz propitivanje, diskusiju i kritičko mišljenje. Takav model naglašava univerzalne vrijednosti, samostalnost osobe, moral i kritičko razmišljanje (Rakić i Vukušić, 2010). Ljudi imaju najraznolikije vrijednosti i stavove, a većina vrijednosti i pravila odgovara određenoj grupi i ispravno je biti svjestan toga, no ispravno je podržavati temeljna prava, vrijednosti i pravne ugovore društva čak i onda kada su u konfliktu sa stvarnim pravilima neke grupe. Apsolutne vrijednosti i prava poput života i slobode moraju uvijek biti podržavana. Stoga mlade treba voditi k univerzalnim etičkim načelima, a ta su načela univerzalna načela pravde, jednakosti ljudskih prava i poštivanja dostojanstva ljudskih bića kao pojedinaca (Ledić, 1999). Podržavanje univerzalnih vrijednosti i korištenje metoda koje poštuju sposobnost djeteta da razmišlja i bira obilježja su Kohlbergove razvojno-kognitivne teorije, za koju se može reći da je spoj izravnog i neizravnog pristupa. Prema Rafajac (1991), osnovni uvjeti za razvoj autonomne vrijednosne orijentacije i samosvijesti kod učenika su ljubav i istinska vjera u humane potencijale djeteta kao i odnos ravnopravnosti i uvažavanja u kojima se učenik intenzivno potiče na nužnost osobnog prosuđivanja.

4.4. Uloga nastavnika u prenošenju vrijednosti učenicima

Nastavnik je dužan kod učenika razvijati vrijednosti koje su propisane kurikulumom, no njegova odgovornost je još veća budući da on prenosi vrijednosti čak i onda kada to otvoreno nastoji izbjeći (Veugelers i Vedder, 2003, prema Rakić i Vukušić, 2010). Zbog važne uloge koju nastavnici imaju u poučavanju vlastitim primjerom, važno je da promišljaju i aktivnije

nadziru kakve moralne poruke odašilju svojim učenicima (Goodman, 1998, prema Rakić i Vukušić, 2010) te da osvijeste načine na koje izražavaju vlastite vrijednosti kroz svoj rad (Willemse i sur., 2005, prema Rakić i Vukušić, 2010).

Jurčić (2012) vrijednosti nastavnika svrstava u definiciju kompetencije nastavnika. Kompetencija nastavnika već je definirana kao stručnost koju priznaju oni s kojima nastavnik radi (što obuhvaća učenike, roditelje i kolege), utemeljena na znanju, sposobnostima i vrijednostima. Nastavnici i učitelji nezamjenjivi su u promicanju vrijednosti, te osim njihove stručne osposobljenosti (znanje i umijeće), važnu ulogu imaju njihove osobine ličnosti te vrijednosti koje nose u sebi. Kako bi nastavnik mogao poticati temeljne vrijednosti kod učenika, nužno je da ih posjeduje i on sam te da se one odražavaju u radu s učenicima (Sablić i Blažević, 2015). Pojedine vrijednosti nastavnika upravljaju njegovim ponašanjem, odabirom nastavnih metoda, komunikacijom, odgojnim i obrazovnim radom, te implicitnom teorijom u primjeni te su često neosvijestene. Dio su skrivenog kurikuluma i izravno utječu na kulturu škole (Mlinarević i Brust-Nemet, 2012). Vrijednosti nastavnika imaju relevantne implikacije na podržavanje interesa učenika i prilagodbu te su vezani uz uspostavu visokih akademskih standarda (Wentzel, 2002; Bassett i sur., 2013). Osobne vrijednosti nastavnika povezane su s njihovim akademskim ciljevima i stavovima prema aktivnosti učenika (Pudelko i Boon, 2014; Rechter i Sverdlik, 2016). Ciljevi i ponašanja nastavnika primarno utječu na učenje i angažman učenika (Uibu i Kikas, 2014). Istraživanje koje su proveli Barni, Russo i Danioni (2018) pokazalo je veliku povezanost između osobnih i socijalizacijskih vrijednosti nastavnika. Nastavnici predstavljaju model ponašanja te omogućavaju učenicima da kroz svakodnevna iskustva nauče cijeniti različitosti i poštovati iste, mogu poticati prepoznavanje i uvažavanje različitih potreba, promovirati suradnju i poštivanje interesa svakog pojedinog učenika (Sablić i Blažević, 2015).

Nastavnikova uloga presudna je u nastavnom procesu: svojim stručnim i pedagoškim znanjem ispunjava postavljene ciljeve odgoja i obrazovanja, a može biti pozitivan i negativan model za identifikaciju što ovisi o osobnosti, ponašanju, mogućnostima i željama nastavnika (Mlinarević, 2016). Prema Glasseru (2005), učenik treba nastavnika koji će mu svojim vrijednostima, stavovima i ponašanjem pružiti model kojeg će ugraditi u svoj „svijet kvalitete“. Kvaliteta obrazovnog sustava ovisi o kvaliteti nastavnika, stoga se često raspravlja o pitanju što to čini kvalitetnog nastavnika. Pasarić (2003) predlaže i navodi elemente globalnog modela sa sedam varijabli, a to su: 1. formativno iskustvo nastavnika (prethodni život i školovanje), 2. nastavnikove osobine, 3. nastavnikovo ponašanje (odnosno aktivnost u bihevioralnom smislu),

4. neposredni efekti u razredu, 5. dugoročne posljedice u učenicima, 6. razredne situacije u kojima dolazi do interakcije između osobina i aktivnosti nastavnika i neposrednih efekata i 7. kontekst škole i zajednice, gdje se stvara interakcija između razrednih situacija i dugoročnih posljedica (formiranje učenika).

Bitne promjene uloge nastavnika u školi uzrokovane su novim znanstvenim promišljanjima u kojima nastavnik više nije samo poslušni izvršitelj nečega što je napisano i planirano izvan konkretne odgojno-obrazovne situacije (Sekulić Majurec, 2005). Nastavnikova uloga složena je i višestruka: od suvremenog nastavnika traži se da bude odgajatelj (odgojni utjecaji), partner, informator, majeutičar (dolaziti do vlastitih zaključaka), animator (učenika potaknuti u radu), kreator (organizirati i kreirati obrazovne i odgojne situacije), izbornik i katalizator (stručni odabir sadržaja i načina rada), protreptičar (potaknuti na individualne puteve učenja i stjecanja znanja), akcelerator (polazi od individualiteta), komunikator, inicijator (davanje poticaja i pokretanje cjelokupnog rada), medijator (pedagoško posredovanje), suradnik i prijatelj te da mu djelovanje bude usmjereno na organiziranje, usmjeravanje, dogovaranje, pomaganje, ohrabrenje, savjetovanje i poticanje svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa (Previšić, 2003). Slično tome, Cindrić (1995) nastavnika opisuje kao koherentan spoj majeutičara, matetičara, komunikatora, komentatora, organizatora, demokratskog stratega, terapeuta, akceleratora, informatora i animatora s tendencijom stalnog nadopunjavanja poželjnih uloga koje nastavnik u suvremenom svijetu mora ispunjavati.

Pasarić (2003) dobrog nastavnika opisuje kao normalnog čovjeka ljudskih osobina koji savjesno i stručno obavlja svoj posao. Kao osobine poželjne kod nastavnika navodi: društveni i etički profil, znanje, pedagošku progresivnost i kreativnost, demokratičnost, emocionalnu stabilnost, zrelost i pedagoški odnos prema učenicima, motivacija, discipliniranost, verbalna inteligencija, lik, glas i zdravlje. UNESCO u svom svjetskom izvješću *Prema društvima znanja* (2007) ukazuje na potrebu osposobljavanja svakog nastavnika za samoobrazovanje, vladanje općim znanjem, svladavanjem stručnih kvalifikacija i razvijanjem kompetencija snalaženja u raznim životnim situacijama, razvijanje osobnosti te poticanje razumijevanja, poštivanja i međuovisnosti. Nastavnici također moraju imati širok razvijen spektar ljudskih kvaliteta (empatija, strpljivost, skrušenost kao nadopuna autoritetu) (Kostović Vranješ, 2016). Relja (2006) istraživanjem je kao najvažnije osobine nastavnika izdvojila strpljivost, komunikativnost, dosljednost, samouvjerenost, empatiju, ljubav prema pozivu te nastavnika kao moralnog uzora. S druge strane, Pavić (2013) kao poželjne karakteristike uspješnog nastavnika navodi: ciljeve i namjere, individualizaciju, pozitivan stav prema učenicima, brigu i poštovanje za djecu i mlade ljude, profesionalizam, kolektivnu odgovornost, osobne

karakteristike i osjetljivost na promjene. Ovo posljednje posebno je važno. Nove generacije i društvene promjene donose nove vrijednosti te pred nastavnika stavljaju nove zahtjeve, što iziskuje nove kompetencije nastavnika. Kompetencija nastavnika podrazumijeva stručnost koju priznaju oni s kojima nastavnik radi (učenici, roditelji i sustručnjaci), temeljena na vrijednostima, sposobnostima i znanju (Juričić, 2012).

Svaka generacija ima svoje prioritetne vrijednosti. Postojeće vrijednosti mijenjaju se zajedno s ubrzanim razvojem u svim područjima života. Promjenjiva okolina i novi uvjeti života i rada mogu dovesti do stanja kulturnog šoka i gubitka univerzalnih vrijednosti (Bojović, Vasiljević i Sudzilovski, 2015). Ubrzane društvene, tehničke i ekonomske promjene stvorile su potrebu za obrazovanom i fleksibilno radnom snagom te su dovele su promjena pristupa u odgoju i obrazovanju, kao i redefiniciju kompetencija koje bi učenici trebali usvojiti na određenim obrazovnim razinama s ciljem postajanja kompetentnih građana i pridonosa razvoju svoje zemlje. To je rezultiralo novim očekivanjima vezanih uz ulogu nastavnika proširivanjem spektra nastavničkih kompetencija i povećanjem njihove složenosti. Nastavnici, osim što se bave sadržajem predmeta, trebali bi upravljati procesom učenja u učionici, odgovarati na potrebe učenja svakog pojedinog učenika, imati vještine potrebne za poučavanje u multikulturnom okruženju, za uspješnu integraciju učenika s posebnim potrebama, vještine potrebne za profesionalnu orijentaciju i savjetovanje učenika, vještine potrebne za timski rad i suradnju s kolegama, socijalne vještine kako bi razvili odnose s roditeljima, vještine trajnog profesionalnog razvoja, refleksije o svojoj praksi kao i kompetencije koje su potrebne za aktivno uključivanje u kreiranje obrazovne politike i implementaciju novih praksa (Vidović Vizek i Domović, 2013).

Nastavnici su nositelji i stvaratelji odgojno-obrazovnog procesa te kao takvi oni stvaraju uvjete u tom procesu (uporaba određenih nastavnih metoda, odabir sadržaja, određuju okruženje u kojem se odvija odgojno-obrazovni proces) te svojom „osobnom jednadžbom“ uvelike određuju koje će se vrijednosti mladih pojaviti kao ishod tog procesa (Lazarević i Janjetović, 2003). Već je naglašeno kako osobne vrijednosti nastavnika upravljaju njihovim ponašanjem, komunikacijom, nastavnim metodama, odgojnim i obrazovnim radom, implicitnom teorijom u primjeni te su često neosvijestene, a čine dio skrivenog kurikuluma. Vrijednosti koje nastavnici smatraju važnima za učenike odražavaju se kroz sadržaj koji poučavaju, kroz načine poučavanja, kroz primjere koje biraju te kroz način na koji se odnose prema učeniku (Veugelers, 2000, prema Mlinarević, 2006). Dakle, vrijednosti nastavnika može prenositi na različite načine: vlastitim ponašanjem (tako što će biti primjer svojim učenicima), verbalnom i neverbalnom komunikacijom, stavljanjem naglaska na pojedine sadržaje,

odabirom nastavnih metoda i oblika rada, postavljanjem pravila u razredu, odabirom aktivnosti i primjera, načinom na koji se odnosi prema učenicima, ali i odabirom vrijednosti koje će naglasiti u sklopu Nacionalnih kurikuluma međupredmetnih tema. Prilikom toga može koristiti izravni i neizravni pristup odgoja za vrijednosti.

5. Pregled relevantnih istraživanja

Istraživanja vrijednosti u Hrvatskoj pojavila su se usporedno s pojavom Rokeachove teorije i mjernog instrumenta, dakle sedamdesetih i osamdesetih godina dvadesetog stoljeća, a ugrubo bi se mogla podijeliti u tri skupine: sociološka istraživanja vrijednosti i vrijednosnih sustava usmjerena na proučavanje promjena do kojih dolazi u vrijednosnim orijentacijama sukladno razvoju i napretku društva, istraživanja radnih vrijednosti te istraživanja vrijednosti mladih (Ferić, 2009). Posljednja skupina najbliža je tematici ovog diplomskog rada, a relevantna su i istraživanja koja se odnose na kurikulum i skriveni kurikulum.

Skriveni kurikulum i kulturu škole teško je otkriti i mijenjati, no istraživanja se često usmjeravaju prema pojedinim sastavnicama kurikuluma kako bi se otkrila kvaliteta kulture škole koja posredno i neposredno utječe na dionike odgojno-obrazovnog procesa. Jedno od takvih istraživanja provele su Brust-Nemet i Mlinarević 2016. koje prikazuje procjenu učitelja razredne i predmetne nastave o kulturi vlastite škole u slavonskim županijama. 68,1% učitelja odgovorilo je kako su učitelji najodgovorniji čimbenik kulture škole što znači da su svjesni važnosti i odgovornosti njih samih. Njihov skup vrijednosti, uvjerenja, rituala, normi i tradicija koje se njeguju i kreiraju odgojnu i obrazovnu ustanovu ključan su preduvjet oblikovanja kulture škole.

Sablić i Blažević (2015) provele su istraživanje čiji je cilj bio ispitati kojim vrijednostima učitelji daju prioritet prilikom njihova integriranja u sadržaje temeljnoga obrazovanja i svakodnevnoga školskog života. Ono je pokazalo kako učitelji razredne nastave visoko vrednuju sve vrijednosti koje promiče Nacionalni okvirni kurikulum (odgovornost, identitet, solidarnost i znanje). Najviše je rangirana odgovornost, zatim identitet i solidarnost. Autorice naglašavaju kako će u budućim istraživanjima biti važno ispitati kako će učitelji te vrijednosti poticati, pronaći moguće poteškoće kod same implementacije kao i načine kako riješiti te potencijalne poteškoće.

Mrnjaus (2008) ispituje mišljenja predstavnika institucija demokratskog društva u Republici Hrvatskoj o problemima vrijednosti u Republici Hrvatskoj. Istraživanje je provedeno s predstavnicima najvažnijih institucija škole, crkve, države, gospodarstva i medija u obliku intervjua. Ispitanici su bili skloni prepoznati vrijednosti kao važne, kao instrument koji usmjerava odluke i ponašanja. Trenutnu situaciju u Hrvatskoj kada je riječ o pitanju vrijednosti procjenjuju negativnom (kriza u društvu, kriza vrijednosti, nepoštovanje vrijednosti, pojava novi vrijednosti). Skloni su mišljenju da institucije imaju važnu ulogu u razvoju vrijednosti, ali

da trenutačno čine malo ili gotovo ništa glede razvoja vrijednosti. Najvažnije vrijednosti koje navode su obitelj, vjera u sebe i druge, poštenje, iskrenost, tradicionalne vrijednosti, vrijednosti obitelji, lokalne zajednice, odgovornost... Smatraju kako razvoj vrijednosti treba početi od najranije dobi ili s prvim doticajem s odgojnim institucijama, a da odgovornost imaju roditelji, zatim vrtići i škole te crkva. Kao prijedlog za razvoj vrijednosti daju dogovor institucija oko zajedničkog cilja, važnost poučavanja roditelja i učitelja, uvođenje odgojnih predmeta u škole, te ulazak u EU.

Jedan od zadataka istraživanja Ledić (1999) bio je steći uvid u stavove nastavnika prema problemima vrijednosti u školi. Nastavnici su vrijednosti definirali na različite načine: kao nešto što je propisano izvana (ono što je propisano programom ili ono što se treba prenijeti taj sat), kao nešto što je određeno nastavnikom (kategorije koje žele razviti kod učenika) te vrijednost kao osobni stav (nešto što je važno samom čovjeku). Kada je riječ o prioritetnim vrijednostima, nastavnici imaju slične stavove i uglavnom spominju općeljudske vrijednosti kao poštenje, mir, ljubav, poštivanje drugih i toleranciju. U velikom broju nastavnici osobne vrijednosti ističu kao prioritete. Ciljeve osnovnoškolskog obrazovanja ističu blisko svojim vlastitim viđenjima vrijednosti i prioritetima. Veći naglasak stavljaju na odgojnu ulogu u odnosu na obrazovnu, ne problematizirajući svoju osposobljenost za provođenje tog zadatka te svoju ulogu u tom procesu. Nastavnici se slažu kako učenici uče i usvajaju vrijednosti neposrednom aktivnošću: razgovorom, zaključivanjem i izražavanjem mišljenja, pri čemu se nastavnici služe neposrednim iskustvom, osobnim primjerima, primjerima iz života i interesima učenika, a koriste i grupni rad. Kod pitanja o prenošenju vrijednosti, nastavnici priznaju utjecaj vlasti no presudan je njihov osobni angažman: sami određuju kojim vrijednostima će dati prednost. Vrijednosti koje prenose svojim učenicima, prema njihovom stavu, prvenstveno su u njihovoj domeni. Vjeruju kako prenose vrijednosti koje su temeljne i vrijede uvijek. Kao najvažnije vrijednosti istakli su slijedeće: biti čovjek, prijateljstvo, poštenje i slobodu, nakon čega slijede ljubav, ljubav prema hrvatskom jeziku, maštovitost, obiteljske vrijednosti i radost življenja. Veliku važnost pridali su i vrijednostima istinoljubivost, ljubav prema zavičaju, ljepota prirode, mir i opraštanje.

Istraživanje o civilnom društvu i osobnim vrijednostima ispitanika (Mrnjauš, 2007) provedeno je na studentima Sveučilišta u Rijeci i Sveučilišta Alpe-Adria u Klagenfurtu, koji kao građani nose moralnu odgovornost prema društvu i prema ljudima s kojim žive i rade. Pretpostavka je da će oni, s obzirom na stupanj obrazovanja, donositi odluke koje će imati dalekosežno djelovanje. Ispitana su njihova stajališta prema vrijednostima modernoga

demokratskog društva i povjerenju u institucije takvog društva. Rezultati su pokazali kako su hrvatski studenti skloniji davati veću važnost tradicionalnim vrijednostima, tradicionalizmu i altruizmu, dok su austrijski studenti skloniji veću važnost davati javnim vrijednostima i hedonizmu. Kada je riječ o kvalitetama koje bi trebalo razviti kod djece, na razini Hrvatske to su lijepo vladanje, marljivost u radu, osjećaj odgovornosti, tolerancija i poštovanje drugih, odlučnost, ustrajnost, nesebičnost, poslušnost, neovisnost, štedljivost, čuvanje novca i stvari, vjera i mašta. Na razini Europe slijed je nešto drugačiji: na prvom mjestu je odgovornost, zatim slijedi lijepo vladanje, tolerancija i poštovanje drugih, marljivost u radu, neovisnost, štedljivost, čuvanje novca i stvari, odlučnost, ustrajnost, poslušnost, nesebičnost, vjera te mašta.

Općenito, mladi ljudi u Hrvatskoj veliku važnost pridaju vrijednostima prijateljstva, uzajamne ljubavi i poštovanja, zdravlja, obiteljske sigurnosti, slobode, neovisnosti i samopoštovanja, dok manju važnost pridaju materijalnim i religijskim vrijednostima (novac, društveni ugled i priznanje, moć, vjera i duhovnost, iskupljenje). Izraženija hedonistička orijentacija (vrijednosti lagodnog života, uzbuđenja, zabave) povezana je s češćim rizičnim i problematičnim ponašanjima (konzumiranje sredstava ovisnosti, delikvencija, rizična spolna ponašanja), dok se konvencionalne vrijednosti (stjecanje novih znanja, pomaganje drugima, življenje u skladu s moralnim načelima, doprinos društvu) mogu shvatiti kao specifični zaštitni čimbenici socijalizacije mladih, odnosno povezane su s uspjehom u životu, većom socijalnom odgovornošću, svrhovitim i strukturiranim provođenjem slobodnog vremena (Ajduković, 1989, Franc i sur., 2002, prema Ferić, 2009). Rezultati istraživanja o vrijednosnoj orijentaciji mladih koje je provela Lebedina Manzoni (2007) ukazuju na uzastopnu usmjerenost na individualističku orijentaciju nekoliko generacija mladih koji svoju budućnost vide isključivo u oslanjanju na svoje vlastite snage.

Istraživanje na studentima prve i završne godine odgojnih znanosti koje su provele Bojović, Vasiljević i Sudzilovski 2015. godine ukazuje na to da su studenti, bez obzira na godinu studija, ujednačeni u određivanju prioriteta vrijednosti usmjerenih prema krajnjim, životnim ciljevima. Istraživanje je rađeno prema Rokeachovoj klasifikaciji vrijednosti koja sadrži dvije definirane grupe vrijednosti: terminalne i instrumentalne. Terminalne vrijednosti predstavljaju ciljeve ljudskog postojanja te označavaju poželjna stanja, dok instrumentalne vrijednosti predstavljaju poželjne načine ponašanja koji doprinose ostvarivanju terminalnih vrijednosti. Kada je riječ o terminalnim vrijednostima, ispitanici studenti snažno ističu obiteljsku sigurnost, sreću i slobodu. Obje generacije studenata visoko preferiraju iskreno prijateljstvo i unutarnju harmoniju te posebno cijene samopoštovanje. Kada je riječ o instrumentalnim

vrijednostima, kod obje generacije najprihvaćenija vrijednost je pošteno, zatim odgovornost i sposobnost. Vrijednost poslušno ima silazni rang, mlađi studenti stavljaju ga na deveto mjesto, a stariji na dvanaesto mjesto (od osamnaest). Kao najmanje važne načine ostvarenja poželjnih stanja ocijenili su maštovito, logično, samokontrolirano i ambiciozno. Zaključak je kako studenti prioritet daju moralnim vrijednostima (Bojović, Vasilijević i Sudzilovski, 2015).

Lazarević i Janjetović (2003) ispitivali su vrijednosne orijentacije budućih odgajatelja koje se očituju kroz sklonost određenom načinu života. Kao i nastavnici, odgajatelji su također kreatori i nositelji odgojno-obrazovnog procesa. Osobnost odgajatelja važan je čimbenik institucionaliziranog odgoja i obrazovanja predškolske djece budući da on sudjeluje u procesu socijalizacije i ukupnom psihološkom razvoju djece, a kao važan aspekt osobnosti ističe se njegov sustav vrijednosti. Istraživanjem su također pokušali odgovoriti na pitanje postoji li među odgajateljima različitih generacija stabilnost u vrijednosnim profilima (budući da su izabrali istu profesiju) te događaju li se tijekom vremena promjene (uvjetovane društvenim prilikama). Ispitana je sklonost prema slijedećim životnim stilovima: hedonistički, utilitaristički, altruistički, estetski, orijentacija na moć i ugled, spoznaja, samoostvarenje i prometejski aktivizam. Rezultati su ukazali na određenu stabilnost u vrijednosnom profilu studenata budućih odgajatelja tijekom razmatranog perioda, ali i na određene promjene. U vrijednosnom profilu budućih odgajatelja, kao najpoželjniji i najprihvaćeniji stil života, dosljedno kroz ispitane generacije javlja se samoostvarenje koje je opisano ovako: smisao čovjekovog života treba biti, prije svega, u tome da bude aktivan, da djeluje i stvara i tako manifestira ono što može i zna. Zatim, s tendencijom postepenog opadanja slijede estetski (kojeg karakterizira uživanje u svemu što je lijepo i skladno, traganje za lijepim) utilitarni (kojeg karakterizira štednja i materijalna sigurnost za obitelj), spoznajni (kognitivni, posvećivanje života otkrivanju novih znanja), altruistički (pomaganje ljudima, biti milostiv i velikodušan, žrtvovati se za druge), prometejski (biti aktivan u mijenjaju svijeta, odnosa i društva, borba za ciljeve i ideje), hedonistički (uživanje u sadašnjosti) i orijentacija prema moći i ugledu (velika moć, poštovanje u društvu), koja se dosljedno kroz tri generacije javlja kao najmanje poželjan stil života. Promjene su se očitovale u sve većoj poželjnosti utilitarističkog od prve ka trećoj generaciji, kao i u postepenom opadanju stupnja poželjnosti samoostvarenja i estetskog stila života. Uočena je povećana suglasnost između stila života koji studenti preferiraju i onoga kojim aktivno žive.

Vezano uz prethodno navedeno istraživanje, brojna istraživanja vrijednosti provedena su upravo na (uglavnom prigodno odabranim) populacijama studenata, što je omogućilo

usporedbu vrijednosnih prioriteta studenata različitih usmjerenja i studijskih grupa. Odabir studija važan je korak u profesionalnoj karijeri, ali je također najčešće i odraz životnih ciljeva i nastojanja pojedinca, stoga i vrijednosti. Dosadašnji nalazi pokazali su kako se studenti različitih studija doista razlikuju s obzirom na vrijednosne prioritete. Primjerice, studenti ekonomskog usmjerenja veću važnost pridaju vrijednostima kao što su moć i postignuće, dok studenti društvenih usmjerenja (studiji jezika, književnosti, povijesti, filozofije) veću važnost pridaju univerzalizmu i tradiciji (Schwartz i sur., 2001 i Lindeman i Verkasalo, 2005, prema Ferić, 2009).

Osim studijskog usmjerenja, razlike u vrijednosnim prioritetima mogu se utvrditi i s obzirom na dob, obrazovanje, spol, religioznost, socioekonomski status i političke preferencije. Razlike s obzirom na dob ubrajaju se među najsustavnije i najjasnije nalaze u području istraživanja vrijednosti. Općenito, stariji ljudi veću važnost pridaju vrijednostima zadržavanja tradicionalnih odnosa (dakle, vrijednosti tradicije, konformizma i sigurnosti) te vlastitog odricanja (vrijednosti dobrohotnosti i univerzalizma), a značajno manje vrijednostima otvorenosti za promjene i vlastitog probitka (Rokeach, 1973, Knafo i Schwartz, 2001, Verkasalo i sur., 2009, prema Ferić, 2009). Mlađi ljudi pak veću važnost pridaju otvorenosti za promjene (nezavisnost, hedonizam), potom vlastitom odricanju (dobrohotnost), a znatno manje vrijednostima zadržavanja tradicionalnih odnosa i vlastitog probitka (Schwartz i Bardi, 2001, Knafo i Schwartz, 2001, Knafo, 2003, prema Ferić, 2009). Takvi nalazi objašnjavaju se činjenicom da kako ljudi sazrijevaju i ulaze u stariju životnu dob, sve su više usmjereni na svoju obitelj te radnu ulogu čime postaju posvećeniji uhodanim „shemama“, a pozornost pridaju sigurnosti (vlastitoj i sigurnosti drugih), te dobrobiti, a sve manje ih zanimaju uzbudljive promjene i izazovi. Kada je riječ o obrazovanju, istraživanja su pokazala kako iskustva i znanja koja se stječu obrazovanjem potiču intelektualnu otvorenost i fleksibilnost, što je karakteristično za vrijednosti nezavisnosti, ali i otvorenost za nove ideje i aktivnosti, karakteristične za vrijednosti poticaja (Kohn i Schooler, 1983, Agnihorty, 1986, prema Ferić, 2009). Takva znanja i iskustva istodobno potiču propitivanje bezuvjetnih prihvaćanja postojećih društvenih normi i očekivanja, pa se manja važnost pridaje vrijednostima konformizma i tradicije. Upravo se u vrijednosti otvorenost za promjene (kojoj veću važnost pridaju visoko obrazovani pojedinci) nasuprot vrijednosti zadržavanja tradicionalnih odnosa (kojoj veću važnost pridaju niže obrazovani pojedinci) uočavaju najveće razlike između visoko i niže obrazovanih pojedinaca (Schwartz, 1998, Schwartz i sur., 2001, Verkasalo i sur., 2009, prema Ferić, 2009). Mnoga istraživanja provedena u različitim kulturama ukazala su na razlike

u vrijednosnim prioritetima žena i muškaraca, a neki od tih nalaza ukazuju na to da žene veću važnost pridaju dobrohotnosti i tradiciji (prije svega jednakosti, pravdi, emocionalnoj bliskosti i skrbi za druge), dok muškarci veću važnost pridaju vrijednostima poticaja (Schwartz, 2001, prema Ferić, 2009). Prema drugim istraživanjima, žene veću važnost pridaju vrijednostima dobrohotnosti i univerzalizma, a donekle i vrijednostima sigurnosti, dok muškarci sustavno pridaju veću važnost vrijednostima moći, poticaja, hedonizma, postignuća i nezavisnosti. Kod vrijednosti tradicije i konformizma nisu utvrđene razlike (Schwartz i Rubel, 2005, prema Ferić, 2009). U dosadašnjim istraživanjima vrijednosti utvrđeno je kako je religioznost pojedinca povezana s vrijednostima konformizma i tradicije, a negativno s vrijednostima hedonizma, nezavisnosti i poticaja (Schwartz i Huismans, 1995, Roccas i Schwartz, 1997, prema Ferić, 2009). Kada je riječ o socioekonomskom statusu, osobe nižeg socioekonomskog statusa veću važnost pridaju vrijednostima tradicije, konformizma i sigurnosti, za razliku od osoba višeg socioekonomskog statusa koju veću važnost pridaju vrijednostima poticaja, nezavisnosti, dobrohotnosti i postignuća (Minton, Shell i Solomon, 2004, prema Ferić, 2009). S obzirom na političke preferencije, glasači konzervativnih stranaka veću važnost pridaju vrijednostima tradicije te u nešto manjoj mjeri vrijednostima konformizma, sigurnosti i postignuća, a najmanju vrijednostima nezavisnosti. Za razliku od njih, glasači liberalnih stranaka najviše vrednuju vrijednosti nezavisnosti i poticaja a najmanje vrijednosti tradicije (Barnea i Schwartz, 1998, prema Ferić, 2009).

Istraživanjem u ovom diplomskom radu nastojao se dobiti uvid u osobne vrijednosti budućih nastavnika, kao i vrijednosti koje smatraju poželjnima za svoje buduće učenike u skladu s aktualnim društvenim okolnostima, ali i ispitati razlike između osobnih vrijednosti te vrijednosti koje smatraju poželjnima za svoje buduće učenike te načine prenošenja vrijednosti, što nije dovoljno istraženo.

6. Metodologija istraživanja

6.1. Ciljevi i zadaci istraživanja

Nastavnici kao nositelji i stvaratelji odgojno-obrazovnog procesa stvaraju uvjete u tom procesu (sadržaji, nastavne metode, okruženje u kojem se odvija odgojno-obrazovni proces), ali i svojom „osobnom jednadžbom“ uvelike određuju koje će se vrijednosti mladih pojaviti kao ishod tog procesa. Iz tog razloga, važno poznavati sistem vrijednosti nastavnika (Lazarević i Janjetović, 2003). Također, već je spomenuto kako vrijednosti nastavnika imaju relevantne implikacije na podržavanje interesa učenika i prilagodbu te su vezani uz uspostavu visokih akademskih standarda (Wentzel, 2002; Bassett i sur., 2013), a ciljevi i ponašanja nastavnika primarno utječu na učenje i angažman učenika (Uibu i Kikas, 2014). Nastavnici predstavljaju model ponašanja te omogućavaju učenicima da kroz svakodnevna iskustva nauče cijeniti različitosti i poštovati iste, mogu poticati prepoznavanje i uvažavanje različitih potreba, promovirati suradnju i poštivanje interesa svakog pojedinog učenika (Sablić i Blažević, 2015). Kako bi mogli kritički promišljati svoju ulogu u promicanju vrijednosti, nastavnici moraju osvijestiti svoje osobne vrijednosti i stavove (Hooper i sur., 2003). Jednako važno je i osvijestiti načine na koje nastavnici izražavaju vlastite vrijednosti kroz svoj rad (Mlinarević, 2016).

Sukladno tome, opći cilj istraživanja je ispitati stavove budućih nastavnika o vrijednostima te prenošenju vrijednosti na učenike.

Specifični ciljevi istraživanja su:

1. Ispitati osobne vrijednosti budućih nastavnika
2. Ispitati vrijednosti koje budući nastavnici smatraju poželjnima za svoje buduće učenike
3. Ispitati razlike između osobnih vrijednosti budućih nastavnika i vrijednosti koje smatraju poželjnima za svoje učenike
4. Ispitati na koji način bi budući nastavnici prenosili vrijednosti učenicima

Unutar prvog cilja postavljeni su zadaci:

- Ispitati osobne vrijednosti budućih nastavnika
- Ispitati razlike u osobnim vrijednostima budućih nastavnika s obzirom na nezavisne varijable (spol, smjer studija i godina studija)

Unutar drugog cilja postavljeni su zadaci:

- Ispitati koje vrijednosti budući nastavnici smatraju poželjnima za svoje buduće učenike

- Ispitati razlike u vrijednostima koje budući nastavnici smatraju poželjnima za svoje učenike s obzirom na nezavisne varijable (spol, smjer studija i godina studija)

Te posljednje, unutar četvrtog cilja postavljeni su zadaci

- Ispitati na koji način bi budući nastavnici prenosili vrijednosti učenicima
- Ispitati razlike u načinima kojim bi budući nastavnici prenosili vrijednosti učenicima s obzirom na nezavisne varijable (spol, smjer studija i godina studija)

Hipoteze se nisu postavljale budući da su vrijednosti promjenjive s obzirom na aktualne društvene okolnosti, te ne postoji rad na koji bi se moglo referirati kada je riječ o načinu na koji nastavnici prenose vrijednosti učenicima. Ovim eksplorativnim istraživanjem željelo se je ispitati stavove budućih nastavnika o vrijednostima te prenošenju vrijednosti na učenike.

6.2. Uzorak istraživanja

Najbrojnija istraživanja vrijednosti su ona koja uključuju adolescente budući da je to razdoblje u kojem mladi traže vlastite vrijednosti i razvijaju svoj sustav vrijednosti. Kasna adolescencija i rana odrasla dob također su važni za istraživanje vrijednosti, s obzirom da je to razdoblje tijekom kojeg se formira vrijednosni sustav u sklopu dostizanja relativne zrelosti u osobnom funkcioniranju, što i studentskoj populaciji daje vrlo važno mjesto u istraživanju ovog problema (Lazarević i Janjetović, 2003). Uzorak ovog istraživanja čini upravo studentska populacija, a uzorak je prigodan: čine ga redoviti studenti na studijskim programima nastavničkog usmjerenja na Sveučilištu u Rijeci. Upitnik je u potpunosti ispunilo 68 budućih nastavnika, dok je još 20 budućih nastavnika ispunilo samo prvu i drugu grupu pitanja, i ti rezultati prikazat će se zasebno. S obzirom na feminizaciju nastavničke profesije, očekivano veći postotak ispitanika čine studentice (N=57) u odnosu na studente (N=11).

Tablica 5. Struktura ispitanika (koji su u potpunosti riješili upitnik) prema spolu

SPOL	f	%
Ženski	57	83,8
Muški	11	16,2
UKUPNO	68	100

Kada je riječ o godini studija, uzorak je ravnomjerniji: upitnik je riješilo 35 budućih nastavnika na prvoj godini diplomskog studija i 33 budućih nastavnika na drugoj godini diplomskog studija.

Tablica 6. Struktura ispitanika (koji su u potpunosti riješili anketu) prema godini studija

GODINA STUDIJA	f	%
Prva godina diplomskog studija	35	51,5
Druga godina diplomskog studija	33	48,5
UKUPNO	68	100

Smjer studija podijeljen je su na društvene i humanističke znanosti, tehničke i prirodne znanosti te kombinaciju navedenog. Najveći dio čine budući nastavnici koji studiraju u području društvenih i humanističkih znanosti (N=53), 13 budućih nastavnika studira u području tehničkih i prirodnih znanosti, dok dvoje budućih nastavnika studira kombinaciju spomenutog.

Tablica 7. Struktura ispitanika (koji su u potpunosti riješili anketu) prema smjeru studija

SMJER	f	UKUPNO PREMA PODRUČJU
Anglistika	1	53 (77, 9 %) Društvene i humanističke znanosti
Anglistika i filozofija	2	
Anglistika i kroatistika	2	
Anglistika i pedagogija	2	
Anglistika i povijest	2	
Anglistika i talijanistika	2	
Filozofija i germanistika	1	
Filozofija i kroatistika	1	
Filozofija i povijest	3	
Filozofija i talijanistika	2	
Germanistika	1	
Germanistika i pedagogija	2	
Germanistika i talijanistika	1	
Kroatistika	6	
Kroatistika i pedagogija	4	
Kroatistika i povijest	2	
Kroatistika i povijest umjetnosti	2	
Kroatistika i talijanistika	1	
Likovna pedagogija	5	
Pedagogija i talijanistika	1	
Povijest i pedagogija	3	
Povijest i talijanistika	1	
Povijest umjetnosti i filozofija	1	
Povijest umjetnosti i talijanistika	1	
Psihologija	4	13 (19%) Tehničke i prirodne znanosti
Fizika i informatika	3	
Matematika	4	
Matematika i informatika	3	
Politehnika	1	
Politehnika i informatika	2	2 (2,9%) Kombinacija
Kroatistika i informatika	1	
Anglistika i informatika	1	

6.3. Instrument i metoda istraživanja

U ovom istraživanju korištena je metoda anketiranja, a upitnik (*Prilog 1.*) sastojao se od pet grupa pitanja. Prva grupa pitanja su opći podaci o ispitaniku gdje spadaju nezavisne varijable spol, smjer studija i godina studija. Drugu i treću grupu pitanja čini Schwartzov PVQ upitnik, koji su ispitanici rješavali u dva navrata: prvi put pitanje bilo je da procijene koliko im opisana osoba slični, dok je drugi put pitanje bilo koliko bi željeli da njihovi učenici slični opisanoj osobi. Četvrta grupa pitanja odnosila se na načine prenošenja vrijednosti, dok se peta grupa pitanja odnosila na pristupe odgoju za vrijednosti.

Schwartzov PVQ upitnik (*Portrait Values Questionnaire*) sastoji se od četrdeset kratkih opisa osoba (portreta) kojima se opisuju želje, ciljevi, nastojanja (zamišljenih) pojedinaca, a koji implicitno upućuju na važnost pojedinih vrijednosti. Na svaki od opisa, ispitanik treba odgovoriti koliko mu ta osoba slični i to na ponuđenoj ljestvici od 1 (uopće mi nije slična) do 6 (vrlo mi je slična). Predstavljeni portreti osoba sastavljeni su na temelju definicija pojedinih vrijednosnih tipova ili na način da su specifične vrijednosti, umjesto u apstraktnom obliku, predstavljene u konkretnijim rečenicama. Originalnih deset tipova vrijednosti tako je predstavljeno s 40 portreta na način da su sa po tri opisa predstavljeni tipovi moći, hedonizma i poticaja, sa po četiri opisa tipovi postignuća, nezavisnosti, dobrohotnosti, tradicije i konformizma, sa pet opisa tipovi sigurnosti te sa šest opisa tip univerzalizma. Broj opisa predloženih za pojedini tip ovisio je o složenosti i širini teorijske definicije pojedinog vrijednosnog tipa. Istraživanja provedena u sedam zemalja potvrdila su vrlo dobre metrijske karakteristike ovog instrumenta (Schwartz, 2005, prema Ferić, 2009).

Četvrta i peta grupa pitanja odnose se na prenošenje vrijednosti. Sadrže tvrdnje koje se odnose na ispitanika kao budućeg nastavnika. U četvrtoj grupi pitanja od ispitanika se traži da na skali od 1 (nikad) do 5 (vrlo često) procijeni na koji način će prenositi vrijednosti učenicima u svom budućem odgojno-obrazovnom radu. Peta grupa pitanja odnosi se na odgoj za vrijednosti te sadrži ukupno 13 tvrdnji, od čega se pet tvrdnji odnosi na izravni pristup, a pet na neizravni pristup.

6.4. Prikupljanje podataka

Upitnik je prebačen u online formu zbog epidemiološke situacije (pandemija koronavirusa), što je rezultiralo nešto manjim brojem ispitanika od očekivanog. Prikupljanje podataka odvijalo se u svibnju i lipnju 2020. godine putem softvera *Limesurvey*, internetske aplikacije za statističko istraživanje. Poziv za sudjelovanje u istraživanju poslan je pojedinačno

svakom budućem nastavniku putem elektroničke pošte koja je sadržavala molbu za sudjelovanje u istraživanju, kratak opis cilja istraživanja i poveznicu na upitnik. Molba za sudjelovanje u istraživanju putem elektroničke pošte ponovljena je nakon tjedan dana. Anketni upitnik bio je u potpunosti anoniman, što je naglašeno ispitanicima.

6.5. Obrada podataka

Za obradu podataka koristile su se metode kvantitativne analize, a podaci su se obrađivali u softverskom paketu *IBM SPSS Statistics 23*, koji se najčešće koristi za statističku obradu podataka u društvenim istraživanjima. Korištene su metode deskriptivne statistike (postotci, frekvencija, mjere centralne tendencije i varijabilnosti), a statistička značajnost prosječnih rezultata provjeravala se t-testom te neparametrijskim zamjenama kada su preduvjeti bili narušeni.

7. Rezultati istraživanja

7.1. Osobne vrijednosti budućih nastavnika

Osobne vrijednosti budućih nastavnika istraživane su kroz Schwartzovu teoriju vrijednosti koja definira deset motivacijskih tipova vrijednosti sadržajno određenih (motivacijskim) ciljevima kojima su usmjereni i specifičnim vrijednostima koje ih predstavljaju putem Schwartzovog PVQ upitnika (Prilog 2). Prioritetni motivacijski tipovi vrijednosti izračunati su dijeljenjem zbroja aritmetičkih sredina specifičnih vrijednosti s brojem specifičnih vrijednosti koji pripadaju pojedinom motivacijskom tipu vrijednosti. Od deset motivacijskih tipova vrijednosti, budući nastavnici su na prvo mjesto stavili motivacijski tip *nezavisnost* ($M=4,94$; $SD=0,68$), nakon koje odmah slijedi *univerzalizam* ($M=4,93$; $SD=0,73$). Istraživanja su pokazala kako iskustva i znanja koja se stječu obrazovanjem potiču intelektualnu otvorenost i fleksibilnost, što je karakteristično za vrijednosti nezavisnosti (Kohn i Schooler, 1983, Agnihorty, 1986, prema Ferić, 2009). Nezavisnost i univerzalizam kompatibilne su vrijednosti koje održavaju pouzdanje u vlastite prosudbe i prihvaćanje raznolikosti postojanja. One ujedno spadaju i u viši tip vrijednosti *vlastito odricanje* koje odlikuje skrb za dobrobit drugih te prihvaćanje drugih kao jednakih. Univerzalizam je u konfliktu s *moći*, koja se nalazi na zadnjem mjestu ($M=2,78$; $SD=1,01$), dok je kompatibilna s *dobrohotnosti* ($M=4,84$; $SD=0,68$) koja je na trećem mjestu, a oba tipa vrijednosti uključuju skrb o dobrobiti drugih i nadilaženje sebičnih interesa. Orijentaciju prema moći i ugledu na posljednje mjesto stavili su i budući odgajatelji u istraživanju kojeg su provele Lazarević i Janjetović (2003). Visokopozicionirane vrijednosti nezavisnosti znače da je ispitanicima važna sloboda djela i misli, kreativnost i istraživanje novog. Visokopozicionirane vrijednosti univerzalizma znače da su budućim nastavnicima važni razumijevanje, prihvaćanje, poštovanje i zaštita dobrobiti svih ljudi i prirode, dok visokopozicionirana dobrohotnost znači važnost očuvanja i unapređivanja dobrobiti ljudi s kojima su ispitanici često u kontaktu. Nezavisnost i dobrohotnost su motivacijski tipovi koje su mladi iz devetnaest zemalja u istraživanju kojeg je provela Knafo (2002, prema Lebedina Manzoni, 2007) ocijenili kao najprioritetnije prema čemu se može zaključiti da mladi jednako vrednuju vrijednosti bez obzira na demografske razlike.

Na četvrtom mjestu nalazi se *hedonizam* ($M=4,22$; $SD=1,02$), kojeg slijedi *sigurnost* ($M=4,07$; $SD=0,79$), *poticaj* ($M=3,96$; $SD=1,02$) i *postignuće* ($M=3,81$; $SD=1,02$). Na osmom i devetom mjestu nalaze se *konformizam* ($M=3,63$; $SD=0,99$) i *tradicija* ($M=3,20$; $SD=1,04$). Rezultati ovog istraživanja donekle se slažu s prethodnim istraživanjima vrijednosnih

orijentacija mladih pomoću Schwartzovog PVQ upitnika, u kojima su mlađi ljudi veću važnost pridavali otvorenosti za promjene (nezavisnost, hedonizam), potom vlastitom odricanju (dobrohotnost), a znatno manje vrijednostima zadržavanja tradicionalnih odnosa i vlastitog probitka (Schwartz i Bardi, 2001, Knafo i Schwartz, 2001, Knafo, 2003, prema Ferić, 2009). Znanja i iskustva stečena obrazovanjem potiču propitivanje bezuvjetnih prihvaćanja postojećih društvenih normi i očekivanja, stoga su visoko obrazovani pojedinci u prethodnim istraživanjima vrijednosti manju važnost pridavali vrijednostima konformizma i tradicije (Schwartz, 1998, Schwartz i sur., 2001, Verkasalo i sur., 2009, prema Ferić, 2009). Vrijednosti tradicije i konformizma prema dosadašnjim istraživanjima najviše vrednuju religiozni pojedinci, nižeg socioekonomskog statusa te glasači konzervativnih stranaka, dok vrijednost nezavisnosti najviše vrednuju manje religiozni pojedinci, višeg socioekonomskog statusa te glasači liberalnih stranaka (Schwartz i Huisman, 1995; Roccas i Schwartz, 1997; Minton, Shell i Solomon, 2004; Barnea i Schwartz, 1998; prema Ferić, 2009).

Gledajući specifične vrijednosti pojedinačno, budući nastavnici su najvažnijom procijenili *odanost* (M=5,44; SD=0,76) koja pripada motivacijskom tipu dobrohotnosti, zatim *jednakost* (M=5,41; SD=0,97) koja pripada motivacijskom tipu univerzalnosti te *uslužnost* (M=5,24; SD=0,75) koja pripada motivacijskom tipu dobrohotnosti. Slijede *društvena pravda* (M=5,16; SD=0,90), *samostalnost* (M=5,01; SD=1,09), *očuvanje okoliša* (M=5,00; SD=0,98), *sloboda* (M=5,00; SD=1,04) ponovno *uslužnost* (M=4,97; SD=0,88), *znatiželja* (M=4,96; SD=0,90), *razumijevanje* (M=4,93; SD=0,92), i *kreativnost* (M=4,81; SD=0,92). Kreativnost je, uz komunikaciju, suradnju i kritičko mišljenje ključna karakteristika koju student mora posjedovati kako bi bio uspješan u 21. stoljeću (The Partnership for 21st Century Skills, 2010). Visoko su procijenili i *toleranciju* (M=4,75; SD=1,15). Toleranciju su, uz mir, ljubav, poštenje i poštivanje drugih istakli i nastavnici u istraživanju koje je provela Ledić (1999). Na zadnjem mjestima su *društvena moć* (M=2,81; SD=1,40) *pobožnost*, gdje su davane najraznolikije ocjene (M=2,54; SD=1,65) i *bogatstvo* (M=2,50; SD=1,39). Studenti Sveučilišta u Rijeci su u istraživanju iz 2007. godine (Mrnjauš) također procijenili uslužnost kao najvažniju, uz kreativnost i zaštitu okoliša, dok su im bogatstvo, zadovoljstvo i poštivanje tradicije najmanje važne. U ovom istraživanju studenti su nešto više rangirali zadovoljstvo (hedonizam), te nešto niže postignuće u odnosu na istraživanje iz 2007. godine.

Visokopozicionirane jednakost i tolerancija, (koje pripadaju univerzalizmu) su vrijednosti koje Vican (2006) izdvaja kao važne za promjene u odgojno-obrazovnom kontekstu pri čemu jednakost označava ista prava za sve ljude, jednake obrazovne mogućnosti, jednakost

svih ljudi pred zakonom te vrijednost svakog ljudskog bića bez obzira na rasu, spol, etničku pripadnost, vjeru ili dob, a tolerancija uzdržljivost ili otpornost, trpljenje, sposobnost osobe da podnese kušnju ili napor u svrhu prihvaćanja suživota s drugim ljudima (različitog spola, dobi, rase, etničke ili vjerske pripadnosti itd.) Visoko ocijenjenim društvenoj jednakosti, kreativnosti, samostalnosti, zaštiti okoliša, usmjerena je i Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (MZOS, 2014). Jednakost, uslužnost, društvenu pravdu očuvanje okoliša i razumijevanje možemo povezati s vrijednostima solidarnosti i odgovornosti propisanim Nacionalnim okvirnim kurikulumom (2011): „Solidarnost pretpostavlja sustavno osposobljavanje djece i mladih da budu osjetljivi za druge, za obitelj, za slabe, siromašne i obespravljene, za međugeneracijsku skrb, za svoju okolinu i za cjelokupno životno okružje“, „Odgoj i obrazovanje potiču aktivno sudjelovanje djece i mladih u društvenom životu i promiču njihovu odgovornost prema općemu društvenom dobru, prirodi i radu te prema sebi samima i drugima. Odgovorno djelovanje i odgovorno ponašanje pretpostavlja smislen i savjestan odnos između osobne slobode i osobne odgovornost“ (MZOS, 2014:49). Vrijednosti koje promiče Nacionalni okvirni kurikulum visoko su rangirali i učitelji razredne nastave u istraživanju koje su provele Sablić i Blažević (2015), pri čemu je najviše rangirana odgovornost. Dosadašnja istraživanja vrijednosti mladih ljudi u Hrvatskoj pokazala su kako oni veliku važnost pridaju vrijednostima prijateljstva, uzajamne ljubavi i poštovanja, slobode i neovisnosti dok manju važnost pridaju materijalnim i religijskim vrijednostima, a slične rezultate dalo je i ovo istraživanje. Vrijednosti poput stjecanja novih znanja, pomaganja drugima, življenje u skladu s moralnim načelima i doprinosa društvu povezane su s uspjehom u životu, većom socijalnom odgovornosti, svrhovitim i strukturiranim provođenjem slobodnog vremena, pa je činjenica da su studenti visoko procijenili te ili slične vrijednosti ohrabrujuća (Ajduković, 1989, Franc i sur., 2002, prema Ferić, 2009). Studenti nastavničkog smjera na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, u istraživanju kojeg su provele Buljubašić Kuzmanović i Simel (2010) su od trideset vrijednosti koje s im bile ponuđene najviše istakli slobodu, jednakost i obiteljsku sigurnost. Jednakost i slobodu visoko su rangirali i studenti u ovom istraživanju, dok se obiteljska sigurnost nalazi nešto niže. Sličnost se može uočiti u vrijednostima koje su im najmanje važne, a to su društvena moć, poštovanje tradicije, autoritet i nacionalna sigurnost.

Osobne vrijednosti nastavnika nisu zanemarive u odgojno-obrazovnom procesu, budući da nastavnici, prema istraživanju koje je provela Ledić, (1999) ciljeve obrazovanja ističu blisko vlastitim prioritetima. Bitno je spomenuti kako svaki nastavnik ima vlastitu vrijednosnu

orijentaciju koju interakcijom prenosi na učenike te koja se očituje u kulturi škole (Mlinarević, 2016).

7.1.1. Razlike s obzirom na spol, godinu i smjer studija

Kako bi se ustvrdilo postoji li razlika u prioritetnim motivacijskim tipovima vrijednosti s obzirom na spol, godinu i smjer studija provedeni su t-testovi za nezavisne uzorke.

S obzirom na spol, uočene su statistički značajne razlike kod motivacijskih tipova *poticaj*, *konformizam* i *hedonizam*. Kod ostalih motivacijskih tipova (univerzalizam, sigurnost, nezavisnost, moć, tradicija, postignuće i dobrohotnost) nisu utvrđene statistički značajne razlike. Kada je riječ o poticaju ($t(66)=2,204$; $p=0,031$), buduće nastavnice ($M=4,08$; $SD=0,98$) pridaju veću važnost u odnosu na buduće nastavnike ($M=3,36$; $SD=1,06$). Vrijednost $\eta^2=0,07$ pokazuje umjeren utjecaj. Kod konformizma ($t(66)=2,238$; $p=0,029$), također buduće nastavnice ($M=3,74$; $SD=0,93$) pridaju veću važnost u odnosu na buduće nastavnike ($M=3,03$; $SD=1,13$). Vrijednost $\eta^2=0,07$ također pokazuje umjeren utjecaj. Buduće nastavnice ($M=4,38$; $SD=0,90$) također pridaju značajno veću važnost hedonizmu ($t(66)=3,014$; $p=0,004$) u odnosu na buduće nastavnike ($M=3,42$; $SD=1,27$). Vrijednost $\eta^2=0,12$ pokazuje umjeren utjecaj. Možemo reći kako rezultati ovog istraživanja nisu u skladu s dosadašnjim rezultatima istraživanja vrijednosnih prioriteta kada je riječ o razlikama po spolu. Prema dosadašnjim istraživanjima (Schwartz, 2001, Schwartz i Rubel, 2005, prema Ferić, 2009) muškarci su ti koji pridaju veću važnost vrijednostima poticaja, hedonizma, postignuća i zavisnosti, dok žene pridaju veću važnost dobrohotnosti, univerzalizmu, a po nekim istraživanjima i tradiciji, za razliku od muškaraca. Kod vrijednosti konformizma u dosadašnjim istraživanjima nisu utvrđene razlike. Ipak, potrebno je napomenuti kako uzorak istraživanja s obzirom na spol u ovom istraživanju nije ravnomjeran, budući da je ispitanica ($N=57$) više od ispitanika ($N=11$).

Tablica 8. Razlike u prioritetnim motivacijskim tipovima vrijednosti s obzirom na spol (t-test za nezavisne uzorke)

Motivacijski tip vrijednosti	Spol	N	M	SD	t	df	p
Poticaj	Ženski (Ž)	57	4,08	0,98	2,204	66	0,031
	Muški (M)	11	3,36	1,06			
Konformizam	Ženski (Ž)	57	3,74	0,93	2,238	66	0,029
	Muški (M)	11	3,03	1,13			
Hedonizam	Ženski (Ž)	57	4,38	0,90	3,014	66	0,004
	Muški (M)	11	3,42	1,27			

S obzirom na godinu studija, t-testom za nezavisne uzorke utvrđeno je kako nema statistički značajne razlike u prioritetnim motivacijskim tipovima vrijednosti između budućih

nastavnika na prvoj godini diplomskog studija (N=35) i budućih nastavnika na drugoj godini diplomskog studija (N=33). Također, utvrđeno je kako nema statistički značajne razlike u prioritetnim motivacijskim tipovima vrijednosti između budućih nastavnika koji studiraju u području društvenih i humanističkih znanosti (N=53) te budućih nastavnika koji studiraju u području prirodnih i tehničkih znanosti (N=13). Tu je također proveden t-test za nezavisne uzorke, budući da su budući nastavnici koji studiraju kombinaciju navedenih znanosti (N=2) zbog malog broja izuzeti. Dakle, godina i smjer studija nemaju značajnu ulogu kod prioritetnih motivacijskih tipova budućih nastavnika.

7.1.2. Osobne vrijednosti budućih nastavnika s većim brojem ispitanika

Ovu grupu pitanja riješio je veći broj budućih nastavnika (njih 20) u odnosu na ostale grupe pitanja, a brojeći njih, uzorak istraživanja izgledao bi ovako: Od ukupno 88 budućih nastavnika, 86,4% čine buduće nastavnice (N=76), dok preostalih 13,6% čine budući nastavnici (N=12). Omjer budućih nastavnika na prvoj i drugoj godini diplomskog studija gotovo je ravnomjeran, no nešto više je budućih nastavnika na prvoj godini diplomskog studija (51,1%) u odnosu na drugu godinu diplomskog studija (48,9%). Društvene i humanističke znanosti su i dalje najzastupljenije (75%), tehničke i prirodne znanosti čine 21,6%, a preostalih 3,4% su kombinacija navedenog.

Tablica 9. Struktura ispitanika (za prve dvije grupe pitanja) prema spolu

SPOL	f	%
Ženski	76	86,4
Muški	12	13,6
UKUPNO	88	100

Tablica 10. Struktura ispitanika (za prve dvije grupe pitanja) prema godini studija

GODINA STUDIJA	f	%
Prva godina diplomskog studija	45	51,1
Druga godina diplomskog studija	43	48,9
UKUPNO	88	100

Tablica 11. Struktura ispitanika (za prve dvije grupe pitanja) prema smjeru studija

SMJER	f	UKUPNO PREMA PODRUČJU
Anglistika	1	66 (75 %) Društvene i humanističke znanosti
Anglistika i filozofija	2	
Anglistika i kroatistika	2	
Anglistika i pedagogija	3	
Anglistika i povijest	3	
Anglistika i talijanistika	4	
Filozofija i germanistika	1	
Filozofija i kroatistika	1	
Filozofija i povijest	3	
Filozofija i talijanistika	3	
Germanistika	1	
Germanistika i pedagogija	3	
Germanistika i talijanistika	1	
Kroatistika	10	
Kroatistika i pedagogija	4	
Kroatistika i povijest	2	
Kroatistika i povijest umjetnosti	2	
Kroatistika i talijanistika	1	
Likovna pedagogija	5	
Pedagogija i talijanistika	1	
Povijest i pedagogija	3	
Povijest i talijanistika	1	
Povijest umjetnosti i filozofija	1	
Povijest umjetnosti i talijanistika	1	
Psihologija	7	
Fizika i informatika	4	19 (21,6%) Tehničke i prirodne znanosti
Fizika i matematika	1	
Matematika	5	
Matematika i informatika	6	
Politehnika	1	
Politehnika i informatika	2	
Kroatistika i informatika	1	3 (3,4%) Kombinacija
Anglistika i informatika	1	
Fizika i filozofija	1	

Budući nastavnici su i ovdje kao najprioritetniji izdvojili motivacijski tip vrijednosti *nezavisnost* ($M=4,98$; $SD=0,68$), nakon koje slijedi *univerzalizam* ($M=4,93$; $SD=0,72$) i *dobrohotnost* ($M=4,86$; $SD=0,64$). *Sigurnost* ($M=4,14$; $SD=0,77$) je ocijenjena tek nešto više od *hedonizma* ($M=4,12$; $SD=1,09$). Kod manjeg uzorka hedonizam se nalazi na četvrtom, dok se sigurnost nalazi na petom mjestu. *Postignuće* ($M=3,89$; $SD=0,98$) se nalazi na šestom mjestu, nakon čega odmah slijedi *poticaj* ($M=3,87$; $SD=1,07$). Na manjem uzorku, situacija je obratna: na šestom mjestu nalazi se *poticaj*, a slijedi ga *postignuće*. Iako je poredak prioritetenih

motivacijskih tipova nešto različit, nema značajne razlike između njihovih aritmetičkih sredina. Na zadnja tri mjesta, se kao i na manjem uzorku nalaze *konformizam* (M=3,64; SD= 0,93), *tradicija* (M=3,25; SD=1,02) i *moć* (M=2,76; SD=1,00).

Tablica 12. Usporedba prioriternih motivacijskih tipova budućih nastavnika s manjim i većim brojem ispitanika

Prioritetni motivacijski tipovi budućih nastavnika s manjim brojem ispitanika	Prioritetni motivacijski tipovi budućih nastavnika s većim brojem ispitanika
Nezavisnost (M=4,94; SD=0,68)	Nezavisnost (M=4,98; SD=0,68)
Univerzalizam (M=4,93; SD=0,73)	Univerzalizam (M=4,93; SD=0,72)
Dobrohotnost (M=4,84; SD=0,68)	Dobrohotnost (M=4,86; SD=0,64)
Hedonizam (M=4,22; SD=1,02)	Sigurnost (M=4,14; SD=0,77)
Sigurnost (M=4,07; SD=0,79)	Hedonizam (M=4,12; SD=1,09)
Poticaj (M=3,96; SD=1,02)	Postignuće (M=3,89; SD=0,98)
Postignuće (M=3,81; SD=1,02)	Poticaj (M=3,87; SD=1,07)
Konformizam (M=3,63; SD=0,99)	Konformizam (M=3,64; SD= 0,93)
Tradicija (M=3,20; SD=1,04)	Tradicija (M=3,25; SD=1,02)
Moć (M=2,78; SD=1,0)	Moć (M=2,76; SD=1,00)

Kada je riječ o specifičnim vrijednostima, poredak najprioritetnijih gotovo je jednak kao i na manjem uzorku: prva je *odanost* (M=5,47; SD=0,73), nakon koje slijede *jednakost* (M=5,4; SD=0,93), *uslužnost* (M=5,30; SD=0,74) i *društvena pravda* (M=5,19; SD=1,30) . *Sloboda* (M=5,08; SD=1,00) dijeli peto mjesto sa *samostalnosti* (M=5,08; SD=1,08), dok *uslužnost* (M=4,97; SD=0,86) dijeli šesto mjesto s *očuvanjem okoliša* (M=4,97; SD=1,00). Slijede ih *znatiželja* (M=4,95; SD=0,87), *razumijevanje* (M=4,90; SD=0,97), *kreativnost* (M=4,83; SD=0,96) i *tolerancija* (M=4,76; SD=1,14). Na zadnja tri mjesta, kao i na manjem uzorku, nalaze se *društvena moć* (M=2,81; SD=1,37), *pobožnost* (M=2,54; SD=1,67) i *bogatstvo* (M=2,50; SD=1,05).

Tablica 13. Usporedba prioriternih specifičnih vrijednosti budućih nastavnika s manjim i većim brojem ispitanika

Prioritetne specifične vrijednosti budućih nastavnika s manjim brojem ispitanika	Prioritetne specifične vrijednosti budućih nastavnika s većim brojem ispitanika
Odanost (M=5,44; SD=0,76)	Odanost (M=5,47; SD=0,73)
Jednakost (M=5,41; SD=0,97)	Jednakost (M=5,41; SD=0,93)
Uslužnost (M=5,24; SD=0,75)	Uslužnost (M=5,30; SD=0,74)
Društvena pravda (M=5,16; SD=0,90)	Društvena pravda (M=5,19; SD=1,30)

Samostalnost (M=5,01; SD=1,09)	Sloboda (M=5,08; SD=1,00)
Očuvanje okoliša (M=5,00; SD=0,98)	Samostalnost (M=5,08; SD=1,08)
Sloboda (M=5,00; SD=1,04)	Očuvanje okoliša (M=4,97; SD=1,00)
Uslužnost (M=4,97; SD=0,88)	Uslužnost (M=4,97; SD=0,86)
Znatiželja (M=4,96; SD=0,90)	Znatiželja (M=4,95; SD=0,87)
Razumijevanje (M=4,93; SD=0,92)	Razumijevanje (M=4,90; SD=0,97)
Kreativnost (M=4,81; SD=0,92)	Kreativnost (M=4,83; SD=0,96)
Tolerancija (M=4,75; SD=1,15)	Tolerancija (M=4,76; SD=1,14)

Iz navedenih podataka možemo vidjeti kako na većem uzorku nema većih razlika u odnosu na manji uzorak ispitanika. Zanimljiva je visoka pozicija motivacijskog tipa vrijednosti sigurnost, koja je konfliktna s nezavisnosti koja se nalazi na prvom mjestu, a kompatibilna je s konformizmom, tradicijom i moći koje se nalaze na posljednjim mjestima. Tradicija, konformizam i sigurnost odražavaju poslušnost i ograničavanje vlastitih akcija s ciljem održavanja postojećeg stanja, što se proturječi nezavisnosti koju karakterizira naglasak na vlastitoj slobodi mišljenja i djelovanja (Schwartz, 1992, prema Ferić, 2005). Također, dosadašnja istraživanja (Rokeach, 1973, Knafo i Schwartz, 2001, Verkasalo i sur., 2009, prema Ferić, 2009) pokazala su kako vrijednosti sigurnosti češće biraju stariji ljudi u odnosu na mlade. Najviše rangirane specifične vrijednosti kod sigurnosti su *čistoća* (M=4,60; SD=1,67) i *zdravlje* (M=4,43; SD=1,28). Prioritetne vrijednosti mijenjaju se sukladno okolnostima, pa je visoka pozicija motivacijskog tipa vrijednosti sigurnost moguća zbog trenutne epidemiološke situacije s koronavirusom u svijetu.

I ovdje su t-testom za nezavisne uzorke, kao i na manjem uzorku, utvrđene statistički značajne varijable kod motivacijskih tipova vrijednosti *poticaj*, *konformizam* i *hedonizam*. Kod ostalih motivacijskih tipova (univerzalizam, sigurnost, nezavisnost, moć, tradicija, postignuće i dobrohotnost) nisu utvrđene statistički značajne razlike. Kada je riječ o poticaju ($t(86)=1,997$; $p=0,049$), buduće nastavnice (M=3,96; SD=1,06) pridaju veću važnost u odnosu na buduće nastavnike (M=3,30; SD=1,03). Vrijednost $\eta^2=0,04$ pokazuje mali utjecaj. Konformizam ($t(86)=2,419$; $p=0,018$) buduće nastavnice (M=3,74; SD=0,89) ocjenjuju statistički značajnije od budućih nastavnika (M=3,05; SD=1,08), a vrijednost $\eta^2=0,06$ pokazuje umjeren utjecaj. Buduće nastavnice (M=4,23; SD=1,03) statistički značajnije od budućih nastavnika (M=3,44; SD=1,22) ocjenjuju i hedonizam ($t(86)=2,381$; $p=0,019$), a vrijednost $\eta^2=0,06$ pokazuje

umjeren utjecaj. Dakle, pronađene su iste razlike s obzirom na spol kao i na manjem uzorku, samo što su vrijednosti η^2 tek nešto manje. Valja naglasiti kako i ovdje uzorak nije ravnomjieran zbog većeg broja ispitanica (N=76) u odnosu na broj ispitanika (N=12).

Tablica 14. Razlike u motivacijskim tipovima vrijednosti s obzirom na spol na većem uzorku (t-test za nezavisne uzorke)

Motivacijski tip vrijednosti	Spol	N	M	SD	t	df	p
Poticaj	Ženski (Ž)	76	3,96	1,06	1,997	86	0,049
	Muški (M)	12	3,30	1,03			
Konformizam	Ženski (Ž)	76	3,74	0,89	2,419	86	0,018
	Muški (M)	12	3,05	1,08			
Hedonizam	Ženski (Ž)	76	4,23	1,03	2,381	86	0,019
	Muški (M)	12	3,44	1,22			

T-testom za nezavisne uzorke utvrđeno je kako nema statistički značajne razlike u prioritetnim motivacijskim tipovima vrijednosti između budućih nastavnika na prvoj godini diplomskog studija (N=45) i budućih nastavnika na drugoj godini diplomskog studija (N=43). Također, utvrđeno je kako nema statistički značajne razlike u prioritetnim motivacijskim tipovima vrijednosti između studenata društvenih i humanističkih znanosti (N=66) te studenata prirodnih i tehničkih znanosti (N=19). Studenti koji studiraju kombinaciju (N=3) i ovdje su izuzeti zbog malog broja. Dakle, godina i smjer studija nemaju značajnu ulogu kod prioritetnih motivacijskih tipova studenata, kao i na manjem uzorku.

7.2. Vrijednosti koje budući nastavnici smatraju poželjnima za svoje učenike

Na isti način kao i osobne vrijednosti budućih nastavnika (Prilog 2.) ispitane su vrijednosti koje budući nastavnici smatraju poželjnima za svoje učenike u budućnosti (Prilog 3). I ovdje su prioritetni motivacijski tipovi vrijednosti izračunati dijeljenjem zbroja aritmetičkih sredina specifičnih vrijednosti s brojem specifičnih vrijednosti koji pripadaju pojedinom motivacijskom tipu vrijednosti. Od deset motivacijskih tipa vrijednosti, kao najpoželjniju za učenike budući nastavnici su izdvojili *univerzalizam* (M=5,32; SD=0,64), nakon koje slijedi *nezavisnost* (M=5,29; SD=0,64) i *dobrohotnost* (M=5,18; SD=0,56). Ove tri motivacijska tipa nalaze se na i na vrhu osobnih vrijednosnih prioriteta budućih nastavnika. U istraživanju koje je provela Ledić, kada je riječ o prenošenju vrijednosti učenicima, nastavnici su istakli slijedeće: biti čovjek, prijateljstvo, poštenje i slobodu, nakon čega slijede ljubav, ljubav prema hrvatskom jeziku, maštovitost, obiteljske vrijednosti i radost življenja. Veliku važnost pridali su i vrijednostima istinoljubivost, ljubav prema zavičaju, ljepota prirode, mir i

opraštanje. To možemo povezati i s onim što su budući nastavnici izrazili u ovom istraživanju, s obzirom da se vrijednosti univerzalizma, nezavisnosti i dobrohotnosti odnose na kreativnost, istraživanje novog, razumijevanje, poštovanje, prihvaćanje, zaštitu i unapređivanje dobrobiti bližnjih i drugih ljudi te prirode. Prema viziji Okvira nacionalnoga kurikuluma (2017), sustav odgoja i obrazovanja Republike Hrvatske trebao bi omogućavati djeci i mladima da se razvijaju u osobe koje u punoj mjeri ostvaruju osobne potencijale, čiji odnos prema drugima počiva na uvažavanju u dobrobiti drugih, osobe osposobljene za nastavak obrazovanja, rad i cjeloživotno učenje i osobe koje odgovorno i aktivno sudjeluju u zajednici koje se mogu povezati s vrijednostima univerzalizma, nezavisnosti i dobrohotnosti. Posebno se ističe važnost odnosa prema drugima koji počiva na uvažavanju dobrobiti drugih, a podrazumijeva odnos i djelovanje prema drugima određen poštivanjem dostojanstva, vrijednosti i prava svakog pojedinca, hrabro i argumentirano zastupanje vlastitih mišljenja te djelovanje u skladu s njima pri čemu se uvažava pravo na drukčija mišljenja, razvijeno suosjećanje i spremnost na djelovanje za dobrobit onih koji su u nepovoljnijem osobnom ili društvenom položaju ili obespravljani te poznavanje i razumijevanje vlastite, ali i drugih zajednica. Na četvrtom mjestu nalazi se *sigurnost* (M=4,56; SD=0,85), a slijede *poticaj* (M=4,40; SD=0,77), *postignuće* (M=4,37; SD=0,88) i *hedonizam* (M=4,03; SD=1,01). Na posljednja tri mjesta, kao i kod osobnih vrijednosti budućih nastavnika, nalaze se *konformizam* (M=3,95; SD=0,86), *tradicija* (M=3,42; SD=0,86) i *moć* (M=3,20; SD=1,00).

Gledajući specifične vrijednosti, kao najpoželjniju za učenike ispitanici su procijenili *uslužnost* (M=5,65; SD=0,64), koja spada u motivacijski tip vrijednosti dobrohotnost, nakon koje odmah slijedi *jednakost* (M=5,62; SD=0,69), koja spada pod univerzalizam. *Odanost* (M=5,56; SD=0,65) se nalazi na trećem mjestu, a slijede ju *društvena pravda* (M=5,53; SD=0,72), *kreativnost* (M=5,51; SD=0,66), *razumijevanje* (M=5,47; SD=0,76), *znatiželja* (M=5,41; SD=0,72), *očuvanje okoliša* (M=5,35; SD=0,89), *ponovno uslužnost* (M=5,25; SD=0,78) i *spremnost na opraštanje* (M=5,19; SD=0,90). Visoko je procijenjena i *samostalnost* (M=5,18; SD=0,94), *tolerancija* (M=5,13; SD=0,93) i *sloboda* (M=5,03; SD=0,95). Vidimo kako su visoko ocijenjena neka univerzalna etička načela prema kojima treba voditi mlade, poput pravde, jednakosti i poštivanja dostojanstva ljudskih bića kao pojedinaca (Ledić, 1999). Slobodu izbora, opredjeljivanja i vjerovanja te tolerancija su kategorije koje moraju biti zastupljene u školama kako bi djeca bila sposobna za život u demokratskom društvu (Balić, 2005, prema Sekulić Majurec, 2005). Možemo pronaći poveznicu između vrijednosti koje su budući nastavnici ocijenili kao poželjne za učenike te

vrijednosti na koje je usmjerena Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (2014). Ključne kompetencije koje Strategija ističe su odgovornost prema sebi, drugima i okolini, timski rad, temeljne etičke vrijednosti i druge. Promiče društvenu jednakost, osposobljenost za prihvaćanje i sudjelovanje u izgradnji sustava vrijednosti primjerenog načelima suvremene demokracije, njeguje održivi razvoj te razvoj kreativnih potencijala i njihovo korištenje kako za osobnu dobrobit, tako i za dobrobit društva. Također se mogu povezati i s Nacionalnim okvirnim kurikulumom (2011) koji ističe solidarnost (osjetljivost za druge) i odgovornost (aktivno sudjelovanje djece i mladih u društvenom životu i odgovornost prema općemu dobru, prirodi, sebi samima i drugima) te Kurikulumima međupredmetnih tema (MZO, 2017) kroz koje se prožimaju vrijednosti poput jednakosti, društvene pravde, očuvanja okoliša, kreativnosti, samostalnosti i tolerancije. Mnogi autori potkrepljuju kako bi slične vrijednosti trebale biti zastupljene u odgoju i obrazovanju. Pravda, solidarnost, odgovornost, tolerantnost, stvaralački duh i poštivanje drugih kultura i naroda su vrijednosti koje bi suvremeni nastavnik trebao razvijati kod učenika (Hrvatić i Piršl, 2007). Relja (2010) izdvaja humanost (gdje bi mogli svrstati uslužnost i razumijevanje), pravednost (u koju bi mogli svrstati jednakost, društvenu pravdu i toleranciju), mudrost (kreativnost, znatiželja) i umjerenost (spremnost na opraštanje). Na posljednjim mjestima nalaze se iste vrijednosti kao i kod osobnih, a to su: *društvena moć* (M=3,15; SD=1,16), *pobožnost*, kod koje su također najveće razlike među odgovorima (M=3,01; SD=1,39) i *bogatstvo* (M=2,26; SD=1,10). Važno je napomenuti kako budući nastavnici ove vrijednosti (društveni status i prestiž, religijske vrijednosti i materijalna dobra) nisu procijenili nepoželjnima, već samo nisu na vrhu liste prioriteta.

7.2.1. Razlike s obzirom na spol, godinu i smjer studija

Kako bi se ustvrdile razlike u poželjnim motivacijskim tipovima vrijednosti za učenike s obzirom na spol, godinu i smjer studija, provedeni su t-testovi za nezavisne uzorke.

S obzirom na spol, utvrđene su razlike u motivacijskim *tipovima konformizam, dobrohotnost, hedonizam, postignuće i sigurnost*. Konformizmu ($t(66)=2,416$; $p=0,018$) buduće nastavnice (M=4,05; D=0,81) pridaju veću važnost u odnosu na buduće nastavnike (M=3,39; SD=0,89). Vrijednost $\eta^2=0,08$ pokazuje umjeren utjecaj. Buduće nastavnice (M=5,28; SD=0,51) veću važnost od budućih nastavnika (M=4,67; SD=0,57) pridaju i dobrohotnosti ($t(66)=3,566$; $p=0,001$), gdje je utjecaj ($\eta^2=0,16$) velik. Kod hedonizma ($t(66)=3,280$; $p=0,002$) buduće nastavnice (M=4,20; SD=0,92) pridaju statistički veću važnost od budućih nastavnika (M=3,18; SD=1,07), a vrijednost $\eta^2=0,14$ pokazuje velik utjecaj.

Postignuću ($t(66)=2,755$; $p=0,008$) buduće nastavnice ($M=4,49$; $SD=0,78$) pridaju veću važnost od budućih nastavnika ($M=3,73$; $SD=1,13$), a vrijednost $\eta^2=0,10$ pokazuje umjeren utjecaj. I sigurnosti ($t(66)=2,665$; $p=0,010$) buduće nastavnice ($M=4,68$; $SD=0,76$) pridaju veću važnost u odnosu na buduće nastavnike ($M=3,96$; $SD=1,09$), dok vrijednost $\eta^2=0,10$ pokazuje umjeren utjecaj. I ovdje valja naglasiti kako je broj ispitanica ($N=57$) neravnomjeran u odnosu na broj ispitanika ($N=11$).

Tablica 15. Razlike u poželjnim motivacijskim tipovima za učenike s obzirom na spol (*t*-test za nezavisne uzorke)

Motivacijski tip vrijednosti	Spol	N	M	SD	t	df	p
Konformizam	Ženski (Ž)	57	4,05	0,81	2,416	66	0,018
	Muški (M)	11	3,39	0,89			
Dobrohotnost	Ženski (Ž)	57	5,28	0,51	3,566	66	0,001
	Muški (M)	11	4,67	0,57			
Hedonizam	Ženski (Ž)	57	4,20	0,92	3,280	66	0,002
	Muški (M)	11	3,18	1,07			
Postignuće	Ženski (Ž)	57	4,49	0,78	2,755	66	0,008
	Muški (M)	11	3,73	1,13			
Sigurnost	Ženski (Ž)	57	4,68	0,76	2,665	66	0,010
	Muški (M)	11	3,96	1,09			

Kada je riječ o godini studija, nema statistički značajne razlike u poželjnim motivacijskim tipovima vrijednosti za učenike između budućih nastavnika na prvoj godini diplomskog studija ($N=35$) i drugoj godini diplomskog studija ($N=33$). Također nema statistički značajne razlike u poželjnim motivacijskim tipovima vrijednosti za učenike između budućih nastavnika koji studiraju u području društvenih i humanističkih znanosti ($N=53$) te tehničkih i prirodnih znanosti ($N=13$). I ovdje su buduća nastavnici koji studiraju kombinaciju navedenih znanosti izuzeti zbog malog broja ($N=2$), pa je proveden t-test za nezavisne uzorke. Dakle, godina i smjer studija nemaju značajnu ulogu kod odabira poželjnih motivacijskih tipova za učenike.

7.2.2. Usporedba osobnih vrijednosti budućih nastavnika i vrijednosti koje buduća nastavnici smatraju poželjnim za učenike

Kako bi se usporedila procjena vlastitih, osobnih vrijednosti budućih studenata te vrijednosti koje smatraju poželjnim za svoje učenike, proveden je t-test za zavisne uzorke. Test je obuhvatio prioritete motivacijske tipove budućih nastavnika (s manjim brojem ispitanika) te motivacijske tipove koje su ti isti ispitanici procijenili poželjnim za svoje učenike.

Tablica 16. Usporedba osobnih prioriternih motivacijskih tipova budućih nastavnika i vrijednosti koje budući nastavnici smatraju poželjnima za učenike

Prioritetni motivacijski tipovi budućih nastavnika (s manjim brojem ispitanika)	Vrijednosti koje budući nastavnici smatraju poželjnima za učenike
Nezavisnost (M=4,94; SD=0,68)	Univerzalizam (M=5,32; SD=0,64)
Univerzalizam (M=4,93; SD=0,73)	Nezavisnost (M=5,29; SD=0,64)
Dobrohotnost (M=4,84; SD=0,68)	Dobrohotnost (M=5,18; SD=0,56)
Hedonizam (M=4,22; SD=1,02)	Sigurnost (M=4,56; SD=0,85)
Sigurnost (M=4,07; SD=0,79)	Poticaj (M=4,40; SD=0,77)
Poticaj (M=3,96; SD=1,02)	Postignuće (M=4,37; SD=0,88)
Postignuće (M=3,81; SD=1,02)	Hedonizam (M=4,03; SD=1,01)
Konformizam (M=3,63; SD=0,99)	Konformizam (M=3,95; SD=0,86)
Tradicija (M=3,20; SD=1,04)	Tradicija (M=3,42; SD=0,86)
Moć (M=2,78; SD=1,0)	Moć (M=3,20; SD=1,00)

Statistički značajna razlika utvrđena je kod svih motivacijskih tipova osim hedonizma. Ispitani budući nastavnici željeli bi značajno više da njihovi učenici posjeduju ove vrijednosti, nego što ih oni sami posjeduju. Sigurnosti ($t(67)=-7,528$; $p=0,000$) budući nastavnici osobno (M=4,07; SD=0,79) pridaju manji značaj nego što bi htjeli da joj pridaju učenici (M=4,56; SD=0,85). Vrijednost $\eta^2=0,45$ pokazuje velik utjecaj. Budući nastavnici (M=2,78; SD=3,20) bi htjeli da njihovi učenici (M=3,20; SD=1,00) pridaju veću važnost moći nego oni sami ($t(67)=-4,327$; $p=0,000$). Vrijednost $\eta^2=0,22$ pokazuje velik utjecaj. Također, budući nastavnici (M=3,81; SD=1,02) bi htjeli da njihovi učenici (M=4,37; SD=0,88) pridaju veću važnost postignuću nego oni sami ($t(67)=-5,626$; $p=0,000$). Vrijednost $\eta^2=0,32$ pokazuje velik utjecaj. Poticaju ($t(67)=-3,852$; $p=0,000$) budući nastavnici (M=3,96; SD=1,02) pridaju manji značaj nego što bi htjeli da mu pridaju učenici (M=4,40; SD=0,77), a vrijednost $\eta^2=0,18$ pokazuje velik utjecaj. Budući nastavnici (M=4,83; SD=0,68) bi htjeli da njihovi učenici (M=5,18; SD=0,56) budu značajno više dobrohotniji od njih samih ($t(67)=-4,697$; $p=0,000$), a vrijednost $\eta^2=0,25$ pokazuje velik utjecaj. Konformizmu ($t(67)=-4,057$; $p=0,000$) budući nastavnici osobno (M=3,64; SD=0,99) pridaju manji značaj nego što bi htjeli da mu pridaju učenici (M=3,94; SD=0,86), a vrijednost $\eta^2=0,20$ pokazuje velik utjecaj. Budući nastavnici (M=4,94; SD=0,68) bi htjeli da njihovi učenici (M=5,28; SD=0,64) pridaju veću važnost nezavisnosti nego oni sami ($t(67)=-3,984$; $p=0,000$). Vrijednost $\eta^2=0,19$ pokazuje velik utjecaj. Također, budući nastavnici (M=3,20; SD=1,04) bi htjeli da njihovi učenici (M=3,42; SD=0,86) pridaju

veću važnost tradiciji nego oni sami ($t(67)=-2,532$; $p=0,014$). Vrijednost $\eta^2=0,09$ pokazuje umjeren utjecaj. Te posljednje, budući nastavnici ($M=4,93$; $SD=0,73$) bi htjeli da njihovi učenici ($M=5,31$, $SD=0,64$) značajno više cijene univerzalizam nego oni sami ($t(67)=-7,240$; $P=0,000$), a vrijednost $\eta^2=0,44$ pokazuje velik utjecaj. Moguće je kako su budući nastavnici, procjenjujući svoje vlastite vrijednosti (odgovarajući na pitanje „koliko vam ova osoba sličiči?“) bili više kritični, dok za svoje učenike (odgovarajući na pitanje „koliko bi učenici trebali sličiti ovoj osobi?“) imaju veće standarde, odnosno žele da budu još bolji od njih samih. Usporedimo li poredak prioriternih motivacijskih tipova vrijednosti studenata osobno te poželjnih motivacijskih tipova vrijednosti poželjnih za učenike, vidimo kako su na prvim (nezavisnost, univerzalizam, dobrohotnost) i zadnjim (konformizam, tradicija, moć) mjestima isti motivacijski tipovi vrijednosti.

Tablica 17. Razlike između osobnih prioriternih motivacijskih tipova budućih nastavnika te poželjnih motivacijskih tipova za njihove buduće učenike (*t*-test za zavisne uzorke)

Motivacijski tip vrijednosti		N	M	SD	t	df	p
Sigurnost	Osobne vrijednosti	68	4,07	0,79	-7,528	67	0,000
	Poželjne vrijednosti za učenike	68	4,56	0,85			
Moć	Osobne vrijednosti	68	2,78	1,01	-4,327	67	0,000
	Poželjne vrijednosti za učenike	68	3,20	1,00			
Postignuće	Osobne vrijednosti	68	3,81	1,02	-5,626	67	0,000
	Poželjne vrijednosti za učenike	68	4,37	0,88			
Poticaaj	Osobne vrijednosti	68	3,96	1,02	-3,852	67	0,000
	Poželjne vrijednosti za učenike	68	4,40	0,77			
Dobrohotnost	Osobne vrijednosti	68	4,83	0,68	-4,696	67	0,000
	Poželjne vrijednosti za učenike	68	5,18	0,56			
Konformizam	Osobne vrijednosti	68	3,63	0,99	-4,057	67	0,000
	Poželjne vrijednosti za učenike	68	3,94	0,86			
Nezavisnost	Osobne vrijednosti	68	4,94	0,68	-3,984	67	0,000

	Poželjne vrijednosti za učenike	68	5,28	0,64			
Tradicija	Osobne vrijednosti	68	3,20	1,04	-2,532	67	0,014
	Poželjne vrijednosti za učenike	68	3,42	0,86			
Univerzalizam	Osobne vrijednosti	68	4,93	0,73	-7,240	67	0,000
	Poželjne vrijednosti za učenike	68	5,31	0,64			

7.3. Načini kojim bi budući nastavnici prenosili vrijednosti svojim učenicima u budućnosti

Glede načina prenošenja vrijednosti, ispitanici budući nastavnici smatraju kako će to najčešće činiti *vlastitim ponašanjem tako što će biti primjer svojim učenicima* (M=4,74; SD=0,50) te *načinom na koji se odnose prema učenicima* (M=4,74; SD=0,50). Također smatraju kako će vrijednosti vrlo često prenositi i *načinom na koji se odnose prema kolegama i drugim zaposlenicima škole* (M=4,60; SD=0,60). Zbog navedenog možemo reći kako su budući nastavnici svjesni svoje buduće uloge kao modela ponašanja, odnosno uzora. Nastavnika kao moralnog uzora kao jednu od najvažnijih osobina nastavnika potvrdila je istraživanjem Relja (2006). Međusobnu komunikaciju, suradnju, međuljudske odnose svih zaposlenika škole i kolegijalnost u istraživanju Brust-Nemet i Mlinarević (2016) najveći dio učitelja procijenio je kao najveći doprinos pozitivnoj kulturi škole (njih 44%), dok je na drugom mjestu osobna kultura djelatnika (12%). Najveći postotak učitelja (68,1%) odgovorio je kako su upravo oni sami najodgovorniji čimbenik kulture škole što govori o svijesti vlastite važnosti i odgovornosti. Pozitivna školska kultura djeluje na uspješnu realizaciju ciljeva, motivaciju nastavnika i postignuće učenika (Vrcelj, 2003).

Ispitanici smatraju kako će vrijednosti vrlo često promicati i *odabirom jasnih primjera koje će prikazati učenicima* (M=4,63; SD= 0,60), *verbalnom i neverbalnom komunikacijom u radu s učenicima* (M=4,50, SD=0,63), a često i s *odabirom aktivnosti za učenike* (M=4,34; SD=0,68), *navođenjem jasnih uputa o ponašanju učenika u razredu* (M=4,24; SD=0,93), *odabirom pojedinih nastavnih metoda i socijalnih oblika rada* (M=4,13; SD=0,64), *stavljanjem naglaska na pojedine teme u okviru sadržaja predmeta koji će predavati* (M=4,07; SD=0,72), *uključivanjem ishoda učenja i sadržaja iz međupredmetnih tema u predmet koji će predavati* (M=3,90, SD=0,77). Slično navode i nastavnici u istraživanju koje je provela Ledić (1999), koji izdvajaju razgovor, izražavanje mišljenja, osobne primjere i primjere iz života te

metodu grupnog rada. Upravo nabrojanim odabirom nastavnih metoda, komunikacijom, odgojno-obrazovnim radom i ponašanjem nastavnika upravljaju pojedine vrijednosti nastavnika (Mlinarević i Brust-Nemet, 2012). Nastavnikovo ponašanje u razredu, odnos koji ima prema učenicima i kolegama, predmet koji poučava, nastavnikove osobine i prioritetne vrijednosti čine skriveni kurikulum koji prenosi, učvršćuje ili blokira određene vrijednosti (Veugelers i Vedder, 2003, prema Mlinarević, 2016).

7.3.1. *Pristupi odgoju za vrijednosti budućih nastavnika*

Osim što nastavnici trebaju osvijestiti svoje osobne vrijednosti i stavove kako bi mogli kritički promišljati svoju ulogu u promicanju vrijednosti (Hooper i sur., 2003), također je već spomenuto kako je važno da nastavnici aktivno nadziru i promišljaju kakve moralne poruke odašilju svojim učenicima zbog uloge koji nastavnici imaju u poučavanju vlastitim primjerom, te da osvijeste načine na koje izražavaju vlastite vrijednosti kroz svoj rad (Goodman, 1998, Willemse i sur., 2005; prema Rakić i Vukušić, 2010). Prema odgovorima ispitanika, u svom budućem odgojno-obrazovnom radu će vrlo često *promišljati kakve moralne poruke šalju učenicima svojim ponašanjem* ($M=4,65$; $SD=0,48$) te često *promišljati o vlastitim vrijednostima i sklonostima* ($M=4,38$; $SD=0,65$) i *osvijestiti načine na koje izražavaju vlastite vrijednosti kroz svoj rad* ($M=4,34$; $SD=0,72$), prema čemu možemo zaključiti da budući nastavnici prepoznaju važnost osvješćivanja vlastitih vrijednosti i načina izražavanja istih, te odgovornu i složenu ulogu koju imaju u promicanju vrijednosti.

Kada je riječ o izravnom i neizravnom pristupu, budući nastavnici ocijenili su da će nešto češće koristiti neizravni pristup ($M=4,42$; $S=0,42$) u odnosu na izravni ($M=4,10$; $SD=0,51$). Ipak, ocijenili su kako će *najčešće ohrabrivati učenike da se ponašaju u skladu s vrijednostima kao što su hrabrost, odgovornost, prijateljstvo i slično* ($M=4,71$; $SD=0,59$), što je karakteristika izravnog pristupa. Zatim slijedi tvrdnja koja pripada neizravnom pristupu *Smatram kako ću u svom budućem odgojno-obrazovnom radu stavljati naglasak na kreativno mišljenje, rješavanje problema i zaključivanje* ($M=4,65$; $SD=0,57$). Budući nastavnici su procijenili kako će također vrlo često *kod učenika razvijati vještine kritičkog mišljenja (razumijevanje logike i moralnih dispozicija, biti otvorena uma, biti nepristran itd.)* ($M=4,56$; $SD=0,58$) te *poticati učenike da razjašnjavaju vlastite, individualne vrijednosti* ($M=4,50$; $SD=5,00$). Prema viziji Okvira nacionalnoga kurikuluma (2017), sustav odgoja i obrazovanja Republike Hrvatske trebao bi omogućavati djeci i mladima da se razvijaju u osobe koje su sposobne rješavati probleme, donositi odluke te kritički i kreativno misliti, s čime se slažu i budući nastavnici u ovom istraživanju. Važnost kritičkog mišljenja, kreativnosti i rješavanja

problema prepoznaju i mnogi autori i institucije (Staničić, 2006, Relja, 2010, The Partnership for 21st Century Skills, 2010, CEU, 2015, Eurydice, 2016). Budući nastavnici procjenjuju kako će često *otvoreno i izravno poučavati temeljne vrijednosti i vrline koje se smatraju zajedničke svim ljudima* (M=4,38; SD=0,71), *omogućiti učenicima da sami uvide što je ispravno* (M=4,35; SD=0,62), *pokušati učenicima usaditi socijalno poželjne vještine* (M=4,21, SD=0,72), *s učenicima diskutirati o moralnim dilemama* (M=4,04, SD=0,85) i *primjenjivati različite odgojno-obrazovne programe i aktivnosti za izgradnju samopoštovanja, obrazovanje o drogama, upravljanje sukobom i slično* (M=3,88; SD=0,90). Procjenjuju kako će povremeno *s učenicima proučavati biografije osoba koje mogu služiti kao primjer i uzor* (M=3,31, SD=1,01).

Budući nastavnici dakle planiraju koristiti oba pristupa u svom budućem odgojno-obrazovnom radu što i jest najoptimalniji put za razvoj autonomne vrijednosne orijentacije i samosvijesti kod učenika, ukoliko se iz oba pristupa uzme ono najbolje. Podržavanje i promicanje univerzalnih vrijednosti, što je karakteristika izravnog pristupa te vještina razmišljanja, što je karakteristika neizravnog pristupa omogućuju poučavanje učenika određenim vrijednostima uz kritičko mišljenje, propitivanje i diskusiju. U takvom modelu do izražaja dolaze univerzalne vrijednosti, kritičko mišljenje, samostalnost učenika i moral (Rakić i Vukušić, 2010).

7.3.2. Razlike s obzirom na spol, godinu i smjer studija

Kako bi se ustvrdilo postoji li razlika kod načina kojim bi budući nastavnici prenosili svojim budućim učenicima s obzirom na spol, godinu i smjer studija provedeni su t-testovi za nezavisne uzorke, te Mann Whitney test kada su preduvjeti bili narušeni. Testirao se izravni i neizravni pristup, te svaka varijabla pojedinačno.

S obzirom na spol, uočene su statistički značajne razlike kod tri varijable: „*Smatram kako ću u svom budućem odgojno-obrazovnom radu vrijednosti prenositi načinom na koji se odnosim prema svojim kolegama i drugim zaposlenicima škole*“ ($t(66)=3,301$; $p=0,002$) za što buduće nastavnice (M=4,70; SD=0,53) smatraju da će to činiti češće u odnosu na buduće studente (M=4,09; SD=0,70). Vrijednost $\eta^2=0,14$ pokazuje velik utjecaj. Isto tako, buduće nastavnice (M=4,63; SD=0,52) smatraju kako će vrijednosti prenositi češće *verbalnom i neverbalnom komunikacijom u radu s učenicima* ($t(66)=4,389$; $p=0,000$) od budućih nastavnika (M=3,82; SD=0,75), gdje je vrijednost $\eta^2=0,22$ pokazuje velik utjecaj. Buduće nastavnice (M=4,25; SD=0,58) također smatraju kako će vrijednosti češće od budućih nastavnika

($M=3,55$; $SD=0,69$) prenositi *odabirom pojedinih nastavnih metoda i socijalnih oblika rada* ($t(66)=3,579$; $p=0,001$), a vrijednost $\eta^2=0,16$ pokazuje velik utjecaj.

Tablica 18. Razlike u načinu na koji budući nastavnici planiraju prenositi vrijednosti budućim učenicima s obzirom na spol (*t-test za nezavisne uzorke*)

Varijabla – smatram kako ću u svom budućem odgojno-obrazovnom radu vrijednosti prenositi:	Spol	N	M	SD	t	df	p
Načinom na koji se odnosim prema svojim kolegama i drugim zaposlenicima škole.	Ženski (Ž)	57	4,70	0,53	3,301	66	0,002
	Muški (M)	11	4,09	0,70			
Verbalnom i neverbalnom komunikacijom u radu s učenicima.	Ženski (Ž)	57	4,63	0,52	4,389	66	0,000
	Muški (M)	11	3,82	0,75			
Odabirom pojedinih nastavnih metoda i socijalnih oblika rada.	Ženski (Ž)	57	4,25	0,58	3,579	66	0,001
	Muški (M)	11	3,55	0,69			

Kod varijable „*Smatram kako ću svom budućem odgojno-obrazovnom radu vrijednosti prenositi načinom na koji se odnosim prema učenicima*“ rezultati Levenovog testa upućuju da je pretpostavka o jednakosti varijanci narušena, stoga je provedena neparametrijska zamjena: Mann Whitney test. Buduće nastavnice ($C=5$; $IQ3-1=0$) smatraju kako će vrijednosti prenositi načinom na koji se odnose prema učenicima češće u odnosu na buduće nastavnike ($C=4$; $IQ3-1=1$) ($U=154,500$, $Z=-3,590$, $p=0,000$), a veličina efekta je srednja ($r=0,43$). I ovdje valja naglasiti kako je broj ispitanica ($N=57$) znatno veći od broja ispitanika ($N=11$), što treba uzeti u obzir.

Varijable kod kojih je pronađena razlika po spolu odnose se na komunikaciju i odnose. Brojna istraživanja koja se bave spolnim razlikama pokazala su kako postoje razlike između žena i muškaraca u odnosima prema drugima u društvu: dok se žene trude biti socijalnije u interakciji s drugima, muškarci cijene svoju neovisnost. Žene su općenito društveno emocionalnije u interakcijama s drugima, dok su muškarci neovisniji i manje emotivni (Eagly, 1987, Chodorow, 1978, Miller, 1976). Mnoga istraživanja koja su ispitivala spolne razlike u stilovima komunikacije pokazala su kako su muškarci prvenstveno usmjereni na ciljeve i rezultate, dok su žene primarno usmjerene na odnos i cijene bliskost i intimnost u interakciji s drugim ljudima (Tannen, 1990, Gray, 1992). Također, žene se za postizanje cilja koriste stilovima vođenja orijentiranim na odnose, dok se muškarci orijentiraju na zadatke (Gray,

1992, Eagly, 1987, Eagly i Karau, 2002). Naravno, stilovi komunikacije i vođenja te njihova uspješnost ovise o situaciji. Kada se govori o spolnim razlikama u stilu komuniciranja i vođenja, treba biti oprezan zbog rodni stereotipa koji mogu imati negativne implikacije.

T-testom za nezavisne uzorke utvrđeno je kako ne postoje statistički značajne razlike kod načina kojim bi budući nastavnici prenosili vrijednosti učenicima između budućih nastavnika na prvoj godini diplomskog studija (N=35) i drugoj godini diplomskog studija (N=33). Prema tome možemo reći kako godina studija nema veliku ulogu kod načina prenošenja vrijednosti učenicima.

Kod varijable „*Smatram kako ću u svom budućem odgojno-obrazovnom radu vrijednosti prenositi odabirom jasnih primjera koje ću prikazati učenicima*“ rezultati Levenovog testa upućuju da je pretpostavka o jednakosti varijanci narušena, stoga je provedena neparametrijska zamjena: Mann Whitney test. Budući nastavnici koji studiraju u području tehničkih i prirodnih znanosti (C=5; IQ3-1=1) smatraju kako će vrijednosti češće prenositi odabirom jasnih primjera koje će prikazati učenicima u odnosu na buduće nastavnike koji studiraju u području društvenih i humanističkih znanosti (C=5; IQ3-1=0) (U=245,500, Z=-1,984, p=0,047), a veličina efekta je mala (r=0,24). T-testovima za nezavisne uzorke utvrđeno je kako ne postoje statistički značajne razlike kod ostalih varijabli koje se odnose na načine kojim bi budući nastavnici prenosili vrijednosti učenicima između budućih nastavnika koji studiraju u području društvenih i humanističkih znanosti (N=53) te tehničkih i prirodnih znanosti (N=13). I ovdje su budući nastavnici koji studiraju kombinaciju navedenih znanosti izuzeti iz analize zbog malog broja (N=2).

Kada je riječ o izravnom i neizravnom pristupu, t-testovima utvrđeno je kako ne postoje statistički značajne razlike s obzirom na spol, godinu i smjer studija. Dakle, spol, godina studija i smjer studija nemaju značajnu ulogu kod korištenja određenog pristupa odgoju za vrijednosti.

8. Zaključak

Danas je prevladao stav kako vrijednosno neutralna škola ne postoji, budući da obrazovanja nema bez odgoja. Odgoj pak uvijek pretpostavlja vrijednosti koje se procesom socijalizacije prenose novim generacijama (Pavičić Vukičević, 2019). Škola uz obitelj ima najveću ulogu kod prijenosa vrijednosti, stoga je važno da kao društvena institucija od izuzetne važnosti za razvoj društva, promišlja o vrijednostima. Prema vrijednostima pojedinci biraju svoje akcije, vrednuju ljude i događaje, objašnjavaju svoje akcije i vjerovanja (Schwartz, 1999, prema Mrnjaus, 2008), a usvajanje vrijednosti u životu mladih važno je za njihovo odrastanje, stjecanje identiteta te cjelokupno ponašanje (Lebedina Manzoni, 2007). Obrazovni sustav prenosi, formira, učvršćuje ili blokira određene vrijednosti putem kurikuluma i skrivenog kurikuluma, a nastavnici su nezamjenjivi u promicanju vrijednosti gdje važnu ulogu imaju i njihove osobne vrijednosti. Kako bi nastavnik mogao poticati temeljne vrijednosti kod učenika, nužno je da ih posjeduje i on sam te da se one u radu s učenicima odražavaju (Sablić i Blažević, 2015). Vrijednosti nastavnika upravljaju njegovim ponašanjem, odabirom nastavnih metoda, komunikacijom i odgojno-obrazovnim radom, a često su neosviještene. Čine dio skrivenog kurikuluma i izravno utječu na kulturu škole (Mlinarević i Brust-Nemet, 2012).

Kada je riječ o osobnim vrijednostima budućih nastavnika, rezultati su pokazali kako ispitanici budući nastavnici smatraju da u najvećoj mjeri posjeduju vrijednosti nezavisnosti, univerzalizma i dobrohotnosti, što znači da im je važna sloboda djela i misli, kreativnost, istraživanje novog, razumijevanje, prihvaćanje, poštovanje i zaštita svih ljudi i prirode te unapređivanje dobrobiti ljudi s kojima su često u kontaktu. Gledajući specifične vrijednosti pojedinačno, najviše rangirane su odanost, jednakost i uslužnost (pomaganje). Vrijednosti koje su budući nastavnici visoko rangirali mogu se povezati sa Strategijom obrazovanja, znanosti i tehnologije, Nacionalnim okvirnim kurikulumom i Okvirom nacionalnoga kurikuluma. Vrijednosti poput stjecanja novih znanja, pomaganja drugima, življenje u skladu s moralnim načelima i doprinosa društvu povezane su s uspjehom u životu, većom socijalnom odgovornošću, svrhovitim i strukturiranim provođenjem slobodnog vremena, pa je činjenica da su budući nastavnici visoko procijenili te ili slične vrijednosti ohrabrujuća (Ajduković, 1989, Franc i sur., 2002, prema Ferić, 2009). Budući da je ovu grupu pitanja riješio veći broj ispitanika, prikazani su rezultati dobiveni na manjem i na većem uzorku, između kojih nema značajnije razlike. Ispitane su razlike s obzirom na spol, godinu studija i smjer studija, te su utvrđene statistički značajne razlike samo s obzirom na spol kod vrijednosti poticaj, konformizam i hedonizam, kojima su buduće nastavnice pridavale veći značaj od budućih

nastavnika, no potrebno je naglasiti kako uzorak istraživanja s obzirom na spol nije ravnomjeran (veći broj budućih nastavnica).

Kao vrijednosti koje bi učenici trebali posjedovati ispitanici su istakli također univerzalizam, nezavisnost i dobrohotnost, a kao specifične vrijednosti uslužnost (pomaganje), jednakost, odanost, kreativnost, društvena pravda, razumijevanje i očuvanje okoliša. Vidimo kako su visoko ocijenjena neka univerzalna etička načela prema kojima treba voditi mlade, poput pravde, jednakosti i poštivanja dostojanstva ljudskih bića kao pojedinaca (Ledić, 1999), a vrijednosti se također mogu povezati s Okvirom nacionalnoga kurikuluma (2017). Utvrđene su razlike s obzirom na spol kod motivacijskih tipova konformizam, dobrohotnost, hedonizam, postignuće i sigurnost koje buduće nastavnice procjenjuju značajnijim od budućih nastavnika, dok razlike po godini i smjeru studija nisu utvrđene. Gledamo li rang osobnih vrijednosti ispitanika te poželjnih vrijednosti za učenike, on je približno jednak, no utvrđena je statistički značajna razlika kod svih motivacijskih tipova osim hedonizma: budući nastavnici željeli bi da njihovi učenici značajno više posjeduju ove vrijednosti nego što procjenjuju da ih oni sami posjeduju.

Glede načina prenošenja vrijednosti, budući nastavnici smatraju kako će to najčešće činiti vlastitim ponašanjem tako što će biti primjer svojim učenicima, zatim načinom na koji se odnose prema učenicima te kolegama i drugim zaposlenicima škole, što znači da su svjesni svoje buduće uloge kao modela ponašanja. Budući nastavnici prepoznaju važnost osvješćivanja vlastitih vrijednosti i načina izražavanja istih, te složenu i odgovornu ulogu koju imaju u promicanju istih. Varijable kod kojih je pronađena razlika po spolu odnose se na komunikaciju i odnose: buduće nastavnice su procijenile da će na taj način češće prenositi vrijednosti u odnosu na buduće nastavnike. Budući nastavnici su procijenili kako će vrlo često koristiti neizravni pristup odgoju za vrijednosti, te često izravni pristup, gdje nema razlika s obzirom na spol, godinu i smjer studija. Rezultati su pokazali kako budući nastavnici planiraju stavljati naglasak na univerzalne vrijednosti, ali i kritičko mišljenje i samostalnost učenika.

Vrijednosti treba istraživati u skladu s aktualnim društvenim okolnostima, a posebice su vrijedna istraživanja vrijednosnih orijentacija mladih radi potpunijeg razumijevanja pozicije njihovih vrijednosnih opredjeljenja i njihova ponašanja. Ovo istraživanje pružilo je uvid u vrijednosne orijentacije redovitih studenata studijskim programima nastavničkog usmjerenja na Sveučilištu u Rijeci te može biti poticaj za daljnja istraživanja na većem, reprezentativnom uzorku. Postoji mišljenje kako bi se vrijednosni prioriteti i orijentacije budućih učitelja,

nastavnika i odgajatelja trebali promatrati ne samo na opažajnoj razini, već kao razvojni fenomen (Bojović, Vasiljević i Sudzilovski, 2015). Osim navedenog, daljnja istraživanja vrijednosti u odgojno-obrazovnom kontekstu potrebna su i zbog toga što ne postoji konsenzus oko toga koje vrijednosti treba promicati u odgojno-obrazovnom radu, već postoje različita mišljenja raznih autora. Također se nameće pitanje osposobljenosti nastavnika za tako važan zadatak.

9. Popis tablica

Tablica 1. Upitnik vrijednosti (Rokeach, 1973, prema Ferić, 2009).	12
Tablica 2. Tipovi vrijednosti, njihovi motivacijski ciljevi i specifične vrijednosti koje ih predstavljaju (Schwartz, 1992, prema Ferić, 2009).	13
Tablica 3. Strukturalni odnosi između 10 motivacijskih tipova vrijednosti (Schwartz, 1992, prema Ferić, 2009).	14
Tablica 4. Schwartz Value Survey (Schwartz, 1994, prema Ferić, 2009)	16
Tablica 5. Struktura ispitanika (koji su u potpunosti riješili upitnik) prema spolu.....	36
Tablica 6. Struktura ispitanika (koji su u potpunosti riješili anketu) prema godini studija.....	37
Tablica 7. Struktura ispitanika (koji su u potpunosti riješili anketu) prema smjeru studija	37
Tablica 8. Razlike u prioritetnim motivacijskim tipovima vrijednosti s obzirom na spol (t-test za nezavisne uzorke)	43
Tablica 9. Struktura ispitanika (za prve dvije grupe pitanja) prema spolu	44
Tablica 10. Struktura ispitanika (za prve dvije grupe pitanja) prema godini studija.....	44
Tablica 11. Struktura ispitanika (za prve dvije grupe pitanja) prema smjeru studija	45
Tablica 12. Usporedba prioritetnih motivacijskih tipova budućih nastavnika s manjim i većim brojem ispitanika.....	46
Tablica 13. Usporedba prioritetnih specifičnih vrijednosti budućih nastavnika s manjim i većim brojem ispitanika.....	46
Tablica 14. Razlike u motivacijskim tipovima vrijednosti s obzirom na spol na većem uzorku (t-test za nezavisne uzorke).....	48
Tablica 15. Razlike u poželjnim motivacijskim tipovima za učenike s obzirom na spol (t-test za nezavisne uzorke).....	51
Tablica 16. Usporedba osobnih prioritetnih motivacijskih tipova budućih nastavnika i vrijednosti koje budući nastavnici smatraju poželjnima za učenike	52
Tablica 17. Razlike između osobnih prioritetnih motivacijskih tipova budućih nastavnika te poželjnih motivacijskih tipova za njihove buduće učenike (t-test za zavisne uzorke)	53
Tablica 18. Razlike u načinu na koji budući nastavnici planiraju prenositi vrijednosti budućim učenicima s obzirom na spol (t-test za nezavisne uzorke)	57

10. Literatura

1. Antić, S. (2000). *Rječnik suvremenog obrazovanja: obrazovanje u trendu 21. stoljeća*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor.
2. Barni D., Russo, C. i Danioni, F. (2018). Teachers' Values as Predictors of Classroom Management Styles: A Relative Weight Analysis. *Front. Psychol.* 9:1970. Preuzeto s: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01970>
3. Bassett, J. F., Snyder, T. L., Rogers, D. T., and Collins, C. L. (2013). Permissive, authoritarian, and authoritative instructors: applying the concept of parenting styles to the college classroom. *Individ. Differ. Res.* 11, 1–11.
4. Bljubašić Kuzmanović, V. i Simel, S. (2010). Odnos univerzalnih i ponašajnih vrijednosti mladih. *Školski vjesnik: časopis za pedagoška i školska pitanja*, 59 (3), 363-368.
5. Bojović, Ž., Vasiljević, D. i Sudzilovski, D. (2015). Vrijednosti i vrijednosne orijentacije studenata, budućih učitelja i odgojitelja. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje* 17 (4), 11-35. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=225717
6. Bratanić, M. (1993). *Mikopedagogija: interakcijsko-komunikacijski aspekt odgoja: priručnik za studente i nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga.
7. Brust-Nemet, M. i Mlinarević, V. (2016). Procjene učitelja o kulturi škole. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja* 62 (1), 93-103. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/165107>
8. Buchberger, I. (2012). *Priručnik kritičkog mišljenja, slušanja i čitanja*. Rijeka: Universitas.
9. Buchberger, I., Bolčević, V. i Kovač, V. (2017). Kritičko mišljenje u obrazovanju: dosadašnji doprinosi i otvoreni smjerovi. *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja*, 24 (1), 109-129. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/192820>
10. Chodorow, N. (1978). *The reproduction of mothering: Psychoanalysis and sociology of gender*. Berkeley: University of California Press.
11. Cindrić, M. (1995). *Profesija učitelj u svijetu i Hrvatskoj*. Velika Gorica – Zagreb: Persona.

12. Council of the European Union (2015), *Declaration on promoting citizenship and the common values of freedom, tolerance and non-discrimination through education*. Preuzeto s: https://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/news/2015/document/s/citizenship-education-declaration_en.pdf
13. Council of the European Union (2016), *Developing media literacy and critical thinking through education and training – Council conclusions*. Preuzeto s: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9641-2016-INIT/en/pdf>
14. Eagly, A. H. (1987). *Sex differences in social behavior: A social-role interpretation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
15. Eagly, A. H., & Karau, S. J. (2002). Role congruity theory of prejudice toward female leaders. *Psychological Review*, 109, 573–598. Preuzeto s: <https://doi.org/10.1037/0033-295X.109.3.573>
16. Ellis, A. K. (2004). *Exemplars of Curriculum Theory. Larchmont*. New York: Eye on Education, Inc.
17. European Commission; EACEA i Eurydice (2016), *Promoting citizenship and the common values of freedom, tolerance and non-discrimination through education: Overview of education policy developments in Europe following the Paris Declaration of 17 March 2015*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Preuzeto s: <https://doi.org/10.2797/396908>
18. Ferić, I. (2009). *Vrijednosti i vrijednosni sustavi: psihologijski pristup*. Zagreb: Alinea.
19. Glasser, W. (2005). *Kvalitetna škola: škola bez prisile*. Zagreb: Educa.
20. Gray, J. (1992). *Men are from Mars, Women are from Venus: a Practical Guide for Improving Communication and Getting What You Want in a Relationship*. New York: HarperCollins.
21. Hentig, Hartmut von. (2007). *Kakav odgoj želimo?* Zagreb: Educa.
22. Hooper, C., Zbar, V., Brown, D., Bereznicki, B. (ur.) (2003). Values education study: Literature review. *Values education study – Final report*. Melbourne: Curriculum Corporation. Preuzeto s: http://www.curriculum.edu.au/verve/resources/VES_Final_Report14Nov.pdf

23. Hrvatić, N., Piršl, E. (2007). Kurikulum pedagoške izobrazbe učitelja, U: V. Previšić, (ur.), *Kurikulum: teorije-metodologija-sadržaj-struktura*, Zagreb: Školska knjiga, 385 – 412.
24. Jerald, C.D. (2006). School Culture: „The Hidden Curriculum.“ Issue Brief. Elementary Secondary Education. Washington. Preuzeto s: <https://eric.ed.gov/?q=+the+hidden+curriculum.&ft=on&pg=3&id=ED495013>
25. Jurčić, M. (2012). *Pedagoške kompetencije suvremenog učitelja*. Zagreb: Recedo.
26. Jurić, V. (2007). Kurikulum suvremene škole. U: V. Previšić (ur.), *Kurikulum: teorije-metodologija-sadržaj-struktura*. Zagreb: školska knjiga, 253-303.
27. Kelly, A. V. (2011). *The Curriculum. Theory and practice*. London: Sage Publications Limited.
28. Konvencija o pravima djeteta, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 12/1993.
29. Kostović Vranješ, V. (2016). Inicijalno obrazovanje i profesionalno usavršavanje učitelja usmjereno prema osposobljavanju za promicanje obrazovanja za održivi razvoj. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu* 6 (7), 166-188. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/154589>
30. Lazarević, D. i Janjetović, D. (2003). Vrednosne orijentacije studenata budućih vaspitača. *Zbornik instituta za pedagoška istraživanja*, 35, 289-307. Preuzeto s: <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0579-6431/2003/0579-64310335289L.pdf>
31. Lebedina Manzoni, M. (2007). Vrijednosti za odgoj i samoodgoj. *Dijete i društvo*, 9 (2), 367-381.
32. Ledić, J. (1999). *Škola i vrijednosti*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.
33. Male, B. (2012). *The Primary Curriculum Design Handbook: Preparing Our Children for the 21st Century*. London: Continuum International Publishing Group.
34. Marsh, C.J. (1994). *Kurikulum: temeljni pojmovi*. Zagreb: Educa.
35. Miller, J. B. (1976). *Toward a new psychology of women*. Boston: Beacon Press.
36. Miljević-Ridički, R., Miljković, D., Pavličević-Franić, D., Rijavec, M., Vizek-Vidović, V., Vlahović-Štetić, V., Zarevski, P. (2000). *Učitelji za učitelje: primjeri provedbe načela aktivne/efikasne škole*. Zagreb: IEP.

37. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (MZO). (2017). *Okvir nacionalnog kurikulumu*. Preuzeto s: https://mzo.hr/sites/default/files/dokumenti/2017/OBRAZOVANJE/NACION-KURIK/okvir_nacionalnoga_kurikuluma.pdf.
38. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (MZOS). (2011). *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta.
39. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (MZOS). (2014). *Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta.
40. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (MZOS). (2020). *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta.
41. Mlinarević, V. i Brust-Nemet, M. (2012). *Izvanastavne aktivnosti u školskom kurikulumu*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja strossmayera u Osijeku, Učiteljski fakultet.
42. Mlinarević, V. (2016). Implicitne poruke u skrivenom kurikulumu suvremene škole. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 62 (2), 13–25. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/179014>
43. Mrnjaus, K. (2007). Studenti i vrijednosti u Austriji i Hrvatskoj. *Pedagogijska istraživanja*, 4 (1) 57-77. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=174898
44. Mrnjaus, K. (2008). *Pedagoška promišljanja o vrijednostima*. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
45. Mušanović, M. (2001). Odgojno-obrazovne filozofije učitelja i akcijska istraživanja. U: *Teorijsko-metodološka utemeljenost pedagoških istraživanja*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci, 133 – 143.
46. Pasarić, B. (2003). *Vrednovanje obrazovne djelatnosti – metodološka studija, I. dio*. Rijeka: Vlastita naklada.
47. Pavičić Vukičević, J. (2013). Uloga implicitne teorije nastavnika u skrivenom kurikulumu suvremene škole. *Pedagogijska istraživanja*, 10 (1), 119–131. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/126478>

48. Pavičić Vukičević, J. (2019). Suvremene kurikulumske polemike. *Zbornik sveučilišta Libertas*, 4 (4), 203-218. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/226947>
49. Pavić, S. (2013). *Vrednovanje ususret novim izazovima*. Zagreb: Inspired By Learning.
50. Previšić, V. (2003). Suvremeni učitelj: odgojitelj-medijator-socijalni integrator. U: Prskalo, I., Vučak, S. (ur.), *Učitelj-učenik-škola*. Petrinja: VUŠ, HPKZ.
51. Previšić, V. (2005). Kurikulum suvremenog odgoja i škole: metodologija i struktura. *Pedagoška istraživanja*, 2 (2), 165-172. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/139327>
52. Previšić, V. (2007). *Kurikulum, teorija- metodologija-sadržaj-struktura*. Zagreb: Školska knjiga.
53. Previšić, V. (2010). Socijalno i kulturno biće škole: kurikulumske perspektive. *Pedagoška istraživanja*, 7 (2), 165-174. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/118099>
54. Pudelko, C. E., and Boon, H. J. (2014). Relations between teachers' classroom goals and values: a case study of high school teachers in Far North Queensland, Australia. *Austr. J. Teach. Educ.* 39, 14–36. Preuzeto s: <https://doi.org/10.14221/ajte.2014v39n8.1>
55. Rafajac, B. (1991). *Odgoj kao razvoj autonomne vrijednosne svijesti*. Rijeka: Pedagoško društvo.
56. Rakić, V. i Vukušić, S. (2010). Odgoj i obrazovanje za vrijednosti. *Društvena istraživanja*, 19 (4-5), 771-795. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/60114>
57. Rechter, E., and Sverdlik, N. (2016). Adolescents' and teachers' outlook on leisure activities: personal values as a unifying framework. *Pers. Individ. Differ.* 99, 358–367. Preuzeto s: <https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.04.095>
58. Reić Ercegovac, I. i Koludrović, M. (2012). Uloga životnih vrijednosti u objašnjenju stavova prema razvodu braka - međugeneracijska i unutarobiteljska perspektiva. *Sociologija i prostor*, 50 (2), 257-273. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/89174>
59. Relja, J. (2006). Kako se učenici osjećaju u školi. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja* 52 (15-16), 87-96. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/25033>
60. Relja, J. (2010). Odgojni rad stručnog suradnika pedagoga s učenicima. *Napredak*, 151 (2), 254-267. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/82851>

61. Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. New York: The Free Press.
62. Sablić, M. i Blažević, I. (2015). Stavovi učitelja prema vrijednostima kao temeljnim sastavnicama nacionalnog okvirnog kurikuluma. *Školski vjesnik: časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu* 64 (2), 251-265. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=219332
63. Sekulić-Majurec, A. (2005). Kurikulum nove škole-istraživački izazov školskim pedagogima. *Pedagoškijska istraživanja* 2 (2), 267-276. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/139318>
64. Somolanji, I. i Bognar, L. (2008). Kreativnost u osnovnoškolskim uvjetima. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 54 (19), 87-94. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/24067>
65. Staničić, S. (2006). Upravljanje ljudskim potencijalom u školstvu. *Odgojne znanosti*, 8, 2 (12), 515-533. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/23543>
66. Tannen, D. (1990). *You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation*. New York: Ballantine Books.
67. The Partnership for 21st Century Skills. (2010). Dostupno na: <https://battelleforkids.org/networks/p21>
68. Uibu, K., and Kikas, E. (2014). Authoritative and authoritarian-inconsistent teachers' preferences for teaching methods and instructional goals. *Education* 42, 5–22. Preuzeto s: <https://doi.org/10.1080/03004279.2011.618808>
69. UNESCO, (2007). *Prema društvima znanja*. Zagreb: Educa.
70. Vican, D. (2006). Odgoj i obrazovanje u Hrvatskoj u kontekstu europskih vrijednosti. *Pedagoškijska istraživanja*, 3 (1), 9-19. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=205374
71. Vidović Vizek, V. i Domović, V. (2013). Učitelji u Europi – glavni trendovi, pitanja i izazovi. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje* 15 (3), 219-250. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=164782&fbclid=IwAR1TqC3PeEnMazyfCxl7SIetKep9wtoY2oqchp7UfEn05QsrugLqTwaTRg4

72. Vrcelj, S. (2003). Školska kultura – faktor kvalitete. U: Kramar, M. i Duh, M. (ur.): *Didaktični in metodični vidiki prenove in razvoja izobraževanja: knjiga referatov z 2. mednarodnega znanstvenega posveta*. Maribor: Pedagoški fakultet.
73. Vujčić, V. (1987). *Sistem vrijednosti i odgoja*. Zagreb: Školske novine.
74. Vujičić, L. (2011). *Istraživanje kulture odgojno-obrazovne ustanove*. Zagreb: Mali profesor.
75. Vukasović, A. (2010). Moralna preobrazba u teleologijskom i aksiologijskom ozračju. *Odgovne znanosti*, 12 (1), 97-117. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/89816>.
76. Wentzel, K. R. (2002). Are effective teachers like good parents? Teaching styles and student adjustment in early adolescence. *Child Dev.* 73, 287–301. Preuzeto s: <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00406>

1. Sljedeće tvrdnje opisuju profile različitih osoba. Molim Vas da na skali od 1 (uopće nije poput mene) do 6 (jako poput mene) procijenite koliko Vam je osoba slična.

	KOLIKO VAM OVA OSOBA SLIČI?					
	jako poput mene	poput mene	nešto poput mene	malo poput mene	nije poput mene	uopće nije poput mene
1. Važno joj je smišljati nove ideje i biti kreativna. Voli raditi stvari na svoj originalan način.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Važno joj je da bude bogata. Želi imati puno novca i skupe stvari.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Misli da je važno da se svaku osobu na svijetu tretira jednako. Vjeruje da svi trebaju imati jednake šanse u životu.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Vrlo joj je važno da pokazuje svoje sposobnosti. Želi da se ljudi dive onome što čini.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. Važno joj je da živi u sigurnim okruženjima. Izbjegava sve što bi moglo ugroziti njenu sigurnost.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. Misli da je važno činiti puno različitih stvari u životu. Uvijek traži nove stvari da ih isproba.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7. Vjeruje da ljudi trebaju činiti ono što im se kaže. Misli da ljudi trebaju stalno slijediti pravila, čak i onda kada ih nitko ne gleda.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8. Važno joj je da sluša ljude koji su različiti od nje. Čak i kada se ne slaže s njima, ipak ih želi razumjeti.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9. Misli da je važno ne tražiti više od onoga što se ima. Vjeruje da ljudi trebaju biti zadovoljni s onim što imaju.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10. Traži svaku moguću priliku da se zabavi. Važno joj je da čini stvari koje joj pružaju zadovoljstvo.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
11. Važno joj je da donosi vlastite odluke o onome što čini. Voli biti slobodna sama planirati i izabrati svoje aktivnosti.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12. Vrlo joj je važno pomoći ljudima oko sebe. Želi se brinuti za njihovu dobrobit.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
13. Važno joj je biti vrlo uspješna. Voli impresionirati druge ljude.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
14. Vrlo joj je važno da je njezina zemlja sigurna. Misli da država mora biti na oprezu protiv unutarnjih i vanjskih prijetnji.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
15. Voli riskirati. Uvijek traži avanture.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
16. Važno joj je da se uvijek ponaša prikladno. Želi izbjeći činiti bilo što za što bi ljudi rekli da je krivo.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
17. Važno joj je da bude zadužena za nešto i kaže drugima što da čine. Želi da ljudi čine ono što ona govori.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
18. Važno joj je da bude odana/lojalna svojim prijateljima. Želi se posvetiti ljudima koji su joj bliski.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

KOLIKO VAM OVA OSOBA SLIČI?

	jako poput mene	poput mene	nešto poput mene	malo poput mene	nije poput mene	uopće nije poput mene
19. Jako vjeruje da se ljudi trebaju brinuti za prirodu. Važna joj je briga o okolišu.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
20. Religijsko vjerovanje joj je važno. Jako se trudi činiti ono što njezina religija zahtijeva.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
21. Važno joj je da stvari budu organizirane i čiste. Stvarno ne voli da stvari budu u neredu.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
22. Misli da je važno biti zainteresirana za stvari. Voli biti znatiželjna i pokušava razumjeti sve moguće stvari.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
23. Vjeruje da bi svi ljudi svijeta trebali živjeti u harmoniji. Važna joj je promocija mira među svim grupama u svijetu.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
24. Misli da je važno biti ambiciozna. Želi pokazati koliko je sposobna.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
25. Misli da je najbolje činiti stvari na tradicionalne načine. Važno joj je održati običaje koje je naučila.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
26. Uživanje u životnim zadovoljstvima joj je važno. Voli 'razmaziti' samu sebe.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
27. Važno joj je odgovoriti potrebama drugih. Pokušava podupirati one koje zna.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
28. Vjeruje da uvijek treba pokazivati poštovanje prema svojim roditeljima i starijim ljudima. Važno joj je da bude poslušan.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
29. Želi da se svi tretiraju pravedno, čak i ljudi koje ne zna. Važno joj je zaštititi slabe u društvu.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
30. Voli iznenađenja. Važno joj je imati uzbuđljiv život.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
31. Jako se trudi izbjeći da se razboli. Ostati zdrava joj je jako važno.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
32. Važno joj je napredovati u životu. Teži biti bolja od drugih.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
33. Važno joj je oprostiti ljudima koji su ju povrijedili. Pokušava vidjeti što je dobro u njima i ne ostati ljutita.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
34. Važno joj je biti neovisna. Voli se oslanjati na samu sebe.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
35. Važno joj je imati stabilnu vlast. Brine se o tome da socijalni poredak bude zaštićen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
36. Važno joj je da stalno bude učtiva prema drugim ljudima. Nastoji nikada ne uznemiriti ili iritirati druge.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
37. Stvarno želi uživati u životu. Vrlo joj je važno dobro se zabavljati.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
38. Važno joj je biti ponizna i skromna. Nastoji ne privući pažnju na sebe.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
39. Uvijek želi biti ona koji donosi odluke. Voli biti vođa.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

KOLIKO VAM OVA OSOBA SLIČI?

	jako poput mene	poput mene	nešto poput mene	malo poput mene	nije poput mene	uopće nije poput mene
40. Važno joj je prilagoditi se prirodi i uskladiti se s njom. Vjeruje da ljudi ne trebaju mijenjati prirodu.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

- 2. Sljedeće tvrdnje opisuju profile različitih osoba. Molim Vas da na skali od 1 (uopće ne bih želio/željela) do 6 (jako bih želio/željela) procijenite koliko bi željeli da Vaši budući učenici budu poput te osobe.**

KOLIKO BI UČENICI TREBALI SLIČITI OVOJ OSOBI?

	jako bih željel a	željela bih	nešto bih željel a	malo bih željel a	ne bih željel a	uopće ne bih željel a
1. Važno joj je smišljati nove ideje i biti kreativna. Voli raditi stvari na svoj originalan način.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Važno joj je da bude bogata. Želi imati puno novca i skupe stvari.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Misli da je važno da se svaku osobu na svijetu tretira jednako. Vjeruje da svi trebaju imati jednake šanse u životu.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Vrlo joj je važno da pokazuje svoje sposobnosti. Želi da se ljudi dive onome što čini.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. Važno joj je da živi u sigurnim okruženjima. Izbjegava sve što bi moglo ugroziti njenu sigurnost.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. Misli da je važno činiti puno različitih stvari u životu. Uvijek traži nove stvari da ih isproba.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7. Vjeruje da ljudi trebaju činiti ono što im se kaže. Misli da ljudi trebaju stalno slijediti pravila, čak i onda kada ih nitko ne gleda.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8. Važno joj je da sluša ljude koji su različiti od nje. Čak i kada se ne slaže s njima, ipak ih želi razumjeti.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9. Misli da je važno ne tražiti više od onoga što se ima. Vjeruje da ljudi trebaju biti zadovoljni s onim što imaju.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10. Traži svaku moguću priliku da se zabavi. Važno joj je da čini stvari koje joj pružaju zadovoljstvo.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
11. Važno joj je da donosi vlastite odluke o onome što čini. Voli biti slobodna sama planirati i izabrati svoje aktivnosti.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12. Vrlo joj je važno pomoći ljudima oko sebe. Želi se brinuti za njihovu dobrobit.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
13. Važno joj je biti vrlo uspješna. Voli impresionirati druge ljude.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

KOLIKO BI UČENICI TREBALI SLIČITI OVOJ OSOBI?

	jako bih željela a	željela bih	nešto bih željela a	malo bih željela	ne bih željela	uopće ne bih željela
14. Vrlo joj je važno da je njezina zemlja sigurna. Misli da država mora biti na oprezu protiv unutarnjih i vanjskih prijetnji.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
15. Voli riskirati. Uvijek traži avanture.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
16. Važno joj je da se uvijek ponaša prikladno. Želi izbjeći činiti bilo što za što bi ljudi rekli da je krivo.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
17. Važno joj je da bude zadužena za nešto i kaže drugima što da čine. Želi da ljudi čine ono što ona govori.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
18. Važno joj je da bude odana/lojalna svojim prijateljima. Želi se posvetiti ljudima koji su joj bliski.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
19. Jako vjeruje da se ljudi trebaju brinuti za prirodu. Važna joj je briga o okolišu.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
20. Religijsko vjerovanje joj je važno. Jako se trudi činiti ono što njezina religija zahtijeva.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
21. Važno joj je da stvari budu organizirane i čiste. Stvarno ne voli da stvari budu u neredu.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
22. Misli da je važno biti zainteresirana za stvari. Voli biti znatiželjna i pokušava razumjeti sve moguće stvari.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
23. Vjeruje da bi svi ljudi svijeta trebali živjeti u harmoniji. Važna joj je promocija mira među svim grupama u svijetu.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
24. Misli da je važno biti ambiciozna. Želi pokazati koliko je sposobna.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
25. Misli da je najbolje činiti stvari na tradicionalne načine. Važno joj je održati običaje koje je naučila.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
26. Uživanje u životnim zadovoljstvima joj je važno. Voli 'razmaziti' samu sebe.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
27. Važno joj je odgovoriti potrebama drugih. Pokušava podupirati one koje zna.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
28. Vjeruje da uvijek treba pokazivati poštovanje prema svojim roditeljima i starijim ljudima. Važno joj je da bude poslušan.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
29. Želi da se svi tretiraju pravedno, čak i ljudi koje ne zna. Važno joj je zaštititi slabe u društvu.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
30. Voli iznenađenja. Važno joj je imati uzbudljiv život.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
31. Jako se trudi izbjeći da se razboli. Ostati zdrava joj je jako važno.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
32. Važno joj je napredovati u životu. Teži biti bolja od drugih.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
33. Važno joj je oprostiti ljudima koji su ju povrijedili. Pokušava vidjeti što je dobro u njima i ne ostati ljutita.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
34. Važno joj je biti neovisna. Voli se oslanjati na samu sebe.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

KOLIKO BI UČENICI TREBALI SLIČITI OVOJ OSOBI?

	jako bih željela	željela bih	nešto bih željela	malo bih željela	ne bih željela	uopće ne bih željela
35. Važno joj je imati stabilnu vlast. Brine se o tome da socijalni poredak bude zaštićen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
36. Važno joj je da stalno bude učtiva prema drugim ljudima. Nastoji nikada ne uznemiriti ili iritirati druge.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
37. Stvarno želi uživati u životu. Vrlo joj je važno dobro se zabavljati.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
38. Važno joj je biti ponizna i skromna. Nastoji ne privući pažnju na sebe.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
39. Uvijek želi biti ona koji donosi odluke. Voli biti vođa.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
40. Važno joj je prilagoditi se prirodi i uskladiti se s njom. Vjeruje da ljudi ne trebaju mijenjati prirodu.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

3. Sljedeće tvrdnje se odnose na Vas kao budućeg nastavnika. Molim Vas da na skali od 1 (nikad) do 5 (vrlo često) procijenite na koji način ćete prenositi vrijednosti učenicima u svom budućem odgojno-obrazovnom radu.

Smatram kako ću u svom budućem odgojno-obrazovnom radu vrijednosti prenositi:

	Nikad	Rijetko	Povremeno	Često	Vrlo često
1. Stavljanjem naglaska na pojedine teme u okviru sadržaja predmeta koji ću poučavati.	☐	☐	☐	☐	☐
2. Uključivanjem ishoda učenja i sadržaja iz međupredmetnih tema u predmet koji ću predavati.	☐	☐	☐	☐	☐
3. Odabirom pojedinih nastavnih metoda i socijalnih oblika rada.	☐	☐	☐	☐	☐
4. Odabirom aktivnosti za učenike.	☐	☐	☐	☐	☐
5. Navođenjem jasnih uputa o ponašanju učenika u razredu.	☐	☐	☐	☐	☐
6. Odabirom jasnih primjera koje ću prikazati učenicima.	☐	☐	☐	☐	☐
7. Vlastitim ponašanjem tako što ću biti primjer svojim učenicima.	☐	☐	☐	☐	☐
8. Verbalnom i neverbalnom komunikacijom u radu s učenicima.	☐	☐	☐	☐	☐
9. Načinom na koji se odnosim prema učenicima.	☐	☐	☐	☐	☐

	Nikad	Rijetko	Povremeno	Često	Vrlo često
10. Načinom na koji se odnosim prema svojim kolegama i drugim zaposlenicima škole.	☐	☐	☐	☐	☐

4. Sljedeće tvrdnje opisuju neka ponašanja i namjere nastavnika. Molim Vas da na skali od 1(nikad) do 5 (vrlo često) procijenite koliko se pojedina tvrdnja odnosi na Vas kao budućeg nastavnika.

Smatram kako ću u svom budućem odgojno-obrazovnom radu:

	Nikad	Rijetko	Povremeno	Često	Vrlo često
1.Promišljati kakve moralne poruke šaljem učenicima svojim ponašanjem.	☐	☐	☐	☐	☐
2.Promišljati o vlastitim sklonostima i vrijednostima.	☐	☐	☐	☐	☐
3. Osvijestiti načine na koje izražavam vlastite vrijednosti kroz svoj rad.	☐	☐	☐	☐	☐
4.Otvoreno i izravno poučavati temeljne vrijednosti i vrline koje se smatraju zajedničke svim ljudima.	☐	☐	☐	☐	☐
5. Stavljati naglasak na kreativno mišljenje, rješavanje problema i zaključivanje.	☐	☐	☐	☐	☐
6. Ohrabrivati učenike da se ponašaju u skladu s vrijednostima kao što su hrabrost, odgovornost, prijateljstvo i slično.	☐	☐	☐	☐	☐
7. S učenicima proučavati biografije osoba koje mogu služiti kao primjer i uzor.	☐	☐	☐	☐	☐
8.Omogućiti učenicima da sami uvide što je ispravno.	☐	☐	☐	☐	☐
9. S učenicima diskutirati o moralnim dilemama.	☐	☐	☐	☐	☐
10.Primjenjivati različite odgojno-obrazovne programe i aktivnosti za izgradnju samopoštovanja, obrazovanje o drogama, upravljanje sukobom i slično.	☐	☐	☐	☐	☐
11. Pokušati učenicima usaditi socijalno poželjne vještine.	☐	☐	☐	☐	☐
12. Kod učenika razvijati vještine kritičkog mišljenja (razumijevanje logike i moralnih dispozicija, biti otvorena uma, biti nepristran itd).	☐	☐	☐	☐	☐
13. Poticati učenike da razjašnjavaju vlastite, individualne vrijednosti.	☐	☐	☐	☐	☐

**Ukoliko ste zainteresirani za rezultate istraživanja,
molim Vas da mi se javite na**

adresu e-pošte: mlakotic@ffri.hr

**Zahvaljujem Vam na pomoći i sudjelovanju u
istraživanju!**

11.2. Rezultati procjene osobnih vrijednosti budućih nastavnika

MOTIVACIJSKI TIP VRIJEDNOSTI	ČESTICA	SPECIFIČNA VRIJEDNOST	ARITMETIČKA SREDINA (M)	RANG (specifična vrijednost)	ARITMETIČKA SREDINA (M)	RANG (motivacijski tip vrijednosti)
NEZAVISNOST	1. Važno joj je smišljati nove ideje i biti kreativna. Voli raditi stvari na svoj originalan način.	kreativnost	4,81	10.	4,94	1.
	11. Važno joj je da donosi vlastite odluke o onome što čini. Voli biti slobodna sama planirati i izabrati svoje aktivnosti.	sloboda	5,00	6.		
	22. Misli da je važno biti zainteresirana za stvari. Voli biti znatiželjna i pokušava razumjeti sve moguće stvari.	znatiželja	4,96	8.		
	34. Važno joj je biti neovisna. Voli se oslanjati na samu sebe.	samostalnost	5,01	5.		
UNIVERZALIZAM	3. Misli da je važno da se svaku osobu na svijetu tretira jednako. Vjeruje da svi trebaju imati jednake šanse u životu.	jednakost	5,41	2.	4,93	2.
	8. Važno joj je da sluša ljude koji su različiti od nje. Čak i kada se ne slaže s njima, ipak ih želi razumjeti.	razumijevanje	4,93	9.		
	19. Jako vjeruje da se ljudi trebaju brinuti za prirodu. Važna joj je briga o okolišu.	očuvanje okoliša	5,00	6.		
	23. Vjeruje da bi svi ljudi svijeta trebali živjeti u harmoniji. Važna joj je promocija mira među svim grupama u svijetu.	tolerancija	4,75	11.		
	29. Želi da se svi tretiraju pravedno, čak i ljudi koje ne zna. Važno joj je zaštititi slabe u društvu.	društvena pravda	5,16	4.		
	40. Važno joj je prilagoditi se prirodi i uskladiti se s njom. Vjeruje da ljudi ne trebaju mijenjati prirodu.	jedinstvo s prirodom	4,32	18.		
DOBROHOTNOST	12. Vrlo joj je važno pomoći ljudima oko sebe. Želi se brinuti za njihovu dobrobit.	uslužnost	5,24	3.	4,84	3.
	18. Važno joj je da bude odana/lojalna svojim prijateljima. Želi se posvetiti ljudima koji su joj bliski.	odanost	5,44	1.		
	27. Važno joj je odgovoriti potrebama drugih. Pokušava podupirati one koje zna.	uslužnost	4,97	7.		

	33. Važno joj je oprostiti ljudima koji su ju povrijedili. Pokušava vidjeti što je dobro u njima i ne ostati ljutita.	spremnost na opraštanje	4,34	17.		
	36. Važno joj je da stalno bude učtiva prema drugim ljudima. Nastoji nikada ne uznemiriti ili iritirati druge.	uslužnost	4,21	21.		
HEDONIZAM	10. Traži svaku moguću priliku da se zabavi. Važno joj je da čini stvari koje joj pružaju zadovoljstvo.	zadovoljstvo	4,31	19.	4,22	4.
	26. Uživanje u životnim zadovoljstvima joj je važno. Voli 'razmaziti' samu sebe.	zadovoljstvo	3,88	24.		
	37. Stvarno želi uživati u životu. Vrlo joj je važno dobro se zabavljati.	uživanje u životu	4,49	13.		
SIGURNOST	5. Važno joj je da živi u sigurnim okruženjima. Izbjegava sve što bi moglo ugroziti njenu sigurnost.	obiteljska sigurnost	4,12	23.	4,07	5.
	14. Vrlo joj je važno da je njezina zemlja sigurna. Misli da država mora biti na oprezu protiv unutarnjih i vanjskih prijetnji.	nacionalna sigurnost	3,85	25.		
	21. Važno joj je da stvari budu organizirane i čiste. Stvarno ne voli da stvari budu u neredu.	čistoća	4,54	12.		
	31. Jako se trudi izbjeći da se razboli. Ostati zdrava joj je jako važno.	zdravlje	4,37	16.		
	35. Važno joj je imati stabilnu vlast. Brine se o tome da socijalni poredak bude zaštićen.	društveni poredak	3,49	30.		
POTICAJ	6. Misli da je važno činiti puno različitih stvari u životu. Uvijek traži nove stvari da ih isproba.	raznovrstan život	4,43	14.	3,96	6.
	15. Voli riskirati. Uvijek traži avanture.	odvažnost	3,29	31.		
	30. Voli iznenađenja. Važno joj je imati uzbudljiv život.	uzbudljiv život	4,18	22.		
POSTIGNUĆE	4. Vrlo joj je važno da pokazuje svoje sposobnosti. Želi da se ljudi dive onome što čini.	sposobnost	3,53	29.	3,81	7.
	13. Važno joj je biti vrlo uspješna. Voli impresionirati druge ljude.	uspješnost	3,57	28.		
	24. Misli da je važno biti ambiciozna. Želi pokazati koliko je sposobna.	ambicioznost	4,41	15.		
	32. Važno joj je napredovati u životu. Teži biti bolja od drugih.	ambicioznost	3,74	26.		
KONFORMIZAM	7. Vjeruje da ljudi trebaju činiti ono što im se kaže. Misli da ljudi trebaju stalno slijediti pravila, čak i onda kada ih nitko ne gleda.	poslušnost	2,91	35.	3,63	8.

	16. Važno joj je da se uvijek ponaša prikladno. Želi izbjeći činiti bilo što za što bi ljudi rekli da je krivo.	samodisciplina	3,68	27.		
	28. Vjeruje da uvijek treba pokazivati poštovanje prema svojim roditeljima i starijim ljudima. Važno joj je da bude poslušan.	poštovanje roditelja i starijih	4,29	20.		
TRADICIJA	9. Misli da je važno ne tražiti više od onoga što se ima. Vjeruje da ljudi trebaju biti zadovoljni s onim što imaju.	umjerenost	3,53	29.	3,20	9.
	20. Religijsko vjerovanje joj je važno. Jako se trudi činiti ono što njezina religija zahtijeva.	pobožnost	2,54	37.		
	25. Misli da je najbolje činiti stvari na tradicionalne načine. Važno joj je održati običaje koje je naučila.	poštovanje tradicije	3,00	34.		
	38. Važno joj je biti ponizna i skromna. Nastoji ne privući pažnju na sebe	poniznost	3,74	26.		
MOĆ	2. Važno joj je da bude bogata. Želi imati puno novca i skupe stvari.	bogatstvo	2,50	38.	2,78	10.
	17. Važno joj je da bude zadužena za nešto i kaže drugima što da čine. Želi da ljudi čine ono što ona govori.	društvena moć	2,81	36.		
	39. Uvijek želi biti ona koji donosi odluke. Voli biti vođa.	autoritet	3,03	33.		

11.3. Rezultati procjene vrijednosti koje budući nastavnici smatraju poželjnima za svoje buduće učenike

MOTIVACIJSKI TIP VRIJEDNOSTI	ČESTICA	SPECIFIČNA VRIJEDNOST	ARITMETIČK A SREDINA (M)	RANG (specifična vrijednost)	ARITMETIČK A SREDINA (M)	RANG (motivacijski tip vrijednosti)
NEZAVISNOST	1. Važno joj je smišljati nove ideje i biti kreativna. Voli raditi stvari na svoj originalan način.	kreativnost	5,51	5.	5,28	2.
	11. Važno joj je da donosi vlastite odluke o onome što čini. Voli biti slobodna sama planirati i izabrati svoje aktivnosti.	sloboda	5,03	13.		
	22. Misli da je važno biti zainteresirana za stvari. Voli biti znatiželjna i pokušava razumjeti sve moguće stvari.	znatiželja	5,41	7.		
	34. Važno joj je biti neovisna. Voli se oslanjati na samu sebe.	samostalnost	5,18	11.		
UNIVERZALIZAM	3. Misli da je važno da se svaku osobu na svijetu tretira jednako. Vjeruje da svi trebaju imati jednake šanse u životu.	jednakost	5,62	2.	5,32	1.
	8. Važno joj je da sluša ljude koji su različiti od nje. Čak i kada se ne slaže s njima, ipak ih želi razumjeti.	razumijevanje	5,47	6.		
	19. Jako vjeruje da se ljudi trebaju brinuti za prirodu. Važna joj je briga o okolišu.	očuvanje okoliša	5,35	8.		
	23. Vjeruje da bi svi ljudi svijeta trebali živjeti u harmoniji. Važna joj je promocija mira među svim grupama u svijetu.	tolerancija	5,13	12.		
	29. Želi da se svi tretiraju pravedno, čak i ljudi koje ne zna. Važno joj je zaštititi slabe u društvu.	društvena pravda	5,53	4.		

	40. Važno joj je prilagoditi se prirodi i uskladiti se s njom. Vjeruje da ljudi ne trebaju mijenjati prirodu.	jedinstvo s prirodom	4,81	16.		
DOBROHOTNOST	12. Vrlo joj je važno pomoći ljudima oko sebe. Želi se brinuti za njihovu dobrobit.	uslužnost	5,65	1.	5,18	3.
	18. Važno joj je da bude odana/lojalna svojim prijateljima. Želi se posvetiti ljudima koji su joj bliski.	odanost	5,56	3.		
	27. Važno joj je odgovoriti potrebama drugih. Pokušava podupirati one koje zna.	uslužnost	5,25	9.		
	33. Važno joj je oprostiti ljudima koji su ju povrijedili. Pokušava vidjeti što je dobro u njima i ne ostati ljutita.	spremnost na opraštanje	5,19	10.		
	36. Važno joj je da stalno bude učtiva prema drugim ljudima. Nastoji nikada ne uznemiriti ili iritirati druge.	uslužnost	4,26	24.		
HEDONIZAM	10. Traži svaku moguću priliku da se zabavi. Važno joj je da čini stvari koje joj pružaju zadovoljstvo.	zadovoljstvo	4,09	27.	4,03	7.
	26. Uživanje u životnim zadovoljstvima joj je važno. Voli 'razmaziti' samu sebe.	zadovoljstvo	3,74	29.		
	37. Stvarno želi uživati u životu. Vrlo joj je važno dobro se zabavljati.	uživanje u životu	4,28	23.		
SIGURNOST	5. Važno joj je da živi u sigurnim okruženjima. Izbjegava sve što bi moglo ugroziti njenu sigurnost.	obiteljska sigurnost	4,59	20.	4,56	4.
	14. Vrlo joj je važno da je njezina zemlja sigurna. Misli da država mora biti na oprezu protiv unutarnjih i vanjskih prijetnji.	nacionalna sigurnost	4,29	22.		
	21. Važno joj je da stvari budu organizirane i čiste. Stvarno ne voli da stvari budu u neredu.	čistoća	4,79	17.		

	31. Jako se trudi izbjeći da se razboli. Ostati zdrava joj je jako važno.	zdravlje	4,88	14.		
	35. Važno joj je imati stabilnu vlast. Brine se o tome da socijalni poredak bude zaštićen.	društveni poredak	4,26	24.		
POTICAJ	6. Misli da je važno činiti puno različitih stvari u životu. Uvijek traži nove stvari da ih isproba.	raznovrstan život	5,19	10.	4,40	5.
	15. Voli riskirati. Uvijek traži avanture.	odvažnost	3,69	31.		
	30. Voli iznenađenja. Važno joj je imati uzbudljiv život.	uzbudljiv život	4,31	21.		
POSTIGNUĆE	4. Vrlo joj je važno da pokazuje svoje sposobnosti. Želi da se ljudi dive onome što čini.	sposobnost	4,31	21.	4,37	6.
	13. Važno joj je biti vrlo uspješna. Voli impresionirati druge ljude.	uspješnost	4,18	25.		
	24. Misli da je važno biti ambiciozna. Želi pokazati koliko je sposobna.	ambicioznost	4,84	15.		
	32. Važno joj je napredovati u životu. Teži biti bolja od drugih.	ambicioznost	4,15	26.		
KONFORMIZAM	7. Vjeruje da ljudi trebaju činiti ono što im se kaže. Misli da ljudi trebaju stalno slijediti pravila, čak i onda kada ih nitko ne gleda.	poslušnost	3,31	34.	3,95	8.
	16. Važno joj je da se uvijek ponaša prikladno. Želi izbjeći činiti bilo što za što bi ljudi rekli da je krivo.	samodisciplina	3,75	28.		
	28. Vjeruje da uvijek treba pokazivati poštovanje prema svojim roditeljima i starijim ljudima. Važno joj je da bude poslušan.	poštovanje roditelja i starijih	4,78	18.		
TRADICIJA	9. Misli da je važno ne tražiti više od onoga što se ima. Vjeruje da ljudi trebaju biti zadovoljni s onim što imaju.	umjerenost	3,72	30.	3,42	9.

	20. Religijsko vjerovanje joj je važno. Jako se trudi činiti ono što njezina religija zahtijeva.	pobožnost	3,01	36.		
	25. Misli da je najbolje činiti stvari na tradicionalne načine. Važno joj je održati običaje koje je naučila.	poštovanje tradicije	3,49	32.		
	38. Važno joj je biti ponizna i skromna. Nastoji ne privući pažnju na sebe	poniznost	3,47	33.		
MOĆ	2. Važno joj je da bude bogata. Želi imati puno novca i skupe stvari.	bogatstvo	2,26	37.	3,20	10.
	17. Važno joj je da bude zadužena za nešto i kaže drugima što da čine. Želi da ljudi čine ono što ona govori.	društvena moć	3,15	35.		
	39. Uvijek želi biti ona koji donosi odluke. Voli biti vođa.	autoritet	3,31	34.		

11.4. Rezultati procjene osobnih vrijednosti budućih nastavnika s većim brojem ispitanika

MOTIVACIJSKI TIP VRIJEDNOSTI	ČESTICA	SPECIFIČNA VRIJEDNOST	ARITMETIČKA SREDINA (M)	RANG (specifična vrijednost)	ARITMETIČKA SREDINA (M)	RANG (motivacijski tip vrijednosti)
NEZAVISNOST	1. Važno joj je smišljati nove ideje i biti kreativna. Voli raditi stvari na svoj originalan način.	kreativnost	4,83	9.	4,98	1.
	11. Važno joj je da donosi vlastite odluke o onome što čini. Voli biti slobodna sama planirati i izabrati svoje aktivnosti.	sloboda	5,08	5.		
	22. Misli da je važno biti zainteresirana za stvari. Voli biti znatiželjna i pokušava razumjeti sve moguće stvari.	znatiželja	4,95	7.		
	34. Važno joj je biti neovisna. Voli se oslanjati na samu sebe.	samostalnost	5,08	5.		
UNIVERZALIZAM	3. Misli da je važno da se svaku osobu na svijetu tretira jednako. Vjeruje da svi trebaju imati jednake šanse u životu.	jednakost	5,41	2.	4,94	2.
	8. Važno joj je da sluša ljude koji su različiti od nje. Čak i kada se ne slaže s njima, ipak ih želi razumjeti.	razumijevanje	4,90	8.		
	19. Jako vjeruje da se ljudi trebaju brinuti za prirodu. Važna joj je briga o okolišu.	očuvanje okoliša	4,97	6.		
	23. Vjeruje da bi svi ljudi svijeta trebali živjeti u harmoniji. Važna joj je promocija mira među svim grupama u svijetu.	tolerancija	4,76	10.		
	29. Želi da se svi tretiraju pravedno, čak i ljudi koje ne zna. Važno joj je zaštititi slabe u društvu.	društvena pravda	5,19	4.		
	40. Važno joj je prilagoditi se prirodi i uskladiti se s njom. Vjeruje da ljudi ne trebaju mijenjati prirodu.	jedinstvo s prirodom	4,41	14.		
DOBROHOTNOST	12. Vrlo joj je važno pomoći ljudima oko sebe. Želi se brinuti za njihovu dobrobit.	uslužnost	5,30	3.	4,86	3.
	18. Važno joj je da bude odana/lojalna svojim prijateljima. Želi se posvetiti ljudima koji su joj bliski.	odanost	5,47	1.		

	27. Važno joj je odgovoriti potrebama drugih. Pokušava podupirati one koje zna.	uslužnost	4,97	6.		
	33. Važno joj je oprostiti ljudima koji su ju povrijedili. Pokušava vidjeti što je dobro u njima i ne ostati ljutita.	spremnost na opraštanje	4,40	15.		
	36. Važno joj je da stalno bude učtiva prema drugim ljudima. Nastoji nikada ne uznemiriti ili iritirati druge.	uslužnost	4,22	20.		
HEDONIZAM	10. Traži svaku moguću priliku da se zabavi. Važno joj je da čini stvari koje joj pružaju zadovoljstvo.	zadovoljstvo	4,25	19.	4,12	5.
	26. Uživanje u životnim zadovoljstvima joj je važno. Voli 'razmaziti' samu sebe.	zadovoljstvo	3,76	26.		
	37. Stvarno želi uživati u životu. Vrlo joj je važno dobro se zabavljati.	uživanje u životu	4,35	18.		
SIGURNOST	5. Važno joj je da živi u sigurnim okruženjima. Izbjegava sve što bi moglo ugroziti njenu sigurnost.	obiteljska sigurnost	4,20	21.	4,14	4.
	14. Vrlo joj je važno da je njezina zemlja sigurna. Misli da država mora biti na oprezu protiv unutarnjih i vanjskih prijetnji.	nacionalna sigurnost	3,88	23.		
	21. Važno joj je da stvari budu organizirane i čiste. Stvarno ne voli da stvari budu u neredu.	čistoća	4,60	11.		
	31. Jako se trudi izbjeći da se razboli. Ostati zdrava joj je jako važno.	zdravlje	4,43	13.		
	35. Važno joj je imati stabilnu vlast. Brine se o tome da socijalni poredak bude zaštićen.	društveni poredak	3,59	30.		
POTICAJ	6. Misli da je važno činiti puno različitih stvari u životu. Uvijek traži nove stvari da ih isproba.	raznovrstan život	4,36	17.	3,87	7.
	15. Voli riskirati. Uvijek traži avanture.	odvažnost	3,23	32.		
	30. Voli iznenađenja. Važno joj je imati uzbudljiv život.	uzbudljiv život	4,02	22.		
POSTIGNUĆE	4. Vrlo joj je važno da pokazuje svoje sposobnosti. Želi da se ljudi dive onome što čini.	sposobnost	3,55	31.	3,89	6.
	13. Važno joj je biti vrlo uspješna. Voli impresionirati druge ljude.	uspješnost	3,67	28.		
	24. Misli da je važno biti ambiciozna. Želi pokazati koliko je sposobna.	ambicioznost	4,48	12.		
	32. Važno joj je napredovati u životu. Teži biti bolja od drugih.	ambicioznost	3,85	24.		

KONFORMIZAM	7. Vjeruje da ljudi trebaju činiti ono što im se kaže. Misli da ljudi trebaju stalno slijediti pravila, čak i onda kada ih nitko ne gleda.	poslušnost	2,85	35.	3,64	8.
	16. Važno joj je da se uvijek ponaša prikladno. Želi izbjeći činiti bilo što za što bi ljudi rekli da je krivo.	samodisciplina	3,69	27.		
	28. Vjeruje da uvijek treba pokazivati poštovanje prema svojim roditeljima i starijim ljudima. Važno joj je da bude poslušan.	poštovanje roditelja i starijih	4,39	16.		
TRADICIJA	9. Misli da je važno ne tražiti više od onoga što se ima. Vjeruje da ljudi trebaju biti zadovoljni s onim što imaju.	umjerenost	3,63	29.	3,25	9.
	20. Religijsko vjerovanje joj je važno. Jako se trudi činiti ono što njezina religija zahtijeva.	pobožnost	2,55	37.		
	25. Misli da je najbolje činiti stvari na tradicionalne načine. Važno joj je održati običaje koje je naučila.	poštovanje tradicije	3,00	34.		
	38. Važno joj je biti ponizna i skromna. Nastoji ne privući pažnju na sebe	poniznost	3,83	25.		
MOĆ	2. Važno joj je da bude bogata. Želi imati puno novca i skupe stvari.	bogatstvo	2,49	38.	2,76	10.
	17. Važno joj je da bude zadužena za nešto i kaže drugima što da čine. Želi da ljudi čine ono što ona govori.	društvena moć	2,78	36.		
	39. Uvijek želi biti ona koji donosi odluke. Voli biti vođa.	autoritet	3,02	33.		